SKANDAL U BIA: ŠPIJUN, INSPEKTOR, MITO

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 DIN

01164

9 770353 802002

VREME

broj 1213

3. april 2014.

INTERVJU: SAŠA JANKOVIĆ

TABLOIDNO UTERIVANJE STRAHA

CROWNE PLAZA
BELGRADE

CROWNE PLAZA BELGRADE

Accelerate your journey to success.
We have combined for you best facilities with great service.
Welcome to Crowne Plaza Belgrade.

Ubrzajte svoj put ka uspehu.
Za Vas smo spojili najbolju ponudu sa izvanrednom uslugom.
Dobrodošli u Crowne Plaza Beograd.

T. +381 11 2204 004 F. +381 11 2204 104
E. begcp.reservations@ihg.com
A. Vladimira Popovica 10, 11070 Belgrade, Serbia

WWW.CROWNEPLAZA.COM

VREME

BROJ 1213
3. april 2014.

04 Državna bezbednost i korupcija:
Špijun, inspektor, mito i poligraf

06 Zoom: E, tako je lako

08 Nauka u kriminalistici:
Tajne pulsa i krvnog pritiska

10 Intervju: Saša Janković

14 Drugo pojavljivanje Darka Šarića pred sudom: Stan, hrana i skrivene pare

17 Nuspojave: Sve po Spisku

18 Nezaposlenost:
Šta se (ne) slaže u Vučićevom računu

22 Zdravstvo: Ima li koga na klinici

26 Sport i politika: Pozadina jedne titule

29 Lisica i ždral: Strategija veštaka

31 Na licu mesta – Banja Koviljača:
Netrpeljivost i šivaća mašina

33 Vreme uspeha

KULTURA

40 Arhitektura danas:
Od Salona do stvarnosti

43 Trideset godina od smrti Branka Ćopića:
Prijateljski povijen ljudski dlan

45 Izložbe:
Ljubica Cuca Sokić, 1914–2009–2014

46 Knjige: „Argentinski roman" – Drago Pilsel

SVET

48 Parlamentarni izbori u Mađarskoj:
Pravila igre Viktora Orbana

52 Vojna demokratija u Egiptu:
U znaku smrtne kazne

MOZAIK

54 Naseljavanje kosmosa:
Odaberi svoj pakao

60 Reagovanja

61 Navigator: Fama o teksterima

62 Vreme uživanja: Voz

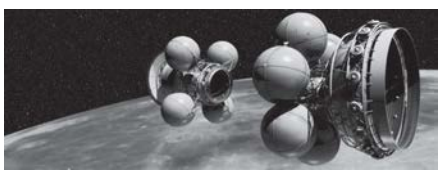
Obnovljeni medijski sukob Nebojše Čovića i Duška Vujoševića pretvorio se u rutinu. Svi čekaju kako će presuditi Aleksandar Vučić. Ili bar tako misle

PIŠE: SLOBODAN GEORGIJEV

Dvadeset šestog marta 1984. godine, u smrt je sopstvenom voljom zakoračio Branko Ćopić, ključni pisac jugoslovenskih detinjstava. Naslutio je vreme umnožavanja crnih konja i crnih konjanika, noćnih i dnevnih vampira, braneći ipak celim svojim životom i delom naše mesečine, nasmejane zore i tužne sutone

PIŠE: MUHAREM BAZDULJ

Raznorazni "vorpovi", tahjonski i antimaterijski motori, "crvotočine" i drugi egzotični artefakti univerzuma koji omogućavaju putovanje brzinom većom od brzine svetlosti kroz prečice u prostoru i vremenu više su posledica naše frustracije sopstvenim limitima nego demonstracija ideje utemeljene na naučnim faktima. Tu smo gde jesmo i tu ćemo da ostanemo još mnogo, mnogo vremena

PIŠE: DR SAŠA MARKOVIĆ

Na naslovnoj strani: Saša Janković
Foto: Aleksandar Anđić

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
korektori: Ana Ćuk Dragomirović, Marko Tasić, Stanica Milošević;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje
www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Špijun, inspektor,

Kako je zamenik direktora BIA sebi mogao da dozvoli da ga uhvate kako sedi sa licem osumnjičenim za traženje i primanje mita, da zatim pristane na poligrafsko ispitivanje kod konkurencije, pa onda na njemu padne? Svačega smo se nagledali u našoj državnoj bezbednosti, ali ovo je nezapamćen slučaj

Prvo je privelo Dragoljuba Peuraču, direktora Direktorata za inspekciju rada i bivšeg visoko rangiranog policajca: taman je primio neke pare od izvesnog preduzeća koje je od početka – od kad je Peurača pare zatražio, to jest – bilo na vezi kod Uprave kriminalističke policije. Tako su mu lepo smestili uredan i nepropustan (*wasserdicht*) slučaj traženja i uzimanja mita. Uhvaćen je s rukom u cegeru i gotovo; lepo i čisto.

Onda se, dan-dva kasnije, pojavila u izvesnim novinama informacija da je u kritičnom trenutku taj Peurača sedeo u Hajatu u društvu Dragana "Markonija" Markovića, zamenika direktora BIA. Pa je, malo kasnije, objavljeno da je tog Markonija pozvalo da "u svojstvu građanina" pruži izvesne informacije u UKP, što je on i učinio. Onda se – opet sa malim zakašnjenjem – pojavila informacija da je lice Marković Dragan, zvano Markoni, bilo zamoljeno da pristane na poligrafsko ispitivanje na izvesne okolnosti i da dotično ispitivanje nije završilo povoljno po njega. Izvesne (iste) novine požurile su odmah da nas izveste i o tome na koje okolnosti zamenik direktora BIA nije dao zadovoljavajuće odgovore, pa se zatim u to umešala i neka povelika suma evra (65 hiljada, umesto prvobitnih 15) koje da su Peurača i Markoni navodno delili: bratski, pošteno i ne baš lapo-lapo.

Dragan Marković, za prijatelje Markoni, nije zadržan ni onih 48 sati. Razumljivo iznerviran otišao je negde i sastavio jedno saopštenje u kome tvrdi da su sve to "neistine" i drugo saopštenje u kome traži da bude razrešen dužnosti zamenika načelnika BIA, sve zato da firma bude pošteđena ovog i onoga. Indikativno je da Markoni nije smatrao za potrebno da precizira šta u celoj toj priči "nije istina" i zašto; sad ispada da ga mrze zli ljudi – i njega i BIA, naravno.

VEOMA DELIKATNA PRIČA

Ceo taj skandal (preciznije: skandalčina) odigrao se baš nekako dok su Vučić i Dačić bili u Briselu na tim nekim razgovorima. Dačić nije rekao ništa (kao i obično); Vučić je izgledao ljutito i rekao da čim se u utorak vrate u Beograd tehnička Vlada ima da razmotri razrešenje Markovića pod odmah. Pakosni novinari rekli su da je Markoni hteo da preduhitri Vučića svojom ostavkom; to mu neće pomoći, jer Vlada može ostavku da odbije i da ga lepo smeni, uz sve što bi još moglo da ga snađe. Neko se, usput, dosetio i da smederevski sud ima određene zahteve prema Markoviću zbog neke osnovane sumnje za korupciju, ama se to bilo negde zaturilo; reforma pravosuđa, da kažemo... Ukratko, sumnjiče ga da je izvesnog "kontroverznog biznismena" na vreme upozorio na nešto, pa je ovaj pobegao u ceo svet; tako pišu te izvesne novine.

Stvar je nadasve neprijatna – očigledno. To što je taj Peurača tražio prvo 30 hiljada evra, pa pristao i na 15, pa su ga s njima uhvatili – to je ni po jada. Čovek je roba kvarljiva; događa se i u boljim kućama; ima i za njega sud i zakon, pa će da se razjasne. Zanimljivo je da je u utorak nastala tišina, baš nekako kad je Vučić obećao da će Vlada smesta razmotriti slučaj Markoni i doneti o tome zaključak; zvučalo je kao da će ga zgromiti, ali ne treba

foto: Milutin Labudović

mito i poligraf

SKANDAL BEZ PRESEDANA: Dragoljub Peurača i Dragan Marković – Markoni
foto: FoNet

nagađati ništa: delikatne su to stvari, a Markoni će (ako to već ne radi) imati da objašnjava svašta svom šefu Saši Đorđeviću i koordinatoru Vučiću, kao i mogućim radnim grupama koje se u ovakvim okolnostima neizbežno formiraju.

Osim što je neprijatna, ova je priča i veoma delikatna. Naime, zamenik direktora BIA je – po funkciji – ono što se nekada zvalo direktor operacija, dakle prvi i vodeći operativac Agencije. Direktor BIA je političko imenovanje, pa može biti i samouk, mada je bolje ako je iz branše ili barem blizu: barem će se lakše snaći u tim složenim poslima. Miša Milićević (direktor BIA 2003–2004) bio je iz Službe i bio je najbolji. Rade Bulatović bio je politički i znamo kakav. Saša Vukadinović je barem došao sa dobrim i uspešnim policijskim iskustvom, pa je bio dobar. Nebojša Rodić nije potrajao da bi se doneo neki sud. Aleksandar Đorđević tek je došao, pa ga je snašlo ovo sa Markonijem. Uzmimo sada zamenike: Andri Saviću zamenik je bio Bracanović; obojicu je doveo Legija Ulemek. Milićeviću je zamenik bio Goran Živaljević i njih dvojica završili su veliki posao u Sablji. Rade Bulatović držao je neredovnog zamenika, a Markoni se pojavljuje tek kasnije. Stigao je, kažu, iz kadrovske baze Ivice Dačića. To što je eventualno pohađao (ako je) razne kurseve po belom svetu i ovde ne bi trebalo ništa da znači. Naime, na tim kursevima svakako bi ga bili naučili neke stvari: da se ne sedi sa licima za koje je mogao i morao znati da su pod obradom policije; da se ne podvrgava poligrafskim testovima, jer se nikad ne zna kakva je zamka u

»

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

E, tako je lako: Sve nas je pobio Slobodan Milošević

Pojavila se ideja o opštoj amnestiji za sve zablude i zločine i ko će se usprotiviti ideji da su Sloba i Mira sve to pobili, a da oni, korisnici tog ubilačkog režima, nemaju veze s tim

Dok čekamo da vlada nalik "Bajernovoj" fudbalskoj mašini zaigra u dresu Srbije borba protiv kriminala ne jenjava. Naprotiv, svakim danom napredujemo u svakom pogledu.

Prvo je u centru pažnje bila SIEPA. Četvoro bivših i potonjih funkcionera dopalo je pritvora zbog sumnje da su fiktivnim ugovorima povećavali vrednost sopstvenog rada, a da su, onda, deo viška uplaćivali, kao i ostali zaposleni u ovoj agenciji, na račun URS-a, pokojne stranke Mlađana Dinkića.

Ovi to demantuju i hoće da nam objasne da je tih evidentiranih milion evra ostvarenih po fiktivnim ugovorima otišlo za kafu i poklon drugaricama za Osmi mart, ali niko nije sklon da im veruje.

Onda je pukla afera, o kojoj opširnije pišemo na stranicama ovog broja "Vremena", u koju su umešani zamenik direktora BIA, zatim bivši policajac, direktor inspektorata rada, pa i beogradski sekretar za socijalnu skrb, poluglasno pominjan kao primalac mita i u poslovima oko narodnih kuhinja. Povezuje ih izgleda što su bili članovi PUPS-a, mada se u ovoj stranci prave da ih ne poznaju.

U "Bajernu" sigurno neće da igra URS, a izgleda da je i PUPS- u odzvonilo i teško će neko da nađe nekog ožalošćenog izvan rodbinskih krugova pohapšenih.

A Ivica Dačić? Može li on da zabije još neki gol prodorom po levom krilu? Ili će, ubuduće, sve lopte ići preko Vučića. Čovek kome je Dačić bio dugogodišnji portparol preko noći optužen je kao nalogodavac svakog "slavnog ubistva" i nekakva istraga, s kojom Dačićev MUP nema nikakve veze, a nejasno je ko ima veze, formalizuje političku tezu da je Slobodan Milošević bio "balkanski kasapin." Tabloidi pušteni ponovo s lanca čak tvrde da je davao naloge da se ljudi ubijaju zbog sumnje da se švalerišu s njegovom ženom Mirom Marković i, hop, ode nam dvadeset i kusur godina istorije u kriminalni dosije čoveka koga nema više ko da brani.

Čaki ni Ivica Dačić, naslednik SPS-a. To mu se ne isplati.

Svima je tako lakše. Ništa pare, ništa sprega mafije s državnim službenicima vrhunskog novoa, ništa opšta kriminalizacija društva u ratnim uslovima, sve je to tek pepeo, pokorica na zatrpavanju nezgodnih istina – Slobodan Milošević je idealan krivac i kad je njega neko otkrio, kao nalogodavca svih tih ubistava, sve ubice mogu mirno dalje da žive dok on trune pod lipom u Požarevcu.

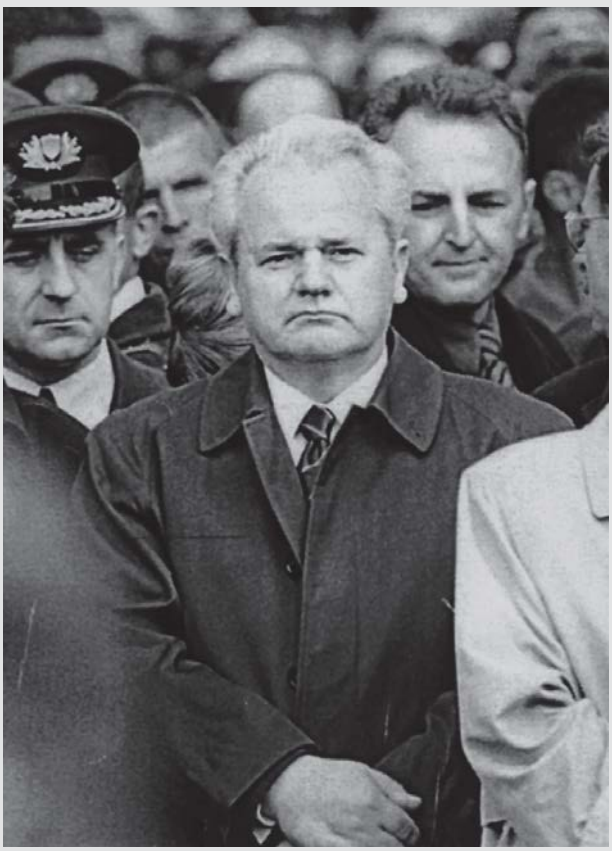

foto: Peđa Mitić

To je čin opšte amnestije i dokaz da službe nešto rade – u ovom slučaju mute vodu.

Potpuno razumem potrebu da Srbija ubrzano raskrsti sa istorijom koje se dobar deo gađana stidi, drugi se prave da nikad u njoj nisu učestvovali, treći se prave ludi kao da to nije ni postojalo, i, sad, kad se pojavila ideja opšte amnestije za sve zablude i zločine, ko će se usprotiviti ideji da su Sloba i Mira sve to pobili, a da oni, korisnici tog ubilačkog režima, nemaju veze s tim.

Odavno se ništa privlačnije nije pojavilo na srpskoj javnoj sceni – opšti oprost, a sve na dušu lika s kamiondžijskih šoferšajbni. Pa ti posle budi kapiten "Bajerna." ¶

njih ugrađena; pogotovo testovima kod konkurencije. To što je bio načelnik detašmana BIA u jednom trenutku trebalo bi da mu je neko iskustvo.

TANTE ZA KUKURIKU

Poligrafsko ispitivanje nešto je o čemu bi zamenik direktora BIA ipak morao nešto da zna, čak i kao samouk. Naime, poligrafski tehničar listu pitanja sastavlja u najužoj saradnji sa kriminalistima koji rade predmet i mora biti upućen u značaj svakog pitanja i u sve detalje slučaja. Pritom, po proceduri se lista pitanja više puta čita pacijentu, da ne bi posle bilo da su ga iznenadili. Ako ne želi da odgovori na neko pitanje on može da ćuti, ali je uređaj već registrovao njegovu reakciju na postavljeno pitanje bez obzira na to što nije odgovorio. Poligrafisti od kojih smo tražili mišljenje ne razumeju kako je Markoni uopšte pristao na testiranje, pogotovo u ovim okolnostima. Kao zamenik direktora, on je u posedu saznanja koja nisu za druge i mogao je hladno da odbije iz razloga čuvanja službene tajne. Tumačenje da pare nisu uzimali za sebe nego "za stranku" slaboumno je: kao da bi ih to izvuklo od krivične odgovornosti, pogotovo u sadašnjoj situaciji u kojoj je stranka (SPS) i kada je jasno da se u MUP vodi hladni rat, na šta će se razni licemerno užasnuti.

Pustimo se sada sentimentalnosti: da su BIA i UKP u odnosima, da kažemo delikatnim, je li, poznato je odavno. I nije samo BIA problem za UKP; svačega smo se bili naslušali u međuvremenu. Već godinama se dade naslutiti da u policijsko-obaveštajnoj zajednici traje podzemna i potmula borba izvesnih frakcija koje – naravno – nije lako identifikovati i koje ne dele nužno postojeća politička razgraničenja u zemlji. Svaka frakcija – a ne tvrdimo da su samo dve! – ima svoju političku i medijsku podršku i kanale za plasiranje informacija. Pa kad se Darko Šarić preda, onda su zaslužne CIA, snajka i BIA; a kad se otvori slučaj Lazarevića i Banane, ko? E, onda se Markoni pojavi uz Peuraču; znači li to tante za kukuriku? Jesmo li sada kvit?

Pravo pitanje glasi: ko je sve ovo vreme pilotirao određene medije i hranio ih slatkim intrigama iz bezbednosno-policijske zajednice; i zašto? Odakle medijima detalji o okolnostima na kojima je Markoni pao na poligrafu? O tome za koliko para sumnjiče njega i Peuraču? Zašto se o Branku Lazareviću ćutalo godinu dana, iako se sve znalo još u februaru 2013? Zašto se sistematski aludira da MUP nije bio bezbedan u operacijama protiv Darka Šarića, a pritom se ne preduzimaju nužne kadrovske mere u tom istom MUP?

Sve se, kao i obično kod nas, radi napola: evo smo vam ga spustili i šta ćete sad? Sada se najavljuju i rasvetljavanja političkih ubistava iz Miloševićevog vremena; kao da sve to nisu znali i do sada, jer godine su prošle, a činjenično stanje je isto. Kao da je cela tužna zločinačka istorija nenarodnog režima Slobodana Miloševića, njegovih fašističkih pomagača iz SRS i kamarile domaćih izdajnika postala rezervoar, bunar iz kojega ćemo vaditi slučaj po slučaj, po dinamici političkih potreba u datom trenutku. Dok je ljude ubijalo, gledali smo i ćutali, a sada ćemo se zgražavati i rasvetljavati slučaj po slučaj. Možda dočekamo i da Predsednik Republike izjavi da mu je žao što je Slavko Ćuruvija ubijen; evo se bliži petnaest godina od tog zločina. ¶

MILOŠ VASIĆ

Tajne pulsa i krvnog pritiska

Tokom testiranja postavlja se niz pitanja, od kojih su neka irelevantna, druga dijagnostička a treća relevantna. U slučaju da je psihološka reakcija ispitanika na dijagnostička pitanja snažnija u odnosu na relevantna, smatra se da je osumnjičeni govorio istinu. Oni koji su krivi češće pokažu snažnu reakciju prilikom podsećanja poligrafiste na validnost testa, ali ovo je momenat u kome ponekad burno reaguju i nevini, plašeći se da će biti osuđeni za nešto što nisu uradili

Poligraf ili, popularno, "detektor laži" u najkraćem je aparat koji tokom ispitivanja osobe osumnjičene za nezakonite radnje meri nekoliko njegovih telesnih aktivnosti.

Dok osumnjičeni sluša pitanja specijalno obučenog tehničara poligrafiste i odgovara na njih, aparat mu meri visinu krvnog pritiska, disanje, puls i električni otpor kože. Funkcionisanje poligrafa zasniva se na tvrdnji da će osoba koja neistinito odgovara na pitanje ujedno imati i psihološku reakciju koja to potvrđuje, a koja se ne javlja kada čovek na pitanje odgovara iskreno.

SUPERHEROINI JE SKOČIO PRITISAK

Ideja o konstruisanju poligrafa stara je gotovo 120 godina. Italijanski lekar i kriminolog, osnivač Italijanske škole pozitivne kriminologije Čezare Lombroso (1835–1909) tvrdio je u svojoj teoriji o antropološkoj kriminologiji da je kriminalitet nasledan, da se kriminalci (divljaci) rađaju i da se mogu prepoznati po fizičkim defektima. U skladu s tim, Lombroso je radeći 1895. godine sa policijom u istrazi prvi počeo da meri promene u krvnom pritisku osumnjičenih.

Amerikanac Vilijam Marston, psiholog koji je poznat i kao Čarls Molton, pisac i kreator superheroine *Wonder Woman*, merio je krvni pritisak nemačkim ratnim zarobljenicima i zaključio da postoji odnos između visine krvnog pritiska i laganja. Legenda kaže da je to shvatio zahvaljujući svojoj supruzi i muzi Elizabet Marston koja je govorila da joj skoči pritisak kada se iznervira ili uzbudi. Tako je *Wonder Woman* dobila magični laso koji je mogao da prati disanje i koji je navodio uhvaćene da slušaju i da kažu istinu. Marston je kasnije napisao knjigu *Test detektora laži*, a onda se iste 1938. godine pojavio u reklami za brijače kompanije *Gilette* u kojoj je tvrdio da je na poligrafu dokazano da su *Gilette* brijači bolji od konkurentskih.

No, za stvarnog tvorca poligrafa smatra se dr Džon Larson sa Univerziteta u Kaliforniji koji je 1921. osmislio uređaj za merenje krvnog pritiska i ujedno za merenje električnog otpora kože. On se menja u zavisnosti od vlažnosti kože, odnosno kada postoji znojenje na koje čovek inače ne može svesno da utiče. Primena ovog aparata počela je u policiji u Berkliju u Kaliforniji, a krajem tridesetih godina aparat je kupio i FBI i nastavio njegov dalji razvoj.

REAKCIJE I KONTROVERZE

Danas poligraf ima više funkcija: kontroliše disanje, puls, znojenje i visinu krvnog pritiska. No, pre nego što se poligraf uključi, sa osumnjičenim se obavi razgovor kako bi se došlo do što više informacija od kojih neke mogu da posluže kasnije prilikom formulisanja test pitanja.

Zatim se pravi probni test u kom se od osumnjičenog zahteva da namerno laže, kako bi se spoznale njegove reakcije u takvim situacijama.

Tokom testiranja postavlja se niz pitanja, od kojih su neka irelevantna, druga dijagnostička a treća relevantna i za odgovore na njih je poligrafista zaista zainteresovan. U slučaju da je psihološka reakcija ispitanika na dijagnostička pitanja snažnija u odnosu na relevantna (ona koja se tiču policijskog predmeta), smatra se da je osumnjičeni govorio istinu. Oni koji su krivi češće pokažu snažnu reakciju prilikom podsećanja poligrafiste na validnost testa, ali ovo je momenat u kome ponekad burno reaguju i nevini, plašeći se da će biti osuđeni za nešto što nisu uradili.

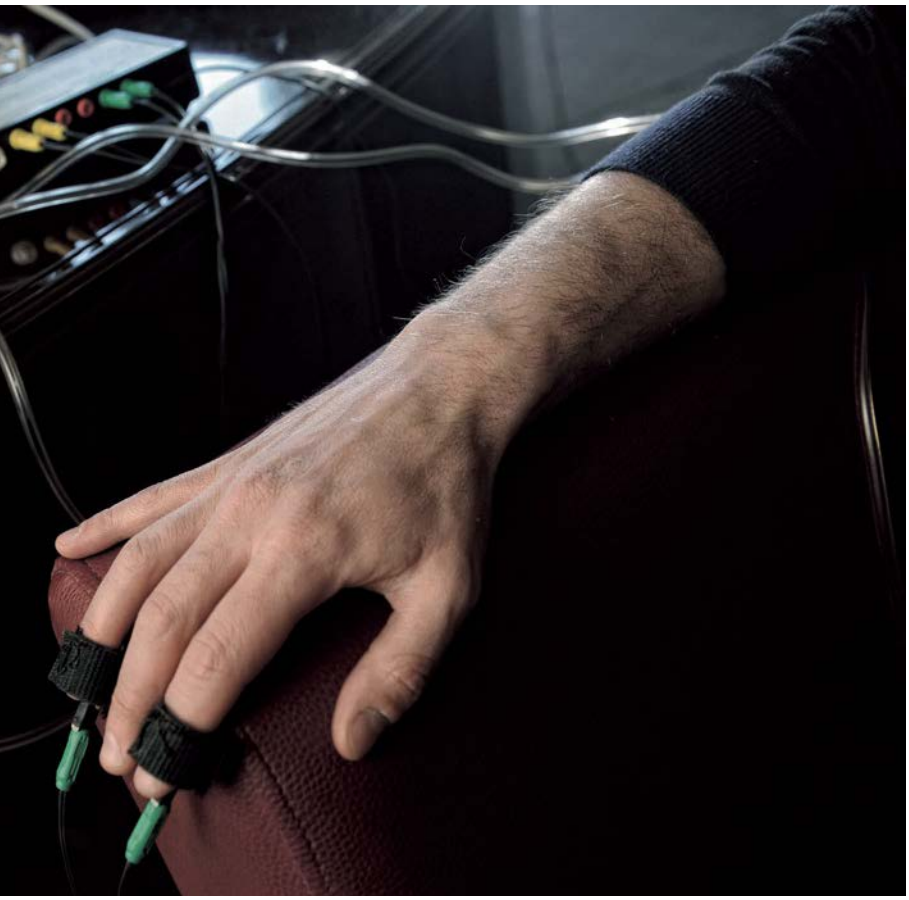
No, upotreba poligrafa vrlo je kontroverzna. Ovaj metod se na primer ne koristi u britanskoj kriminalistici jer se smatra da je poligraf nepouzdan, ali ga koriste policije u brojnim drugim državama, kao na primer SAD, Kanada, Japan, Turska, Tajvan, Pakistan...

SAMO OPUŠTENO

Ričard Helms, nekadašnji šef CIA, objasnio je 1978. godine zašto se u Americi tako obilato koristi: "Otkrili smo da postoje pojedinci iz Istočne Evrope koji umeju da u bilo koje doba dana i noći prevare poligraf. Amerikanci u tome nisu dobri jer smo mi vaspitani tako da govorimo istinu, pa i kad lažemo to je lako otkriti. Ali pronašli smo mnogo Evropljana i Azijata koji mogu da pobede poligraf a da ne trepnu, iako vi znate da lažu i imate i dokaze da lažu."

O tome kako prevariti poligraf govorio je i Aldrih Ejms, kontraobaveštajac i analitičar CIA, osuđen 1994. jer je godinama špijunirao za Ruse. On je redovno prolazio na poligrafskim testovima CIA, a kasnije je objasnio da je jednostavno uputstvo za uspeh dobio od Rusa: "Dobro se naspavajte i odmorite, idite na testiranje opušteni i odmorni. Lepo se ophodite prema poligrafisti, sarađujte i pokušajte da ostanete smireni... Nema neke posebne magije. Stvar je u samopouzdanju. Samopouzdanje i prijateljski odnos sa poligrafistom, gde se vi smejete i ubedite ga da vam se dopada."

BUDITE OPUŠTENI I ODMORNI: Poligrafski test
foto: A. Anđić

U Britaniji se godinama obilato raspravljalo o preciznosti upotrebe ovog aparata i zaključeno je da ona nije dovoljno visoka i da je procenat neispravnih odluka prevelik.

Problem je u tome što i oni koji govore istinu zbog emotivnosti ili iz straha, ponekad mogu biti toliko uzbuđeni da im se znoje dlanovi.

Naučna istraživanja na ovu temu veoma su komplikovana. Smatra se da ispitivanje u laboratorijskim uslovima ne može biti verodostojno, ali da se ne može zaključivati ni na osnovu stvarnih policijskih slučajeva jer uvek moramo imati na umu da osoba može biti nevina iako je proglašena krivom. Analiza policijskih slučajeva pokazala je da je poligraf mogao da utvrdi krivicu u 83 do 89 odsto slučajeva kada je osumnjičeni zaista kriv. Međutim, u slučaju nevinosti greške su mnogo češće. Kod između 11 i 47 odsto testiranih kod kojih je rezultat poligrafskog ispitivanja bio "kriv", kasnije je ipak utvrđeno da su nevini. Do ovakvih podataka došao je britanski Nacionalni istraživački savet koji je radio reviziju naučnih dokaza vezanih za upotrebu poligrafa i njegovu svrsishodnost.

Mnogi tipovi slučajeva su problematični: kada, na primer, počinilac nije svestan da je počinio delo, kada je čovek nevin ali ubeđen da mu neće verovati, ili kada nevinog ispitanika potresaju sama pitanja koja su mu postavljena na poligrafu i izazivaju burnu reakciju (ispituje se čovek osumnjičen da je ubio suprugu, a on je nevin ali burno reaguje).

Retki pojedinci zaista mogu da kontrolišu telesne aktivnosti. Naučnici potvrđuju da nekima može da pomogne meditacija, ili da se hipnozom izbriše sećanje na izvršenje krivičnog dela. Osim toga, pojedini lekovi mogu da umrtve reakciju na pitanja.

KAFA, ALKOHOL, CIGARETE

Međutim, mnogo je efikasnije pojačati reakciju na kontrolna pitanja. To se može postići, na primer, izazivanjem fizičkog bola (bockanjem skrivenim oštrim predmetom) pa bi burna reakcija mogla da prevari poligrafistu, ili namernim ubrzavanjem pulsa tako što se misli na nešto strašno ili uzbudljivo.

Uzbuđenost koju poligraf detektuje osim laganja mogu da uzrokuju i anksioznost, strah, nervoza, postraumatski stresni sindrom, zbunjenost, pad šećera, velike doze nikotina, trežnjenje od alkohola...

Čuven je slučaj Flojda Feja koji je nevin proveo dve i po godine u zatvoru jer je osuđen za ubistvo na osnovu testa poligrafom. Fej je pokušavajući da dokaže nevinost u zatvoru postao ekspert za poligraf, a sve mane ovog aparata dokazao je tako što je obučio druge zatvorenike kako da varaju tokom ispitivanja. Od 27 zatvorenika, koji su priznali počinjeni zločin, posle Fejove obuke u trajanju od 20 minuta, čak 23 uspelo je da prođe test na poligrafu kao da su nevini.

Istraživanja slučajeva su u velikoj studiji iz 2007. godine pokazala još jednu zanimljivu pojavu: osumnjičeni su odavali više informacija vezanih za počinjeno delo ukoliko su bili privezani na poligraf, u odnosu na standardno ispitivanje licem u lice. To je jedna od dodatnih prednosti upotrebe poligrafa u istrazi.

Međutim, u naučnoj zajednici mišljenja o poligrafu su podeljena i mnogi taj metod testiranja smatraju pseudonaukom.

Zbog toga se poligraf u većini zemalja koristi samo kao vodilja u istrazi, ali rezultat testiranja se ne koristi kao dokaz na sudu. U SAD se njegova upotreba raširila i van policije pa ih obilato koriste i poslodavci tokom intervjuisanja ljudi za neke osetljive pozicije i poslove. U većini evropskih zemalja uobičajeno je da poligrafsko testiranje zatraže oni koji žele da dokažu sopstvenu nevinost. ¶

MARIJA VIDIĆ

TABLOIDNO UTERIVANJE STRAHA

Građanima Srbije se plasira da prava i autentična moć ne leži u zakonima i institucijama, već da je imaju oni koji su u stanju da od bilo koga za dan naprave superheroja ili najgoreg kriminalca – sve u zavisnosti od toga kakvi su njihovi trenutni interesi. Svako od nas samo za dan može da bude zaodenut u odelo heroja ili da bude izvrgnut ruglu kao "antiheroj nacije"

"Premoć političke volje i populizma nad vladavinom prava, slabe institucije naspram snažnih političkih centara moći i ličnosti funkcionera, slabost i neefikasnost pravosuđa, manipulacije medijima, atrofirana ekonomija i nereformisana administracija, najveće su prepreke i izazovi koji stoje na putu potpunijeg ostvarivanja prava građana u Republici Srbiji."

Ova dijagnoza srpskog društva danas samo je jedna od teza iz redovnog godišnjeg izveštaja zaštitnika građana za 2013. godinu. Oni koji joj ne veruju, lako mogu da se uvere: na više od 200 stranica, uz vrlo konkretne pokazatelje i primere, prikazano je gde i kako smo živeli u prethodnoj godini.

Po svemu sudeći, ni godina u koju smo već prilično zagazili neće biti ništa drugačija kada su u pitanju ljudska prava. Baš u danu kada je zakazan intervju sa zaštitnikom građana Sašom Jankovićem, udarna vest je spisak sa imenima protivnika Srba i Srpstva objavljen na sajtu pokreta "Naši": "Očigledno da neki pojedinci i organizacije smatraju da imaju prostor da tako nešto javno kažu i urade. Država mora da pokaže da apsolutno nema nikakvog mesta povratku ekstremnog nacionalizma, šovinizma, mržnje, ideja o stranim plaćenicima, domaćim izdajnicima, etiketiranju na nacionalnoj osnovi. Da pokaže da Srbija nije takvo društvo, da ne dopušta i ne toleriše takvu vrstu ugrožavanja ljudskih prava svojih građana. Ako država ne reaguje, biće ugrožena i prekršena ljudska prava svih koji su se našli na ovom spisku", kaže za "Vreme" Saša Janković.

"VREME": Prošle sedmice, u medijima je objavljeno da "Janković pokreće postupak protiv BIA zbog pretresa Šarićevog stana". Na skupu na kojem ste to navodno najavili, pričali ste, međutim, o nečemu drugom.

SAŠA JANKOVIĆ: Pretpostavljam da veliki broj građana Srbije ne zna šta je tajni pretres. To je jedna od tajnih mera koju je nekada, na osnovu podzakonskih akata i pravilnika, primenjivao Resor državne bezbednosti, a potom i BIA. Pripadnici službe tajno, kada niko nije kod kuće, ulaze u stan, primenjujući posebne veštine i pomagala koja ne ostavljaju trag. Nemaju za to nalog suda, već samo naredbu svog direktora. Pretresaju stan pažljivo, pokušavajući da nađu ono što ih zanima, ali vraćaju sve na svoje mesto tako da niko ne primeti da je pretres vršen. Ako nađu to što traže, tek onda oni ili policija, odnosno tužilac, idu pred sudiju, traže nalog za pretres, sa dva svedoka ili u prisustvu vlasnika ulazi se u stan i "traži" ono što je u prethodnom tajnom pretresu već pronađeno. Ili podmetnuto.

Podmetnuto?

Niko van agencije, ni sudija a ni svedoci koji prisustvuju "zvaničnom" pretresu, ne zna da je u stanu osumnjičenog neko već bio. Suština tajnog pretresa je da u vaš stan, kuću, uđe neko iz tajne službe, a da to ne znate ni vi ali ni bilo koji drugi državni organ sem same službe. Ništa i niko ne može sprečiti da se tom prilikom nešto podmetne. Sutradan, kada stigne zvanični nalog suda, pred svedocima se – možda i vašim najboljim prijateljima – sa nekog skrovitog mesta u vašem stanu izvade diskovi sa pedofilskim sadržajem i niko i ništa ne može osporiti niti posumnjati da je to zaista vaše.

O toj tajnoj meri razgovarao sam 2007. godine, tokom jedne od prvih poseta BIA, sa njenim tadašnjim direktorom Radetom Bulatovićem. Podsetio sam tada da Ustav Republike Srbije iz 2006. sadrži član o nepovredivosti stana, prema kome se u stan bez dozvole vlasnika može ući samo uz nalog suda i u prisustvu vlasnika ili dva svedoka. U stan se, doduše, može ući i bez naloga suda i bez svedoka, ali samo ako je to neophodno radi neposrednog lišenja

Fotografije: A. Anđić

slobode učinioca krivičnog dela ili otklanjanja neposredne i ozbiljne opasnosti za ljude ili imovinu, na način predviđen zakonom. Takav ulazak, međutim, nije tajni pretres – tad se razbijaju vrata i prozori, bacaju šok bombe, na prepad se upada i to se ne krije

Konstatovali smo tada, direktor BIA i ja zajedno, da Ustav Srbije, verovatno zbog ogromne opasnosti od zloupotreba, ne dopušta nikakvu mogućnost za tajni pretres i direktor mi je rekao da ga BIA od tog momenta briše iz svog arsenala tajnih mera. Međutim, potpredsednik Vlade je posle hapšenja Darka Šarića taksativno nabrojao tajne mere koje su primenjivane u tom slučaju, i među njima tajni pretres koji je, prema njegovim rečima, izvršen 25 puta na različitim lokacijama! To od mene, kao zaštitnika građana, zahteva da proverim da li zaista može da se desi da u bilo čiji stan, u bilo čiji prostor, bez odluke suda i bez ičijeg znanja (sem ako se o tome naknadno ne da saopštenje) ulaze pripadnici neke službe. Ukoliko je tako, Ustav Republike Srbije se krši, integritet dokaza prikupljenih na taj način je sporan, a ljudska prava su ugrožena. A ako nije tako, došlo je do ozbiljnog nesporazuma prilikom obraćanja javnosti i on se mora objasniti.

Time štitite i Šarićeva prava, bez obzira na njegov pravni status?

Naravno. On je optužen za teška krivična dela, ali je nevin dok se ne utvrdi suprotno. Konačno, moj posao je da štitim prava i nevinih i pravosnažno osuđenih. I nevini i pravosnažno osuđeni uživaju sva ljudska prava koja im Ustav Srbije i važeći međunarodni dokumenti garantuju, a koja im nisu zakonito i pravilno ograničena ili su ih lišeni. Ustav ne dozvoljava tajni pretres ni nevinom, ni krivom, ni optuženom ni osuđenom. Dakle, može se ući u nečiji stan, ali pod određenim uslovima, propisanim Ustavom. To je principijelno pitanje koje se tiče svih nas. Ako smo spremni da zaboravimo na ljudska prava u slučaju Darka Šarića, budimo spremni da sutra svi zaborave bilo koje ljudsko pravo u našem slučaju.

Sve i da neko ne mari za ljudska prava, organi vlasti su dužni da ih poštuju. Ja sam obavestio BIA da na osnovu javno dostupnih saznanja otvaram postupak kontrole, tražio sam da mi se stavi na uvid sve što je rađeno, razgovaraću sa direktorom i pripadnicima te službe koji će mi objasniti sve aktivnosti i nakon toga usledиće ocena da li je došlo do povrede ustavnog načela o nepovredivosti stana ili je u pitanju nešto drugo. Već smo utvrdili datum kontrolne posete, a na osnovu dosadašnje saradnje uveren sam da će BIA poštovati svoje ustavne i zakonske obaveze prema zaštitniku građana kao kontrolnom organu.

Osim toga, problematično je i što su javno objavljene informacije o preduzetim merama.

Svakodnevno, obično u istim medijima, imate informacije iz istraga u toku, koje su poverljive i po prirodi stvari i po zakonu. Tu su takođe informacije iz baza podataka državnih organa koje sadrže lične podatke i koji se ne bi smeli pojaviti u javnosti. Ovih dana osvanula su pitanja i odgovori sa poligrafskog testiranja zamenika direktora BIA. I niko te informacije ne demantuje niti, ako su tačne, sprovodi istragu o tome ko je odao poverljive podatke o postupcima u toku.

To curenje informacija nije eksces, već pravilo. Da je u pitanju eksces, dešavalo bi se retko i tražili bi se počinioci među službenim licima. Ne bi se desilo, kao u slučaju jedne novosadske novinarke, da tužilaštvo pokreće krivični postupak protiv nje, već protiv državnog službenika koji joj je tajni podatak učinio dostupnim i tako prekršio zakon. A to se nikad ne dešava.

Curenje podataka je u stvari jedan nov metod, preko koga se postižu prikriveni »

Potpredsednik Vlade je posle hapšenja Darka Šarića taksativno nabrojao tajne mere koje su primenjivane u tom slučaju, i među njima tajni pretres koji je, prema njegovim rečima, izvršen 25 puta na različitim lokacijama! Ukoliko je tako, Ustav Republike Srbije se krši, integritet dokaza prikupljenih na taj način je sporan, a ljudska prava su ugrožena. A ako nije tako, došlo je do ozbiljnog nesporazuma prilikom obraćanja javnosti i on se mora objasniti

ciljevi, što za posledicu, između ostalog, ima neobjektivno, nepotpuno i neistinito informisanje građana. Tvrdim da je poluinformacija opasnija od laži. Kada poluinformacija sadrži parčić istine, veća je šansa da će vam neko poverovati, jer prepoznaje elemente za koje zna da su tačni i zbog toga zaključuje da i ono što mu, ili joj, nije bilo poznato, takođe stoji.

Tu je takođe i selektivno davanje informacija. Kada dajete tačne informacije, ali samo one koje pogoduju zaključku koji želite da neko stekne, a sve ostalo ignorišete i ne prezentujete, to je opet manipulacija. Ono što neki novinari tu ne shvataju jeste ko tu koga koristi. Oni koji smatraju da su vrhunski novinari zato što imaju izvor u nekoj od službi ili u policiji, treba da se zapitaju ko je tu čiji izvor, ko je tu čiji alat i da li oni zaista služe Ustavom zagarantovanom pravu građana na objektivno, potpuno i pravovremeno informisanje, ili nekim drugim interesima. A medijske slobode ne postoje same zbog sebe, već upravo zbog objektivnog, potpunog i pravovremenog informisanja građana.

U svojim izveštajima često pominjete tabloidizaciju, ali navodite da za nju nisu krivi tabloidi, već pojedinci unutar institucija.

Uvek ćete naći nekog ko će da objavi škakljivu informaciju i time sebi digne tiraž, ali problem je kada u državnim organima postoji želja da se manipuliše javnošću plasiranjem informacija, poluinformacija i laži kroz medije. Cilj takve manipulacije jeste da u javnosti dovede do uverenja koje institucije – uključujući tu i sudove – sutra treba samo da potvrde. Ako kojim slučajem zaključe drugačije, ako istinu ne nađu tamo gde je crtaju kreatori javnog mnjenja, utoliko gore po te institucije i biće "potkupljeni sudija", "korumpirani tužilac", "nesposobna policija". Naravno, u institucijama ima mnoštvo stvarnih slabosti koje olakšavaju građanima da donesu ovakve zaključke. I te slabosti kao da opstaju upravo zato da bi, kad god zatreba, reč suda mogla da se omalovaži.

Građanima Srbije se plasira da prava i autentična moć ne leži u zakonima i institucijama, već da je imaju oni koji su u stanju da od bilo koga za dan naprave superheroja ili najgoreg kriminalca – sve u zavisnosti od toga kakvi su njihovi trenutni interesi. Ponekad zbog težine dela koja je neko počinio ne možemo da shvatimo koliko je takva tabloidizacija države štetna, ali svako od nas može da bude žrtva tabloida. Svako od nas samo za dan može da bude zaodenut u odelo heroja ili da bude izvrgnut ruglu kao "antiheroj nacije". Čak i ljudi koji vode tabloide, preko kojih ostvaruju svoje ciljeve, treba da znaju da će sutra istim tim oružjem i oni biti tučeni. Pritom, kako vreme odmiče, trend je da to oružje postaje sve teže i sve ružnije.

Zašto se ova situacija s tabloidima događa baš sada, ovakvim intenzitetom?

U svojim izveštajima ja sam to stepenovao. U izveštaju za 2012. pisao sam o tabloidizaciji medija, a u izveštaju za 2013. ocenio sam da smo ušli u novu fazu – tabloidizaciju države. To je već postalo ne medijski, već državni i društveni problem. U međuvremenu, opao je kvalitet obrazovanja, sve je kraće vreme koje ljudi provedu u međusobnom kvalitetnom razgovoru, sve je kraće i vreme koje roditelji posvećuju deci, a institucije su sve nezainteresovanije za suštinske rezultate rada. Sve to zajedno, uz siromaštvo, olakšava manipulaciju javnim mnjenjem i čini je poželjnijom u očima onih koji su gladni moći.

Postoje novine, čak i nedeljnici, koji sebi dozvoljavaju da koštaju 20-30 dinara, iako je sasvim jasno da od toga ne mogu da otplate troškove. Istovremeno, šapatom se govori da pojedini vlasnici medija ucenjuju javne ličnosti i kažu im: "Ako mi ne platiš toliko i toliko, gledaj se idućih mesec dana na naslovnim stranama." To je, dakle, proces koji je prevazišao incidentnu pojavu, razgranao se i ušao u samu srž našeg društva. Ja se samo nadam da će klatno, pošto se drastično zaljuljalo na jednu stranu, početi da se vraća na drugu. Svi pričamo o štetnosti tabloidizacije, a svi te medije drže pod miškom, komentarišu ih i citiraju na društvenim mrežama, iako ih upravo to čini relevantnim. Tabloidizacija se hrani našim strahom od tabloidnog, a mi ga svakodnevno širimo.

Jedna od najpogubnijih posledica toga jeste da kvalitetni ljudi, a ima ih mnogo u svim oblastima, beže od javnog života.

U uvodnom delu Izveštaja za 2013. navodite da bez obzira na javno proklamovane evropske ideje i ciljeve, situacija u Srbiji, kada su ljudska prava u pitanju, ne odgovara toj slici. Ima li nekakvog napretka u bilo kom sektoru?

U svakom sektoru u ponečemu ima napretka, ali ta unapređenja su neuporedivo manja nego što bi mogla da budu. Kada sam predstavljao Izveštaj ambasadorima zemalja Evropske unije, rekao sam da zaštitnik građana često ne traži evropske, već srpske standarde. Mi smo u nekim oblastima ispod sopstvenih standarda, standarda koje smo nekada imali ili koje

bez posebnih muka možemo da imamo.

Tu je, recimo, odgovornost u javnim preduzećima. Ukoliko uporedite moj i izveštaj poverenika za zaštitu informacija od javnog značaja, videćete da i jedan i drugi konstatujemo da su javna preduzeća tačke u kojima ozbiljno manjkaju vladavina prava i odgovornost. Od šest preporuka koje sam uputio javnim preduzećima, nijedna nije ispunjena. BIA ispunjava preporuke, vojska ispunjava preporuke, 88 odsto nepravilnosti koje sam utvrdio u različitim sektorima su ispravljene, ali je kod javnih preduzeća taj rezultat nula. Neko sada može da kaže da je zaštitnik građana tu neefikasan. Ne, to je način rada javnih preduzeća, a suštinski – to je način rada vlasti koja dozvoljava takvu neodgovornost. Direktore javnih preduzeća postavlja Vlada. Niko, međutim, ne pozove direktora javnog preduzeća i ne kaže mu: "Nisi izvršio pravnosnažno i konačno rešenje poverenika, nisi izvršio nijednu preporuku zaštitnika građana, nanosiš nam političku štetu, rušiš vladavinu prava i pravnu državu, izazivaš gnev i nepoverenje građana u institucije. Sklanjamo te." Ako se to nikada ne desi, a nije se do sada desilo, jasno je da su javna preduzeća – kao mesta koncentracije velike količine novca i interesa – zona koja je izuzeta iz vladavine prava i da su pod patronatom politike.

Nakon objavljivanja Izveštaja i nakon što sam sa ministarkom energetike uspostavio veoma dobar radni odnos, direktor EPS-a je došao kod mene sa saradnicima i obećao bitnu promenu odnosa. Videćemo da li će do toga doći. Ali, to ne treba i ne sme da bude rezultat nečije dobre volje ili ličnog odnosa, nego rezultat vladavine prava i poštovanja elementarnih etičkih normi u radu.

Gde je još posebno loše stanje?

Ministarstvo unutrašnjih poslova izvršava preporuke zaštitnika građana kada je reč o pojedinačnim problemima, propustima na štetu pojedinaca. Ali, istovremeno postoji toliko saznanja o duboko kriminalnim i opasnim aktivnostima, o neodgovornosti i neracionalnosti u strukturi MUP-a, a niko ništa ne preduzima. Tu vidim unazađenje u odnosu na ranije periode. Čini se da pojedini delovi Policije ne odgovaraju hijerarhijski onima kojima bi trebalo da odgovaraju, nego da imaju neke svoje nalogodavce ili da su sami sebi nalogodavci. Primećuje se da institucionalni okvir rada više nije onakav kakav je nekada bio. Neki ljudi misle da su nedodirljivi, a praksa im to i dokazuje.

Dobio sam, recimo, dosta saznanja o ozbiljnim nepravilnostima u Žandarmeriji, ali na nivou Ministarstva niko nije pokazao interes da se tim pitanjima ozbiljno pozabavi. Ne pričam o situaciji kada policajac u Prijepolju ne primeni neku meru na odgovarajući način, pa se građanin požali, to se ispravi i uruči mu se izvinjenje. Pričam o tome da li u MUP-u postoji spremnost da se analiziraju organizacione, sistemske stvari i nepoštovanje zakona. S jedne strane, bezbednosne provere su takve da čovek čija je majka izdavala čekove bez pokrića ne može da se zaposli u MUP-u. S druge strane, kada se protiv pripadnika Žandarmerije vodi krivični postupak, ili se već utvrdi da je kriv, u MUP-u kažu: "Ne znamo da li imamo pravo da ga otpustimo." Čekajte, pa to je skandal!

Šta će sada biti s Vama? Mislite li da ćete ostati na ovoj funkciji?

Tražili ste – gledajte! Niko me nije naterao da budem zaštitnik građana. Nisam pre sedam godina očekivao da će biti »

ovako teško, mislio sam da će biti više suštinske saradnje sa, pre svega, Vladom, ali tako je kako je i meni sigurno nije najteže. Moj posao je da jasno identifikujem i proverim, da uprem prstom u stvari koje su u načinu vršenja vlasti loše. Ne žmurim, ne zaobilazim neprijatne teme. Zaštitnik građana je savest države, a na klasičnim granama vlasti je da odluče da li će da slušaju svoju savest.

Imam ograničen mandat i za tri godine ću da tražim posao, nemam stalnost funkcije. S druge strane, sudije i tužioci imaju stalnost funkcije. Od njih sam očekivao da će, s obzirom na tu garanciju za sebe, biti spremniji da se suprotstave najgorim i najopasnijim tendencijama u društvu.

Da li zbog onoga što radite i kako radite trpite bilo kakvu vrstu pritiska?

Plaćen sam da pritisku ne podležem. Direktni pritisci u vidu poziva postojali su tokom prvih godina, a sada su posredni: preko budžeta, preko nedavanja saglasnosti za zapošljavanje neophodnih ljudi – broj istražitelja u službi zaštitnika građana manji je nego broj inspektora u filijali poreske uprave u omanjem gradu. Sada imam probleme sa zgradom u Karađorđevoj ulici koja je odlukom Vlade data na korišćenje zaštitniku građana, i treba da se uselimo kada bude renovirana. Međutim, iz novina saznajem da se u nju posle renoviranja useljava firma koja se bavi "Beogradom na vodi".

To jeste pritisak. Zamislite da neko nekom drugom državnom organu uđe u zgradu, a da ga i ne obavesti? Da ja zatim pozovem predsednika privremenog organa grada Beograda Sinišu Malog i da se on ne javlja na telefon?

Ali, istovremeno, mogao sam da pozovem nekog na mnogo značajnijoj funkciji i da se on javi u pola noći. Tu se vidi da postoji manjak sistema i institucionalnog poretka, odnosno da je sve pitanje ličnog odnosa i ličnog shvatanja odgovornosti i položaja. Može neko da mi se sviđa ili ne sviđa, ali ja moram da se javim državnom sekretaru, predsedniku, ministru. To isto tako podrazumeva i da oni moraju da se jave zaštitniku građana.

Da li Aleksandar Vučić spada u one koje možete da pozovete u pola noći?

Nismo imali potrebu da se čujemo u pola noći, tako da nisam bio u toj situaciji.¶

TAMARA SKROZZA

Stan, hrana i skrivene pare

Silni milioni evra sasvim su sigurno čvrsta tačka u optužnicama: o tom novcu Šarić nekonzistentno priča, kako o onom što ga priznaje tako i o milionima za koje kaže da ih je zatajio od "drugova iz CK" – ma šta mu to značilo

I opet nebo nije palo na Srbiju ni proteklog utorka, kao što nije palo ni prošlog ponedjeljka – kao i onomad što ga Ulemek Legija nije srušio – kad je progovarao Darko Šarić. Prvi puta se pojavio po optužnici (objedinjenim optužnicama, točnije) za šverc kokaina, drugi puta ovoga tjedna za pranje novca; nijednom nije ništa značajno rekao, osim da – nije kriv.

Teške optužbe koje su mu stavljene na teret u ta dva sudska postupka pred Specijalnim sudom za borbu protiv organiziranog kriminala (a pred tim sudom, točnije: posebnim odjeljenjem Višeg suda, vode se postupci koji su puno teži i kompliciraniji nego oni protiv "običnih" kriminalaca) trebale bi garantirati i neku ozbiljnost i svojevrsnu težinu. U ovom slučaju, samo se sud i sudska straža ponašaju tako – i advokati, doduše, sa svojim velikim kožnim torbama punim sudskih dokumenata – a sve ostalo djeluje kao popriličan vašar, čak i farsa u pojedinim trenucima.

Ako izuzmemo strogu atmosferu u zgradi Specijalnog suda u Ustaničkoj ulici u Beogradu – niti privjesak za ključeve, srebrna pištaljka iz Novog Sada godišta 2000. ne može proći kroz rendgen bez dodatne provjere – njene ljubazne sudske stražare i njihove kolegice na portirnici i ispred sale za medije, potom i sudsko vijeće koje novinari vide samo posredstvom ekrana u sali, ništa drugo prošloga utorka nije izgledalo ozbiljno. Najmanje se, pritom, pričalo o optužnicama: ni sam Šarić ih nije uspio razumjeti, čini se ni novinari, niti tko zna koliko tih optužnica uopće ima i koliko ih se utopilo u tu jedinstvenu, niti o čemu je tu zapravo riječ. Osim da je posrijedi oko 22 milijuna evra ukupno, pa je čak i Šarić – pri pukom uzimanju ličnih podataka – odmah ispalio: "Nisam kriv", pa dodao da je i njegov brat Duško Šarić u Crnoj Gori već osuđen za 22 milijuna evra, da se njega tereti za isti iznos, pa to ukupno ispada 44 milijuna evra i to Šariću, kako reče, ništa nije jasno.

OZBILJNO I NE

Kad bi netko neupućen došao u beogradsku Ustaničku i promatrao što se zbiva pred zgradom Specijalnog suda, ne bi mogao zaključiti da se u njoj odvijaju dva procesa protiv "najvećeg narko-bosa" s ovih prostora i čovjeka koji je kupio tko-zna-koliko-i-čega u srpskim privatizacijskim procesima. Po stepenicama se penju silni advokati, od kojih veliki broj znamo iz drugih korupcijskih i pljačkaških procesa. Tu su i neizostavni novinari, brojne TV ekipe koje su se "namontirale" ispred suda u nameri da snime nečiju izjavu. Tu je i rodbina, među kojom ima poneka majka ili otac optuženih, ali – sjetimo se kriminalnog "zemunskog klana" – i onih cecoidnih ženskih osoba koje prate takve likove.

Ni ovom prilikom nije drugačije. Odmah je novinarska svita konstatirala da je gospođa koja se vezuje za optuženog Darka Šarića došla odjevena u: crvene pantalone, bijeli sako, plave cipele i drap torbicu. Ništa se ni sa čime ne slaže, ali sve se mjeri hiljadama evra zbog neizostavne firmirane priče. Bilo ih je još, nekoliko u crnim tankim hlačama (helankama, valjda), na vrtoglavo visokim potpeticama, sa rusim ofarbanim kosama koje vijore; tko zna čije su, ali bile su tamo.

Kad je o gospođi Šarićevoj riječ, dajući

TRAPAVI POZER ILI PREPREDENI GLUMAC: Darko Šarić
foto: FoNet

svoje lične podatke, on se malo zbunio: te nije u braku, ali jest, te se razveo, te se oženio, što i nije važno, jer su u pravnoj državi Srbiji bračna i izvanbračna zajednica bar na papiru (i samo na njemu) izjednačene. Nije uspio objasniti, međutim, čije ima državljanstvo osim srpskog. Imao je i slovačko, ali je tamo nešto neosnovano proglašen bigamistom, ali sve je to laž, razveo se on, i jedino što o tome zna jest: "Ne znam", reče, i doda da ima dvoje djece, jedno skoro (ili možda) punoljetno u Crnoj Gori, drugo predškolsko u Beogradu...

Koliko god cijela stvar u sudnici bila ozbiljna, izvan nje to svakako nije. Prvo, gospođa Šarićeva je navodno pretprošlog ponedjeljka za njegovo prvo pojavljivanje pred sudom donijela odijelo. Od odijela, međutim, ni traga: najprije se tada pojavio u farmerkama i svijetloplavom džemperu, malo premalom, da bi se ovog utorka ukazao u (prekratkoj) košulji o čijoj se boji prisutna medijska javnost nije mogla usaglasiti, da li je prljavoroze ili je prljavoljubičasto ili nešto između. Kako god, ustanovljeno je konsenzusom da je Šariću u međuvremenu – od onih MUP-ovih snimaka trenutka izlaska iz aviona do ovoga utorka – porasla kosa, primio se "presadak", ili već nešto tako, ali je svakako bio razbarušeniji no prije desetak dana i svakako jednako spreman da iza debelog stakla u sudnici pozira brojnim fotografima i TV ekipama.

SVE ISTO A I NIJE

U svakom slučaju, Šarić je pred istim sudskim vijećem pred kojim je "nastupio" deset dana ranije (samo je predsjednik sudskog vijeća drugi sudija) – osim tvrdnje da nije kriv – ponovio svoje lične podatke. Sve je isto, osim što ga više, kako reče, ne izdržava država, ona mu sada daje – samo stan i hranu! Naime, kaže, kao što je rekao na prvom suđenju (za šverc narkotika), sve mu je oduzeto, ali je uspio da jednu svoju firmu proda za 29 milijuna (evra valjda, nije precizirao), pa je nešto i sakrio "da mu drugovi iz CK ne oduzmu sve", a i dobri ljudi mu sada pomažu. Što je Šariću (rođenom 1970. godine) CK, nismo saznali, on nije objašnjavao, a predsjednik sudskog vijeća Siniša Petrović ga nije dodatno pitao, mada nije to niti trebao u toj procesnoj fazi uzimanja ličnih podataka. Ima vremena, saznat ćemo valjda, kao što smo saznali od Šarićevog odnedavnog advokata Radoslava Bačevića, inače prvog predsjednika Specijalnog suda za borbu protiv organiziranog kriminala (koji je obranu preuzeo od Zdenka Tomanovića, a i za tu – čini se bar laicima – iznenadnu promjenu još nemamo objašnjenja), da Šarić dosad nije spominjao političare koji su mu pomagali u poslovima, ali jest neke biznismene.

Pomagali u čemu, kad ništa nije kriv i ništa nezakonito nije radio – to će pitanje dobiti odgovor, možda, u nastavku procesa, inače zakazanog za polovinu maja. Sud je, naime, kao jedino ispravno rješenje prihvatio prijedlog Šarićevog advokata da se njegovom klijentu, koji je i sam izjavio da nije imao dovoljno vremena da se upozna s optužnicom i dokaznim postupkom koji već neko vrijeme (u oba procesa) traje, odobri mjesec i pol dana za pripremu obrane, pogotovo stoga što je proces za pranje novca daleko složeniji i teži od onoga za šverc kokaina. Osim toga, pohvalilo je sudsko vijeće Šarića, svojim ponašanjem u prvom od dva paralelna suđenja, onom kokainskom: pokazao je da je korektan i da nije opstruirao postupak; i u njemu se, kao i u ovom za pranje novca, izjasnio o optužnici (optužnicama, u množini govori čak i sudija Petrović) i najavio svoju obranu, čim ju pripremi.

PREPREDENOST ILI NE

Prva faza ukazanja Darka Šarića u Srbiji je, dakle, završena bez padanja neba i okončanja političkih i inih karijera. Istina je – sjetimo se Legije – da se nitko neće usuditi zakleti u to da i spominjanje raznih, ovih i onih, neće biti dio obrane Darka Šarića, ali opći je utisak novinara koji su pratili njegovo prvo i drugo pojavljivanje pred sudom da je cijela priča koju je dosad prezentirao poprilično blijeda. Ili je zaista toliko pametan i prepreden da se može graditi šaljivdžijom i benom koja pozira iza debelog stakla u sudnici Specijalnog suda, diže dva prsta i smije se nevino dok mu se rumene obraščići, ili je nešto sasvim suprotno, onaj koji jest i koji se ne pretvara. Silni milijuni evra koji se u svemu provlače sasvim su sigurno jedina čvrsta točka i o njoj će ovisiti dokazivost svih silnih optužnica u dva procesa: i o tim milijunima on isto nekonzistentno priča, od ovih koje je zatajio od CK do svih ostalih.

Možda bi, vjerodostojnosti radi, valjalo Šarića zamoliti da pred javnošću i sudom kaže na bilo kojem ili kojim stranim jezicima tri prostoproširene rečenice, koje na rođenom nije u stanju sastaviti – da na španjolskom ili engleskom preventivno potvrdimo sumnje da je u Latinskoj Americi bio veliki bos, a u Srbiji jedan od najvećih privatizacionih investitora prljavim novcem... ¶

TATJANA TAGIROV

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 20. marta do 23. aprila 2014.

Šani Bojandžiju:
VEČNI NAROD SE NE BOJI

Fascinantan roman izraelske spisateljice o mladim ženama, pripadnicama izraelske vojske, o životu i ljubavi u svakodnevici punoj nasilja, pisan na temelju ličnog iskustva

Hjubert Selbi:
POSLEDNJE SKRETANJE ZA BRUKLIN

Selbijevo remek-delo, klasik posleratne američke književnosti posvećen svetu besprizornih, siromašnih i obespravljenih, pisan divljom i zastrašujućom snagom i sirovim, realističnim jezikom

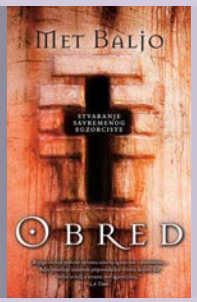

Džon Stivens:
SMARAGDNI ATLAS

Prva knjiga trilogije "Knjige početka" o avanturama troje dece, koja su jedne noći misteriozno napuštena od svojih roditelja. Dinamična, maštovita fantastika za tinejdžere, naizmenično jeziva i duhovita

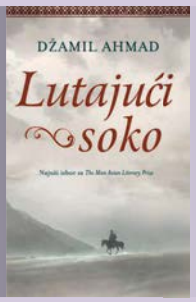
Met Baljo:
OBRED

Autor prati jednog katoličkog sveštenika na egzorcističkom kursu u Rimu i razgovara sa vodećim egzorcistima, psihijatrima, teolozima i kriminolozima o savremenoj praksi isterivanja demona

Džamil Ahmad:
LUTAJUĆI SOKO

Roman o životu na tromeđi Irana, Pakistana i Avganistana. Jedan dečak luta od plemena do plemena, susreće ljude koji se bore pod različitim zastavama i žene koje rizikuju sve ako prekrše zakone tradicije

Peter Nadaš:
KRAJ JEDNE PORODIČNE PRIČE

Život u Mađarskoj pedesetih godina XX veka iz ugla jednog dečaka koji se iz dedinih priča uči iskrenosti i slobodi. Maestralno delo jednog od najznačajnijih savremenih pisaca Evrope

Stiven Kelman:
NEKA TUĐA PRAVILA

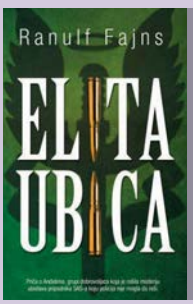
Jedanaestogodišnji dečak iz Gane sa majkom i sestrom dolazi u Englesku, posmatra, sluša i uči lukavstva za preživljavanje u velegradu. Knjiga iz najužeg izbora za Bukerovu nagradu 2011

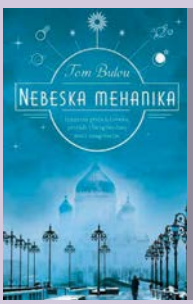
Arno Gajger:
KAO STARI KRALJ U IZGNANSTVU

Dirljiva priča o ocu čija vitalnost i mudrost ne nestaju pod pritiskom Alchajmerove bolesti, iz pera jednog od najznačajnijih savremenih nemačkih književnika

Ranulf Fajns:
ELITA UBICA

Krimić zasnovan na činjenicama o dve tajne organizacije. Prvu, Kliniku, čine trojica plaćenih ubica, a drugu, Anđele, ljudi posvećeni zaštiti i dobrobiti bivših i sadašnjih pripadnika SAS-a, i njihovih porodica

Tom Bulou:
NEBESKA MEHANIKA

Briljantan roman inspirisan životom ruskog naučnika Konstantina Ciolkovskog, prvog čoveka koji je dao naučne postavke za odlazak ljudi u svemir. Izuzetna priča o jednoj nesvakidašnjoj sudbini, prirodi i bezgraničnoj moći imaginacije

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)

TEOFIL PANČIĆ

Sve po Spisku

Eh, da je samo zaviriti u tajne stvaralačke radionice: kako li je to izgledalo, mislim, to sa sastavljanjem The Spiska? Da li je to ovih dana visokotiražno štivo delo jednog Umnog Pojedinca, ili je plod kolektivne mudrosti? Je li nastalo danjom ili noćom, odjedared ili na rate, kod kuće ili u Službenim Prostorijama, u treznom ili pijanom stanju? Dalje, može li autor da dokaže da je normalan, ali i da potvrdu o normalnosti nije dobio preko veze, od jetrve pašenoga šurakove snaje? Potom, da li je autor ikada spavao sa osobom bilo kojeg pola, i kako mu je bilo kad se probudio? Da li ga je mama često zapostavljala i kako se nosio s tim? Da li je nekada govorio ili su mu nekada govorili "dođi, da čika bonu", a posle se ne seća najbolje šta je bilo? Gde zeka pije vodu? Ko je Kajzer Soze? Koliko ima do Lajkovca prugom, a koliko peške?

Ne, ozbiljno, možda vam ovo izgleda kao trivija, ali sve je to na neki način važno, a poznavaoci psihologije stvaralaštva lasno će vam objasniti da okolnosti, birane i nebirane, i te kako utiču na konačan oblik dela, posledično i na njegov značaj i domet.

A i kako se, brate mili, došlo baš do okruglastog broja trideset?! Kako je moguće da Nas nema ni manje ni više no baš toliko, kao da smo se planski rađali po jedan tokom celog aprila? Pa se nešto mislim: možda ih/nas je u prvoj ruci bilo npr. trideset i šest, pa je moralo da se *štriha*, što bi rekli (na Spisku ionako izobilno zastupljeni) pozorišnici? Zamislite samo s kakvom se mukom Stvaralac odricao jednog po jednog lika sa spiska, jer sa svakim se već bio na neki način srodio (onako kako se, šta znam, Dostojevski bio srodio sa Raskoljnikovim, kojem nije da je odobravao postupak, ali ga je kao pisac morao učiniti uverljivim likom; i zamislite da je na kraju, posle tolikog truda, morao da ga izbaci iz *Zločina i kazne* jer je, ono kao, roman ispao predug?!), i tako dok ih, sav u suzama, nije nabrojao šestoro prekobrojnih? Ili ih/nas je, naprotiv, možda inicijalno bilo, jebemliga, dvadeset i sedmoro, pa je Autor grčevito i u znoju napregao odgovarajuće mišiće da nekako proizvede još tri "srbomrzačka" prokletnika, te kako se više ne mogaše dosetiti dovoljno upečatljivih – ili naprosto onih za koje je čuo – "izdajnika", rešio da se posluži trojicom svojih, iz nekada jedinstvenog patriotskog tabora, a koji su u unutrašnjim frakcijskim borbama negde skrenuli pogrešno kod Albukerkija (uzgred, njima je sada najteže)?

Eto, o takvim sam stvarima dumao bistreći nešto što se zove, recimo, "Spisak trideset najvećih srbomrzaca" ili već nešto u tom smislu, mrzi me da se ponovo zračim posećivanjem tog mesta. I jednom je bilo previše. Kog mesta? Onog tamo skroooz na kraju, iza zadnjeg dvorišta, štale, septičke jame i poljskog klozeta interneta, tamo gde nešto što se zove SNP Naši ima svoje sajber-prostorije. Samo tanak i bušan zid ih deli od sledećeg imanja, onog odakle se oseća jak vonj sumpora, i gde činodejstvuje neki repati galamdžija. Verujte mi, ne želite da idete tamo.

Čemu kriti: i moje je ime na tom spisku. Doduše, ni u nazivu spiska ni u obrazloženju za uvrštenje (svako je dobio po par rečenica objašnjenja) ne prepoznajem se uopšte (niti prepoznajem druge), ali se u samom društvu prepoznajem: uz tek poneki bizaran izuzetak, radi se o respektabilnoj ekipi vrsnih umetnika, naučnika, intelektualaca; čast je biti pri-

Kvadratura kruga: nije dobro pridavati značaj ološu i talogu, a ne valja ga ni olako ignorisati

znat i prepoznat kao deo tog društva. Oh, ali to nije bilo baš mišljeno kao čast? Naravno, ali s obzirom na to od koga dolazi i po kakvim kriterijumima, i to je počast: častan čovek bi se morao zabrinuti kada bi takvi o njemu mislili išta dobro.

E sad, staro je pitanje, na koje verovatno nikada ne postoji dovoljno dobar, "definitivan" odgovor: kako se odnositi prema ovakvim mentalnim ekskrementima? Ako ih (pre) ozbiljno shvatiš, ne valja, jer hteo-ne hteo pridaješ značaj, pa čak i neku vrstu perverznog digniteta, najobičnijem ološu i ljudskom talogu koji "prozivajući" neuporedivo i nezamislivo ljudski dostojnije i časnije od sebe samo skreće pažnju na sebe, onako kako kakav majmun to radi kričeći i mlatarajući nabubrelom karinom ili lupajući se po crvenoj guzici.

A opet, ako ih uopšte ne shvatiš ozbiljno, ako samo odmahuješ rukom nadmoćno se smeškajući i govoreći "ma, pusti budale", ne doprinosiš li time olakoj, a potencijalno pogubnoj trivijalizaciji nečega što uopšte nije društveno bezopasno, pogotovo ne u kontekstu zemlje kakva je naša, sa traumatičnom novijom istorijom? Pa ti tu budi pametan. No, u krajnjem slučaju, to i nije pitanje za ljude koji su osvanuli na tom i sličnim spiskovima, nego za... hm, – ovo društvo, takvo kakvo je, i takvo kakvo navodno želi da bude. Ako ono misli da može dalje sa ovakvima, onda OK. Ako pak ne, voleo bih da napokon vidim šta to konkretno znači i kako se manifestuje.

Kako god bilo, i bila ona opasna ili samo groteskna, ovakvim se podlačkim i bednim stvarima uvek i svugde bavi samo fukara. Za to nema "pristojnijeg" imena, jer bi takvo ime bilo isuviše neprecizno. A biti na drugoj, *uvek na suprotnoj strani od svake i svačije fukare* – e, za to vredi živeti, raditi nešto, truditi se da ostaviš trag među ljudima, nesavršen kakav jesi i kakav je svako, ali uvek nastojeći da budeš dostojan činjenice da si čovek. I da osim dupeta imaš i glavu, i srce. Sve drugo je beslovesno vrtenje crvenom guzicom, i jarosno razbacivanje njenim proizvodima. ¶

Šta se (ne)slaže u Vučićevom računu

U većini članica Evropske unije nezaposlenost je udvostručena. U poređenju sa njima, trendovi "na ovim prostorima" i nisu toliko dramatični: od 2008. do sad nezaposlenost u Srbiji je neznatno porasla, dok je u Danskoj dvostruko sa 3,4 narasla je na 7,5 odsto. Toliko o trendovima: udvostručenje broja nezaposlenih ozbiljno sekira dansku vladu, ali taj procenat nezaposlenih je san snova za nas ovde, a i za komšiluk.

Predsednik Srpske napredne stranke Aleksandar Vučić poručio je pre neki dan da dolaze bolja vremena: "Želim svim ljudima u Srbiji da dam garanciju da će se u našoj zemlji, već na polovini mandata nove vlade, živeti bolje i da će drastično biti smanjen broj nezaposlenih. Svom snagom boričemo se protiv nezaposlenosti i spremamo čitav niz zakona koji će nam pomoći da stvorimo bolji ambijent za investicije." Hajd' i to čudo da nas zadesi.

Poslednjeg dana septembra 2013. godine u Srbiji je bilo 1.705.256 zaposlenih "po pe-esu", onih čije su radne knjižice kod poslodavca i kojima "teče radni staž": 1.329.335 kod pravnih lica, a 375.921 kod preduzetnika, uključujući i same preduzetnike. Od ukupnog broja zaposlenih kod pravnih lica dve petine je u državnom sektoru, resto u privatnom.

U poređenju sa stanjem u martu iste godine ukupna zaposlenost opala je za 1,1 odsto: kod pravnih lica za 1,3, a kod preduzetnika za 0,6 odsto.

Na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ) istog tog poslednjeg dana septembra prošle godine evidentirano je 760.737 koji bi da rade, ali nemaju gde. Ako se uzme da je broj radno sposobnih zbir ukupno zaposlenih i nezaposlenih, što nije baš tačno jer ima onih koji mogu da rade, a neće, ili rade ali "na crno", stopa nezaposlenosti iznosila je (čak) 30,8 odsto. Otprilike u to vreme Aleksandar Vučić slavodobitno je objavio da je u mandatu vlade čiji je on prvi potpredsednik nezaposlenost opala za (celih) 4 indeksna poena – sa 24,1 na 20,1 odsto.

Od septembra prošle do februara ove godine broj prijavljenih nezaposlenih porastao je za 32.888 i dostigao 793.625

TEŠKO DO POSLA: Nacionalna služba za zapošljavanje
Foto: Stefana Savić

nezaposlenih, najviše u poslednjih godinu dana. Inače, u januaru ove godine na evidenciji NZS-a bilo je 778.739 nezaposlenih: 2,3 odsto više nego u decembru, a 1,9 odsto više nego u januaru prošle godine.

Trenutna stopa nezaposlenosti nije poznata jer se (još) ne zna koliko ima zaposlenih. Naime, podaci o zaposlenosti u septembru prošle godine objavljeni su krajem marta ove, a podaci za mart ove godine biće objavljeni u septembru. Kako god bilo, stopa nezaposlenosti danas nije manja od one septembarske.

PROCENA

S druge strane, prema Anketi o radnoj snazi, koju prema metodologiji Eurostata već deset godina sprovodi Republički zavod za statistiku (RZS), u oktobru prošle godine stopa nezaposlenosti iznosila je (svega) 20,1 odsto, za trećinu manje od stope dobijene "old fešn" metodom. Ovako velika razlika nastaje zbog drugačijeg "inputa".

U prvom slučaju ("old fešn" metod) dobijeni rezultat je procentualno učešće broja nezaposlenih u ukupnom broju radno spremnog stanovništva, koji se dobija prostim zbrajanjem brojeva zaposlenih i nezaposlenih, a sve prema evidencijama Nacionalne službe za zapošljavanje, Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje i Penzijskog i invalidskog fonda. Dakle, koga "u papirima" nema, taj i ne postoji.

Po "nju fešn" metodi, onoj koju je propisala Evropska komisija, ukupno stanovništvo se deli na zaposlene – one koji rade, i nezaposlene – oni koji ne rade. Iz ta dva podatka dobija se "stopa zaposlenosti" koja je u oktobru prošle godine bila 39,1 odsto.

Sa aspekta radne aktivnosti, stanovništvo se deli na aktivno – zaposlene i nezaposlene i neaktivne – domaćice, penzioneri, učenici i studenti, rentijeri... »

Radikalna aktivnost

Anketa o radnoj snazi sprovedena je u oktobru 2013. godine, na uzorku od oko 8700 domaćinstava na području Republike Srbije. Ukupno je anketirano 25.048 osoba, a podaci o radnoj aktivnosti prikupljene su za sve starije od 15 godina, odnosno 21.835 osoba.

	APR. 2012.	OKT. 2012.	APR. 2013.	OKT. 2013.
Stopa nezaposlenosti	25.5	22.4	24.1	20.1
Stopa zaposlenosti	34.3	36.7	36.3	39.1
Stopa neformalne zaposlenosti	17.0	17.9	18.2	20.3

Stopa nezaposlenosti – procentualno učešće nezaposlenih u ukupnom broju aktivnih – zaposlenih i nezaposlenih, u Srbiji je iznosila 20,1 odsto – 19,4 muškog i 21,2 ženskog pola. Najmanja stopa nezaposlenosti je bila u Beogradu – 16,7, najveća u Vojvodini – 23,1 odsto, a između su Šumadija i Zapadna Srbija sa stopom od 18,6 i Južna i Istočna Srbija sa 22 odsto.

Stopa zaposlenosti – procentualno učešće zaposlenih u ukupnom stanovništvu starijem od 15 godina iznosila je 39,1 odsto – 47,2 muškog i 32,5 ženskog pola. Najveća stopa zaposlenosti je u Šumadiji i Zapadnoj Srbiji – 41,1, zatim u Južnoj i Istočnoj Srbiji – 39,3, u Beogradu 38,8 i u Vojvodini 37,3 odsto.

Stopa neformalne zaposlenosti je procentualni udeo onih koji rade "na crno" – bez socijalnog, zdravstvenog i penzionog osiguranja, u ukupnom broju zaposlenih.

Stopa nezaposlenosti u EU

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Eu-27	7.1	9.0	9.7	9.7	10.5
Evrozona	7.6	9.6	10.1	10.2	11.4
Belgija	7.0	7.9	8.3	7.2	7.6
Bugarska	5.6	6.8	10.3	11.3	12.3
Češka	4.4	6.7	7.3	6.7	7.0
Danska	3.4	6.0	7.5	7.6	7.5
Nemačka	7.5	7.8	7.1	5.9	5.5
Estonija	5.5	13.8	16.9	12.5	10.2
Irska	6.4	12.0	13.9	14.7	14.7
Grčka	7.7	9.5	12.6	17.7	24.3
Španija	11.3	18.0	20.1	21.7	25.0
Francuska	7.8	9.5	9.7	9.6	10.2
Italija	6.7	7.8	8.4	8.4	10.7
Kipar	3.7	5.4	6.3	7.9	11.9
Letonija	8.0	18.2	19.8	16.2	14.9
Litvanija	5.3	13.6	18.0	15.3	13.3
Luksenburg	4.9	5.1	4.6	4.8	5.1
Mađarska	7.8	10.0	11.2	10.9	10.9
Malta	6.0	6.9	6.9	6.5	6.4
Holandija	3.1	3.7	4.5	4.4	5.3
Austrija	3.8	4.8	4.4	4.2	4.3
Poljska	7.1	8.1	9.7	9.7	10.1
Portugal	8.5	10.6	12.0	12.9	15.9
Rumunija	5.8	6.9	7.3	7.4	7.0
Slovenija	4.4	5.9	7.3	8.2	8.9
Slovačka	9.6	12.1	14.5	13.6	14.0
Finska	6.4	8.2	8.4	7.8	7.7
Švedska	6.2	8.3	8.6	7.8	8.0
Velika Britanija	5.6	7.6	7.8	8.0	7.9
Hrvatska	8.4	9.1	11.8	13.5	15.9
Turska	9.7	12.5	10.7	8.8	8.1
Norveška	2.5	3.2	3.6	3.3	3.2
Japan	4.0	5.1	5.1	4.6	4.3
Amerika	5.8	9.3	9.6	8.9	8.1

	Srbija	Hrvatska	Makedonija	BiH		
					Republika Srpska	Federacija
Broj nezaposlenih	760.737	345.112	275.225	552.494	151.29	388.704
Broj zaposlenih	1.705.256	1.357.705	685.479	673.135	238.640	435.273
Stopa nezaposlenosti (zvanična)	30,8	20,3	28,6	46,2	38,7	48,1
Stopa nezaposlenosti (anketa)	20,1	15,9	10	27,50	27,00	27,60

U zaposlene se ubrajaju svi stariji od 15 i mlađi od 65 godina koji su "u posmatranoj sedmici obavljali neki posao, makar samo jedan sat, a u cilju sticanja sredstava za život". Takođe, formalno nezaposleni, reč je o onima koji su u evidenciji NZS-a, ali koji četiri sedmice pre ankete nisu preduzeli "aktivne korake u cilju traženja posla", odnosno nisu spremni da u sledeće dve sedmice počnu da rade, prema evropskim kriterijumima nisu nezaposleni, već neaktivni. Sa druge strane, ako je neko iz korpusa neaktivnih u sedmici koja je prethodila radio nešto i za to dobio bilo kakvu naknadu, smatraće se zaposlenim. Ima u toj metodi još sijaset finesa koje lako prebacuju ispitanike iz jedne u drugu grupu, naročito iz korpusa nezaposlenih u korpus zaposlenih ili neaktivnih, ali njih je toliko da njihov opis i uticaj na krajnji rezultat prevazilaze okvir ovog teksta. Kad se sve uzme u obzir i smućka kako valja/treba, stopa nezaposlenosti izađe (svega) 20,1 odsto. Ergo, Vučićeva onomadnja tvrdnja nije bila neistinita.

KOMŠILUK

Disproporcija između podataka u evidencijama ovim i onim i onih dobijenih anketom nije srpski specijalitet: isto je, odnosno slično, u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Makedoniji...

Najveća disproporcija je u Makedoniji: prema evidencionim podacima, stopa nezaposlenosti je 28,6 odsto, što je najniži nivo u posljednjih 17 godina – od 960.704 lica u kategoriji aktivnog stanovništva, 685.479 zaposlenih i 275.225 nezaposlenih. Međutim, anketom je ustanovljena tri puta manja stopa – svega (oko) 10 odsto. Istina, anketa nije sprovedena baš u skladu sa evropskim preporukama, već je tražen odgovor na pitanje da li očekuju od Agencije za zapošljavanje da im ponudi posao.

Gotovo dva od tri ispitanika odgovorilo je odrečno. E sad, da li se u tim odgovorima krije nepoverenje u Agenciju, ili zaista dva od tri evidentirano nezaposlenih ne želi da radi, pitanje je bez odgovora.

Sledeća po disproporciji je Bosna i Hercegovina, s tim da je ona veća u Federaciji nego u Republici Srpskoj, zatim u Srbiji, pa u Hrvatskoj, što se vidi u tabeli levo.

EVROPA

Nezaposlenost, odnosno porast stope nezaposlenosti ne pritiska samo ove sirote zapadnobalkanske zemlje: u Evropi je mnogo dramatičnije. Na primer, u većini članica Evropske unije nezaposlenost je udvostručena, u nekima utrostručena, u ponekim je neznatno porasla, a u Nemačkoj je smanjena. U poređenju sa njima, trendovi "na ovim prostorima" i nisu toliko dramatični: od 2008. do sad nezaposlenost u Srbiji je neznatno porasla, dok je u Danskoj dvostruko, ama i više veća – sa 3,4 narasla je na 7,5 odsto. Toliko o trendovima i procentnom računu: udvostručenje broja nezaposlenih ozbiljno sekira dansku vladu, ali taj procenat nezaposlenih je san snova za nas ovde, a i za komšiluk. Toliko o trendovima i procentnom računu.

U zemljama članicama Evropske unije nezaposleni uživaju i neke beneficije, od alimentacije tokom perioda nezaposlenosti do besplatnog školovanja, doduše kako gde: pravilo je da što je zemlja severnija, to su pogodnosti veće: u Švedskoj, Norveškoj, Danskoj, Finskoj i uopšte u tim visokorazvijenim zemljama, svakome ko zaposlenja nema država će da plaća račune za komunalne usluge i pride još u gotovom novcu sa kojim "od prvog do prvog" može da (pre)živi. "Ako ne piješ pivo i ne pušiš, više je nego dovoljno", rekao je ovom novinaru naše gore list, uživaoc ove beneficije u Danskoj.

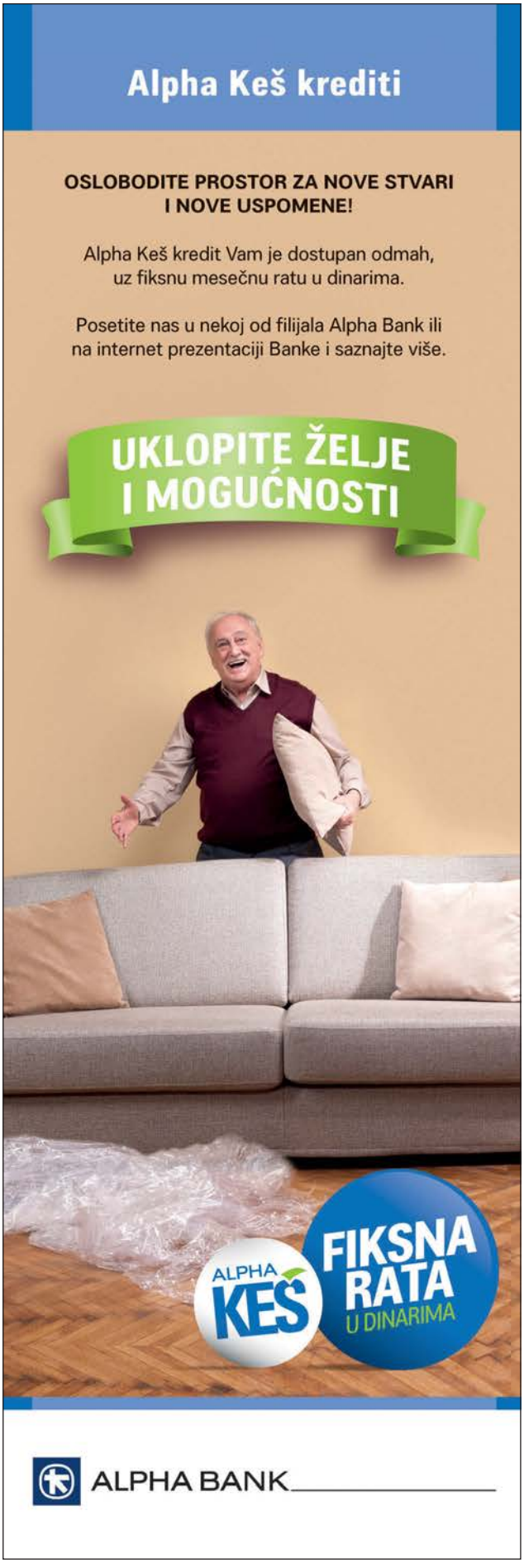
Uz malo mašte moglo bi da se kaže da je tako i u Srbiji: ko dobije otkaz iz redovnog radnog odnosa kao tehnološki višak recimo, ima pravo na mesečnu naknadu, ali najviše do godinu dana. To važi za one koji imaju (upisan) radni staž duži od 25 godina, oni sa stažom preko petnaest godina to pravo mogu da koriste 9 meseci, preko 6 godina staža isto toliko meseci.., s tim da to pravo može da se koristi jednokratno: kad rok istekne, sistem se "resetuje", pa ko ostane bez posla u roku kraćem od 5 godina nikakvih prava nema.

Osnovica za utvrđivanje visine novčane naknade je ostvarena prosečna zarada u poslednjih šest meseci koji prethode mesecu u kojem je prestao radni odnos, odnosno obavezno osiguranje.

Pravo na nadoknadu ostvaruje (svega) sedamdesetak hiljada nezaposlenih, a prosečna naknada iznosi između 14.000 i 15.000 dinara.

U tome je bitna razlika između "ovde" i "tamo", odnosno između ove ili one metodologije kojom se ustanovljava stopa nezaposlenosti: "tamo" nema razlike između rada na "belo" ili "crno", bar ne što se radnika dotiče – ako je nezaposlen, država će mu pomoći, dok na tu pomoć ovde može da računa samo ako je bio zaposlen "lege artis", pa i to vrlo ograničeno. Čemu onda anketa "po evropski", sem da brojke budu manje? ¶

ZORAN MAJDIN

Ima li koga na klinici

Kuda i zašto odlaze lekari iz Srbije, imamo li višak ili manjak zdravstvenih radnika, treba li nam više od 1500 brucoša na medicinskim fakultetima svake godine i šta je potrebno onima koji su odlučili da napuste zemlju

foto: Goranka Matić

Prošle godine oko 850 doktora medicine je od Lekarske komore Srbije zatražilo (i dobilo) sertifikat dobre prakse (*good standing certificate*), dokument koji im otvara vrata zaposlenju u nekoj od zemalja u inostranstvu. Kako stvari stoje, odluku o odlasku iz zemlje donose i mladi, ali i lekari sa ozbiljnim radnim stažom. Trend odlaska je toliki da je direktorka Komore, dr Tatjana Radosavljević, sredinom ovog meseca u samo jednom danu potpisala čak 35 ovih dokumenata. Ova informacija uznemirila je ionako nespokojne duhove kada je o zdravstvu u Srbiji reč i ponovo otvorila stara pitanja: koliko je vremena potrebno da se broj lekara u Srbiji prepolovi; koliko njih će tek otići kada postanemo članica Evropske unije; šta će se desiti odlaskom lekara starijih od 55 godina u penziju; imamo li zapravo manjak ili višak zdravstvenih radnika; treba li nam skoro 2000 svršenih studenata medicine svake godine, a pokrenute su i teme o moralu specijalizanata koji su, umesto da karijeru nastave u otadžbini sreću potražili van granica.

PRAVAC ANGOLA

"Ako jeste, a jeste oko 800 stotina lekara samo u prošloj godini, a taj broj će se povećavati, zatražilo papire da bi napustilo zemlju i ako taj podatak uporedimo sa oko 23.000 ukupno zaposlenih lekara u zdravstvu Srbije, nije teško izračunati koliko je godina potrebno da se broj lekara kod nas prepolovi", kaže za "Vreme" predsednik Sindikata lekara i farmaceuta Srbije (SLFS) dr Dragan Cvetić, specijalista anesteziologije i reanimatologije i dodaje: "U vreme sve masovnijeg egzodusa lekara iz Srbije, u decembru prošle godine, Vlada RS je donela Zakon o 'solidarnom porezu', odnosno smanjenju plata lekarima specijalistima kojih ima oko 17.000 i meru zabrane zapošljavanja u zdravstvu u naredne dve godine. Poruka se vrlo jasno čita i ono što je već počelo, a to je odlazak, ovim merama se još ubrzava", upozorava dr Cvetić. "Ako se ovako nastavi, ne samo da se stanje neće popraviti, već ćemo doći u situaciju da zdravstvene ustanove prvo po unutrašnjosti, a onda i šire, neće moći da funkcionišu jer lekara neće biti." Doktor Cvetić dodaje da je starosna struktura specijalista takva da za pet do deset godina oko polovine njih odlazi u penziju. "Kada tome dodamo sve masovniji odlazak u inostranstvo doći ćemo u situaciju da moramo da uvozimo lekare. Ali teško da će nam doći i lekari iz nerazvijenih afričkih i azijskih zemalja za uslove koje nudimo", kaže predsednik SFLS.

Kad smo već kod afričkih zemalja, sudeći po nedavno objavljenom oglasu u kome stoji da Libija opet traži naše lekare i specijaliste nudeći im platu od 1500 do 4000 evra, kao i trinaestu platu za svaku godinu rada u Libiji, plus obezbeđeni smeštaj, besplatne avionske karte za sebe, bračnog druga i dvoje dece jednom u dve godine i dodatak na platu od 30 odsto, nije iznenađenje da su, pored Nemačke i Norveške, i afričke zemlje (naročito Angola) sve primamljivija destinacija za lekare iz Srbije.

Još početkom godine dr Tatjana Radosavljević je upozorila da postoji opasnost da Srbija u bliskoj budućnosti neće imati dovoljno lekara, ne samo zato što mnogi odlaze u inostranstvo, već i zbog Zakona o budžetskom sistemu koji zabranjuje zapošljavanje u javnom sektoru u naredne dve godine.

Direktorka LKS je tom prilikom naglasila da se problem mora sagledati u celini i rešavati sistemski. Jedan od načina, kako je rekla, je da se ukine obaveza da lekar mora da radi dve godine pre početka specijalizacije, a nije isključila ni uključivanje privatne prakse u sistem zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja, jer bi se na taj način mladi lekari ohrabrili da otvaraju svoje ordinacije opšte medicine i da odatle odlaze na specijalizaciju.

Ministarka zdravlja Slavica Đukić Dejanović izjavila je ranije da su u Ministarstvu svesni problema i da je samo tokom prošle godine odobreno 1700 specijalizacija, a da će se sa tom praksom nastaviti i dalje. Ona je naglasila da za deficitarne specijalizacije neće važiti uslov od dve godine radnog staža, kako bismo što pre dobili obučeni kadar.

Што се Zakona budžetskom sistemu tiče, ministarka je objasnila da njegova primena ne znači da u zdravstvenom sistemu neće biti zapošljavanja u naredne dve godine. "Trenutno u zdravstvenim ustanovama 25 odsto zaposlenih čini nemedicinski kadar i njihovim odlaskom u penziju ili na druga radna mesta, zapošljavaće se lekari i medicinske sestre", zaključila je Đukić Dejanović.

ZAPOSLENI I ONI NA BIROU

Koliko lekara u ovom trenutku radi u zdravstvenim ustanovama širom Srbije? Prema podacima koje je "Vreme" dobilo iz Instituta za javno zdravlje Srbije "Dr Milan Jovanović Batut", do kraja prošle godine registrovana su ukupno 22.023 lekara. Od tog broja 971 doktor medicine je zaposlen na određeno vreme.

Najmanje ih je u Sremskom okrugu (209 na 100.00 stanovnika), a najviše u Nišavskom okrugu (424 lekara na 100.000 stanovnika). Beograd je sa 387 lekara na 100.000 stanovnika negde na sredini.

Kako stoji u izveštaju iz Batuta, pokazatelji obezbeđenosti stanovništva Srbije zdravstvenim kadrom ne govore da je u Srbiji sve manje lekara, naprotiv. U poslednjih deset godina broj lekara je u porastu. Tako je sa 277 lekara na 100.000 stanovnika, koliko ih je bilo u 2004. godini, taj broj prošle godine povećan na 307 lekara. I dok nam ovaj prosek omogućava da odskočimo od zemalja u regionu, mi i dalje kaskamo za zemljama Evropske unije.

Podaci Svetske zdravstvene organizacije za 2011. godinu pokazuju da je najviše lekara na 100.000 stanovnika bilo u Grčkoj – 614, a najmanje u Albaniji, samo 111 (vidi grafikon). Iste godine prosek Evropske unije bio je 346 lekara na 100.000 stanovnika. U Srbiji je te godine bilo njih 306, a u Hrvatskoj, na primer, 284.

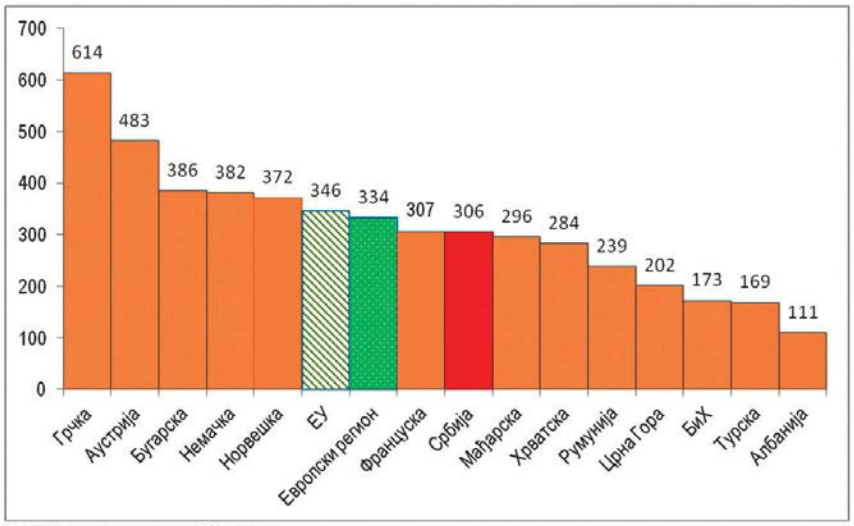
Diskutabilno je i to koji nam kadrovi fale. Ovih dana u medijima se moglo čuti da su deficitarni patolozi, anesteziolozi, kardiohirurzi i radiolozi.

Kako saznajemo iz Batuta, prema normativima propisanim Pravilnikom o bližim uslovima za obavljanje zdravstvene delatnosti u zdravstvenim ustanovama i drugim oblicima zdravstvene službe na nivou Republike sredinom 2013. godine nije bilo nedostatka ni anesteziologa ni radiologa. Međutim, gledano po okruzima, deficit postoji. Tako je prošle godine najviše anesteziologa nedostajalo u Šumadijskoj i Južnobanatskoj oblasti (16, odnosno 8), dok je Srednjobanatskoj, Mačvanskoj, Zaječarskoj i Pčinjskoj oblasti falilo, u proseku, od četiri do osam radiologa. Odlaskom lekara starijih od 55 godina u penziju, Srbiji bi nedostajalo 120 anesteziologa, dok bi u gore pomenute četiri oblasti falilo između devet i jedanaest radiologa.

U ovom trenutku na birou rada je više od 2500 diplomaca medicine, a trećina od tog broja je u Beogradu.

"Srbija kao zemlja apsurda ima istovremeno i manjak i višak lekara. Sa jedne strane manjak zaposlenih i iskusnih lekara specijalista, a sa druge strane hiljade mladih lekara na birou koji ne mogu da se zaposle, što bi izgledalo kao da imamo višak. Ipak, po evropskim standardima, Srbija ima manje lekara u odnosu na broj stanovnika nego razvijene evropske zemlje. Pa šta onda imamo? Manjak ili višak?", pita se dr Cvetić. "Očigledno manje lekara nego što nam je potrebno i to se na svakom koraku i vidi i oseća. To ukazuje na ozbiljan manjak i nedostatak strategije u zdravstvenom sistemu Srbije. Od politike upisa, preko dodele specijalizacija, kadrovske politike, materijalnog položaja lekara, odnosno »

Број лекара на 100.000 становника у Србији и изабраним земљама, 2011.[1]

[1]За БиХ је приказан податак за 2010. годину
Извор података: база података „Здравље за све", СЗО, http://data.euro.who.int/hfadb/

Broj lekara na 100.000 stanovnika po okruzima, Srbija 2013.
Izvor: Institut za javno zdravlje Srbije

Za besprekoran rad vašeg online sistema dopustivo je samo najbolje

Obezbedili smo **promotivnu ponudu Cloud servera** po najpovoljnijim cenama koje će za vas važiti 12 meseci! Kreirajte virtuelnu mašinu potpuno prilagođenu vašem poslovanju na jedan klik.

Linux Cloud 1	Linux Cloud 2	Linux Cloud 3	Linux Cloud 4
1 CPU	1 CPU	2 CPU	4 CPU
1 GB RAM	2 GB RAM	4 GB RAM	8 GB RAM
30 GB HDD	40 GB HDD	80 GB HDD	120 GB HDD
100 Mbps port	100 Mbps port	100 Mbps port	100 Mbps port
17€ mesečno	25€ mesečno	50€ mesečno	80€ mesečno

EUnet cloud

www.eunethosting.com

www.eunethosting.com/cloud-server • 0700 600 500 • +381 11 3010 500 • info@eunet.co.rs

ozbiljnog preispitivanja stanja u zdravstvu i preduzimanja stvarnih reformskih poteza o kojima se godinama govori, ali se ništa ne menja. Stanje je sve lošije. To je ono što je uzrok, a ovo o čemu razgovaramo je samo logična posledica", kaže dr Cvetić.

SPECIJALIZANTI

"Ministarstvo zdravlja je ove godine oglasilo deficitarnim 14 specijalizacija", kaže za "Vreme" dr Tatjana Radosavljević. "Deficitarni su patolozi, anesteziolozi, kardiohirurzi i radiolozi." Ministarka zdravlja profesor dr Slavica Đukić Dejanović je prošle godine potpisala odobrenje za 1702 specijalizacije, od toga 93 za anesteziologe.

Specijalizacije se odobravaju dva puta godišnje – u oktobru i martu, a kako bi se brže stiglo do onih koji najviše nedostaju zdravstvenom sistemu, još pre tri godine je za deficitarne specijalizacije ukinut uslov da je potrebno da odrade najmanje dve godine radnog staža. Za njih je dovoljno da odrade pripravnički staž u nekoj zdravstvenoj ustanovi i da polože državni ispit.

Što se tiče specijalizanata čija se oblast ne smatra deficitarnom, oni i dalje imaju obavezu da odrade najmanje dve godine radnog staža. Da li će nakon specijalizacije nastaviti rad u istoj ustanovi ili ne, zavisi od ugovora koji su sklopili sa tom ustanovom. U svakom slučaju, obaveza je da se navede i da li se lekar u slučaju odluke da karijeru nastavi u nekoj drugoj ustanovi ili inostranstvu obavezuje da vrati iznos specijalizacije, odnosno plate koju je tokom specijalizacije primao. Ima slučajeva koji su taj novac isplatili vrlo brzo, od nekoliko plata zarađenih u inostranstvu, a ima i onih koji iznose svojih specijalizacija nikada nisu vratili. Da li bi država iz tog razloga trebalo da im brani odlazak u inostranstvo, povlačeći kao argument to što su se školovali od novca poreskih obveznika, sistemsko je i etičko pitanje.

Činjenica je da plata koju dobijaju i uslovi u kojima rade nisu naročit motivacioni faktor da penziju dočekaju ovde.

Odlazak im dodatno olakšava to što im, kako kaže dr Radosavljević, za odlazak u inostranstvo sada za većinu zemalja nije potrebna nostrifikacija diplome, već poznavanje jezika i sertifikat koji dokazuje da su članovi Komore i da nemaju osudu pred Sudom časti.

"Lekari koji apliciraju za odlazak, najčešće i uspeju da odu u inostranstvo", kaže dr Radosavljević, "međutim nisu u obavezi da nas o tome obaveste." Kako je rekla, broj naših lekara koji su prošle godine našli posao u Nemačkoj imaće tek u maju. U međuvremenu pristižu novi zahtevi. ¶

JASMINA LAZIĆ

Otići ili ostati

"Odluku da odem u inostranstvo još nisam definitivno donela, i dalje sazreva u mojoj glavi, ali učim nemački jezik. Trebaće mi još šest meseci da stignem do B2 nivoa da bih uopšte mogla da apliciram za posao", kaže za "Vreme" 37-godišnja internistkinja iz Beograda. "Svako ko radi kao lekar u Srbiji sigurno je više desetina puta pomislio da napusti zemlju. Prvo i osnovno, plate lekara u našoj zemlji su u odnosu na obim posla i stres koji naš posao nosi – male. Plata specijaliste u Srbiji iznosi oko 600 evra, bez dežurstava, koja se oporezuju kao i plata. Da ne govorim o tome da od 37 godina, koliko imam, već 31 godinu idem u školu i stalno se usavršavam pored velikog obima posla. Fakultet traje šest godina, potom ide obavezni lekarski staž koji traje godinu dana, zatim četvorogodišnja specijalizacija, onda dve godine magistarskih, tri godine doktorskih studija i subspecijalističke studije koje traju dve godine... I naravno to nije kraj, uvek se treba informisati, čitati, biti u toku sa novim načinima dijagnostike i lečenja... U suštini, lekar uči do kraja života, ali to je ono što smo izabrali", kaže sagovornica "Vremena".

Prema njenim rečima, mladi lekari, mimo redovnog posla, dežuraju više puta mesečno, u nekim bolnicama 12, a u nekim 24 sata. Posle dežurstva se uglavnom ne ide kući, već se ostaje na klinici dok se ne završi posao za taj dan. Kako naglašava, prekovremeni rad se – ne plaća.

Na pitanje zašto razmišlja da život i karijeru nastavi baš u Nemačkoj, kaže: "Neto plata lekara u Nemačkoj je oko 2000–3000 evra, a uslovi rada su mnogo bolji nego kod nas. Tamo lekari ne moraju da razmišljaju da li ima reagensa za određene laboratorijske analize, da li radi kolonoskop, da li se pokvarila optika za artroskop i na kraju da li u bolnici ima lekova koji su neophodni pacijentu – antibiotika i intravenskih diuretika, na primer. Zaista volim Beograd i Srbiju i volim spontanost u ophođenju i svakodnevnom funkcionisanju sa prijateljima i rodbinom. Volim svoj život ovde. U suštini ne želim da odem, ali me čitav sistem primorava na takvu odluku."

BUSINESS LINE
POSLOVNA SIGURNOST

Tel. 011/33-44-151
011/30-37-596
Mob. 063/244-933
Fax. 011/ 33-44-351

Adresa Trg Nikole Pašića 9,
11000 Beograd, Srbija
e-mail:
office@business-line.co.rs
www.business-line.co.rs

- Preduzeće "Business line"osnovano je 1995 godine i registrovano je za pružanje knjigovodstvenih, finansijsko - računovodstvenih i konsultantskih usluga.
- Uspešno opslužuje veliki broj privrednih društva, više predstavništava i nevladinih organizacija kao i političkih stranaka.
- Zaposleni u agenciji su pažljivo odabrani, kao tim ispunjavamo uslove savremenog tržišnog poslovanja.
- Priuštite i Vi sebi kvalitetno i stručno knjigovodstvo.

Pozadina jedne titule

Foto: M. Milivojević

"Vreme" ekskluzivno saznaje da je uprava košarkaškog kluba Crvena zvezda Telekom dogovorila prelazak dvojice perspektivnih igrača Partizana Bogdana Bogdanovića i Davisa Bertansa i oni će za klub iz Železnika nastupati u sezoni 2014/2015. kada se očekuje da "crveno-beli" naprave korak dalje u Evroligi i možda dođu do završnice takmičenja.

"Ova dvojica mladih igrača biće ogromno pojačanje za naš tim", rekao je za "Vreme" predsednik KK Crvena zvezda u restrukturiranju Nebojša Čović, koji ima značajan uticaj u funkcionisanju i KK Crvena zvezda Telekom.

Bogdanović i Bertans nisu želeli da komentarišu dogovor koji su postigli sa dojučerašnjim najvećim sportskim protivnicima, ali "Vreme" saznaje da su bili primorani na takav korak zbog toga što im KK Partizan duguje 6000 evra na ime neisplaćenih stipendija.

Trener KK Partizana Duško Vujošević kratko je prokomentarisao:

"Ovim se samo potvrđuje ono što govorim nekoliko godina unazad. Srbija se pretvara u Severnu Koreju a političari koji je vode odlučili su da Partizan bude uništen", rekao je Vujošević.

Ovim prelaskom promenjena je dugogodišnja tradicija jer su u prošlosti najbolji košarkaši Crvene zvezde listom išli u Partizan. Setimo se samo Dejana Tomaševića, Miloša Vujanića i Luke Bogdanovića. I oni su, tada, kao razlog navodili činjenicu da im stipendije nisu dugo isplaćivane i da će u Partizanu imati više mogućnosti da napreduju.

Ovaj tekst pisan je 1. aprila 2014. godine.

ŠIRA SLIKA

Da li će najbolji igrači Partizana na leto preći u Crvenu zvezdu tek ćemo videti kada krenu pripreme za narednu sezonu, a pre toga potrebno je nekako bez žrtava završiti ovogodišnja takmičenja u kojima izgleda da će Zvezda posle deceniju i po duge dominacije Partizana zavrteti točak uspeha na drugu stranu i biti prvak Srbije i osvajač regionalne ABA lige.

Zvezda je dominantna ove godine u regionalnoj ligi, biće domaćin u Areni u Beogradu završnog turnira četiri najbolje ekipe, ali uvek treba biti oprezan jer se igra na ispadanje i loš dan može da upropasti čitavu sezonu. S druge strane, Partizan koji je u dvehiljaditim izrastao u najveći košarkaški klub u regiji, ove sezone igra dobro ali mučen povredama najboljih igrača ne uspeva da bude na nivou nekih ranijih briljantnih sezona.

Međutim, ovaj sportski deo pada u senku konstantnog medijskog rata između trenera Partizana Duška Vujoševića i predsednika košarkaškog kluba Crvena zvezda u restrukturiranju Nebojše Čovića. Ova dvojica starih poznanika (još iz doba kada su kao pioniri igrali košarku u Partizanu) ne prestaju da se vređaju već dve godine, optužujući jedan drugog za najgora moguća zlodela a sve se dešava u širem kontekstu pretpostavki da sa erom vladavine Aleksandra Vučića započinje i nova era vladavine Crvene zvezde u svim sportovima. To za nas koji navijamo za Zvezdu ne zvuči loše, ali *samo* ne zvuči loše.

Iako se zvanično ne takmiči klub na čijem je čelu Čović, već preimenovani FMP iz Železnika čiji je Čović zapravo vlasnik, Čović sve vreme nastupa i predstavljen je kao predsednik KKCZ i sa te pozicije upravlja i organizaciono i potparolno.

I ovoga puta su se podžapali oko novca: stari medijski as Vujošević mesecima unazad u svakoj prilici ponavlja istu poruku koja govori da je vlast u Srbiji odlučna u tome da uništi Partizan do temelja i da to radi tako što im ne isplaćuje novac koji klubu pripada, sprečava sponzore da dođu u Partizan i ne obezbeđuje novac koji im je obećala.

Kada kaže vlast, Vujošević misli na Vučića, pa ga je nedavno "prozvao" da je obećao ne-znamo-koliko-hiljada-evra a da je doneo samo xy-stotina-hiljada-evra. Vujošević je svih ovih godina bio dosledan u dve stvari: osvajanju trofeja i zahtevu da država to plati a da ne pita previše kako se taj novac raspoređuje jer "rezultati po sebi govore". Poslednjih godina je dodao još jednu "doslednost" koja kaže da Zvezda

Obnovljeni medijski sukob Nebojše Čovića i Duška Vujoševića pretvorio se u rutinu. Svi čekaju kako će presuditi Aleksandar Vučić. Ili bar tako misle

IKONA I ČUVAR PEČATA: Duško Vujošević i Nebojša Čović

i ne postoji, da je taj klub bankrotirao i da bi trebalo da se takmiči u beton ligi.

Po njemu, novac koji se sada daje ovome što se zove Zvezda jeste novac koji ide na račun privatnika Čovića jer je klub njegov, dočim je Partizan, kao i od osnivanja, udruženje građana koji vole Partizan.

Na njegovu žalost, realnost ga je više puta demantovala pa je i poslednjih meseci često poneki predstavnik gradske ili republičke uprave iznosio podatke o tome koliko je država dala Partizanu, a koliko Zvezdi i uvek je taj iznos daleko na strani Partizana.

VISOKA LESTVICA

U poslednje dve sezone Zvezda iz Železnika se organizaciono stabilizovala i, vođena čvrstom rukom Nebojše Čovića i uz pomoć Andreja Vučića, sastavila tim koji ove sezona dominira na lokalu a i u Evropi pokazuje da ima perspektivu jer će igrati za finale Evrokupa, utešnog ali jakog evropskog klupskog takmičenja. Što je najgore po Duška Vujoševića, Zvezda je u međusobnim utakmicama bila izrazito bolja i Partizan je samo na neverovatnom fanatizmu uspevao da sačuva obraz i ne doživi rezultatsku katastrofu.

Opet, to Zvezdi iz Železnika neće značiti puno ako ne osvoji ABA i Srpsku ligu i tako formalno ne prekine apsolutnu prevlast Partizana.

Ovakav "razvoj situacije" naravno da se ne dopada Vujoševiću i ostalima iz Partizana jer su deceniju i po proveli na tronu, zaštićeni i čuvani, i rezultatima i vladama. Treba reći da niko ne bi "štitio" i pomagao Partizan da nisu pravili dobre rezultate, ali je činjenica da ovaj klub nije iskoristio "dobre godine" da se izgradi kao moćan i stabilan klub jer mu je bilo važnije da ima glasnu podršku na tribinama nego sređene i uredne finansijske izveštaje.

Štaviše, na svaki pomen da bi možda trebalo da objasne kako troše novac koji je uvek stizao đa iz budžeta, đa sa računa javnih preduzeća (plus novac od desetine prodatih igrača), Vujošević bi raspalio po svima sa konferencija za medije optužujući sve koji postave takvo pitanje kao neku vrsti naručenih i ubačenih elemenata koji žele da unište Partizan.

On je sam ulog i lestvicu podigao visoko, i kada je reč o verbalnom bombardovanju i kada je reč o sportskim dometima.

Glas je protiv njega podigao Nebojša Čović, koga novinari nikako ne pitaju zbog čega se on na neki način lažno predstavlja jer zaista nije predsednik Košarkaškog kluba Crvena zvezda Telekom a sve vreme nastupa sa te pozicije, čime umnogome urušava kredibilitet svojih izjava onda kada su dobro argumentovane. Čović nije "bilo ko", zna sve o tome kako funkcionišu košarka i sport i sve u Srbiji, pa su zato njihova legendarna prepucavanja uvek na granici dobrog ukusa jer su obojica procenili da će tako izazvati najviše pažnje.

On je više puta govorio o tome da Vujošević ne govori istinu, iznosio je različite cifre o tome koliko je ko pomogao koji klub, a kada ga je Vujošević optužio da je deo urote protiv pokojnog Zorana Đinđića, nije mu ostao dužan i pomenuo je neka prebijanja, gepekovanja i ubistva ovde u Beogradu. Ranije je govorio o tome da bi policija trebalo da proveri neke slike koje se navodno nalaze u vlasništvu Duška Vujoševića jer on pretpostavlja da su kradene, a Vujošević ga je notirao koristeći opis Vojislava Šešelja "Miloševićeva pudlica" i dodajući da je sada "Vučićeva maca".

Čović je imun na medijske "prozivke". Za poslednjih dvadeset i pet godina prisustva na javnoj (i tajnoj) sceni Srbije, doživeo je i preživeo svašta pokazujući da se uvek nekako vrati, ali nikada više na glavnu binu. On ima dovoljno protivnika i bez Vujoševića koji ga sprečavaju da zaigra na glavnoj političkoj sceni, tako da je ovaj "sportski deo rata" za njega, verujemo, kao neka vrsta treninga. Ako Zvezda pobedi ove sezone u dva od tri preostala takmičenja, njega će upamtiti kao nekoga ko je Zvezdinom imenu nešto značajno doneo, ali se čini da će se tu i njegov i Zvezdin put završiti i da ga od naredne godine nećemo gledati na utakmicama ovog kluba. »

ČUVAR PEČATA I IKONA

Čović, prema nekim glasovima, ima šanse da bude novi predsednik Košarkaškog saveza Srbije, odnosno, to je pozicija koja mu se možda "namešta", ali ni to nije sigurno imajući u vidu činjenicu da em Partizan ima snažan uticaj na Savez, em "slučaj Tole Karadžić" pokazuje da ljudi koji idu ispred SNS-a da sređuju stvari nemaju baš toliko direktnog uticaja i da je potrebno vreme i dugotrajno lobiranje da bi se neke stvari promenile.

Šta god da se sa Čovićem dogodi, a to će biti deo nekog "političkog paketa", on će ostati "čuvar pečata i grba" i neko ko je bar na trenutak progovorio javno o finansijama sportskih klubova. Njegovi izveštaji sa utakmica koje je klub organizovao u Beogradskoj areni su obrazac kako bi trebalo da se govori i izveštava o tome. Dao je potpun pregled prodatih ulaznica, troškova organizacije i zarade, što je mala revolucija kada je Srbija u pitanju, jer od Zvezdine kampanje u fudbalskoj Ligi šampiona pre dvadeset i pet godina niko nije govorio da je zaradio na nekom sportskom događaju.

U tom kontekstu, Čović je ledolomac, ali se za njega vezuje previše kontroverzi, opravdano ili neopravdano svejedno je, da on ne može dugo da se zadrži u javnoj sferi.

S druge strane, Vujošević, njegov arhineprijatelj, razume da ona glavna neformalna podrška koju je "sistem" pružao Partizanu hlapi, topi se i on na sve načine pokušava da to predstavi kao zaveru i pokušaj potpunog uništavanja kluba. Kao da ako ne budete prvak ne postojite, tako nekako Vujošević predstavlja situaciju a da sve vreme govori o tome da se od njega i njegovog tima ne mogu očekivati nikakvi uspesi jer je budžet mali!

On je godinama uspevao da sa tima skine i skloni pritisak favorita odbijajući da javno govori o tome da Partizan kao najveći regionalni klub mora da bude favorit u svakoj utakmici u regionalnom i lokalnom takmičenju. O tome da je klub veliki govorio je samo kada bi na red došla rasprava o novcu, odnosno dotacijama koje je država dužna da daje jednom tako uspešnom "sportskom kolektivu". Iako je i sam u jednom trenutku bio trener Crvene zvezde, on je u međuvremenu postao ikona Partizana, trener, predsednik društva i vođa navijača, neka vrsta monarha u crno-belom taboru kao niko pre njega koji objedinjuje sve ono što Partizan jeste.

Možda zbog toga procenjuje da Vučić, kao neko ko bi to trebalo da je u Srbiji, odlučuje o svemu i da bi njih dvojica verovatno trebalo da se dogovore koliko novca ide Partizanu i po kojoj dinamici. On je sve donedavno imao na svojoj strani i premijera i Milorada Dodika i BIA i sada se nekako oseća usamljeno kada TO, izuzev Dodika, prelazi u Zvezdu.

Za nas sa strane, običnu publiku i navijače i jednog i drugog tima, ovo ne znači puno. Jedan loš sistem ostaje, samo se menja "korisnik budžetskih sredstava". To, naravno, nema veze sa nekom normalnom situacijom i samo služi daljem produbljivanju neprijateljstava koje se najjasnije očitava u neprestanim navijačkim obračunima. Njih Srbija čuje kao vređanje jedne ili druge strane sa tribina u danu utakmice, a pravi rat traje sve vreme na ulicama svih gradova Srbije gde kog se sretnu crveno-beli i crno-beli. Pojedine grupe se neprestano sukobljavaju i ne prođe nedelja da neko nije bar izboden ako ne i ubijen. Verbalni noževi Vujoševića i Čovića u medijima pretvaraju se u hladno oružje i pištolje na ulicama. To nam izgleda kao mnogo veći problem, ma koliko se govorilo da je sve pod kontrolom.

A o fudbalu nismo rekli ni reč! Zvezda čeka titulu! ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

LJUBOMIR ŽIVKOV

Strategija veštaka

Kako vam se sviđa moj novi stil? Dobro, u rečenici o knjigama i patikama nedostaje "su" iza "niti"; posle reči "depoi" (depoili se depoi/tramvajski maki golemi) mogao sam možda napisati zarez, ali, gle, dobro je i ovako: *ne sme sve nestati* mora da je zapelo za oko mnogom čitaocu, 'nije sve isto' još je jače, a tek razrada: nije ovo što i ono! Ah, Književnosti, priznaj da te odavno neko nije ovoliko voleo i ovoliko prehvalio! Kao Memedović prirodu, kao Vukadinović Kosovo, kao Koštunica Preambulu, kao predsednik Nikolić Rusiju, tako ja ljubim književnost, voleo bih da ostanem upamćen kao njezin najvatreniji privrženik, vernik, divilac bez premca i takmaca. Ta pročitajte još jedared – mada se lako uči i naizust, kao i očenaš, ili valjan haiku – hvalospev piscima i književnosti te vruću zaušku šusteraju, lepojkama, tramvajskim šupama i pijaci!

Ne sme sve nestati, nije sve isto, nije trivijalno isto što i umetničko, nije pisac isto što i zabavljač, nije književnica isto što i voditeljica, niti knjige roba kao patike, a knjižare tržnice, nisu biblioteke depoi a ni bankarske poslovnice!

&

Niste u podnaslovu prepoznali stil i kredo Aleksandra Jerkova? Ne mari, ako ste uživali – šta ima veze ko je to napisao?

&

Miloš Latinović, pisac koji nije isto što i zabavljač, a koji je još manje voditeljica, napisa roman, ni nalik patikama, nazva ga "Sto dana kiše", markesovski, a bolje nego "Sto dana Vlade", te dobi za nj poljoprivrednu nagradu "Vital". U nagrađenom netrivijalnom uratku nahodi se i pismo koje je za svoje kreativne potrebe izmislio novinar "Večernjih novosti" Bojan Ljubenović. Epistola je i u Ljubenovićevoj knjizi "Pisma iz Srbije", ali kod primarnog autora tj. praoca Ljubenovića pismo je tek pedeset četvrto, u knjizi je okruženo drugim pismima, doklen je kod Latinovića Ljubenovićevo pismo i u knjizi i na korici knjige koja je očarala "Vitalov" žiri: poočim Latinović tuđe pismo upotrebljava i u reklamne svrhe! Bojanu se to mrsko učini, te Milošu sitnu knjigu piše, da on pismo sa korica briše, i s korica, ali i iznutra, il na sudu biće kolko sutra!

&

Laureat ne daje pet para na primedbe, on je više biće iz podnaslova, njegov pak urednik – jer radi prof. Jerkov i u izdav. kući – ne da na pisca, u svojstvu univerzitetsko-sudskog veštaka objašnjava sitnoj novinarskoj dušici koliko se ova u svome neznanju osramotila i koliko je uvredila umetnika netom okićenog vencem od repinog lišća i rezanaca iz vrbaške šećerane. Ni pisac ni izdavač ne haju za to ko je autor pisma, nije reč o naučnom delu, nego o romanu, vele u duetu, a evo kako profesor-veštak-urednik stručno i nadasve nepristrasno solira: "U najmanju ruku, od spora oko takozvanog, tobožnjeg plagijarizma, plagijata Danila Kiša, a to je bilo još 1976, dakle pre skoro četrdeset godina, ne sme se ni u našoj sredini više nikada i ni pod kakvim okolnostima olako pristupati tome da kad neki autor u svom fikcionalnom delu preuzima delove teksta, ceo tekst, ili specifične delove teksta – da to stvara problem! Vi se sećate kad je Golding dobio Nobelovu nagradu (vraga se sećamo), kakav je i koliki je spor nastao, da li je njegov čuveni roman plagijat. Takvih je sporova bilo nebrojeno mnogo kod nas, ali se plagijerizam jednog književnog dela može ustanoviti samo u slučaju ako je došlo do neinventivnosti, u kreativnom smislu reči! Onda kada postoji preuzimanje čistog teksta – to niti je plagijat, niti podleže pozitivnoj pravnoj normi i autorskom pravu, niti sme da stvara zabunu! Na korici se nalaze dva teksta, donji, koji sam ja napisao, i gornji, koji je izdvojen iz jednog pasusa koji je sam autor označio kao prosto zakonomeran ili indikativan za njegovu knjigu. Stvar je prosto okolnosti i u krajnjoj liniji, čak i da jeste tako, pa to opet povoljno govori o gospodinu Ljubenoviću, pa bi on zbog toga mogao biti zadovoljniji, a ne nezadovoljniji. Sva druga mišljenja i rešenja su invalidna, a stvari koje vam sada govorim ne govorim samo kao profesor književnosti, nego i kao čovek koji je u ovakvom jednom sporu bio sudski veštak, i da ovu stvar kao ekspert može da oceni."

Dok nisam čuo šta vele književna teorija i sudska praksa sjedinjene u Jerkovu – koji predaje, uređuje, piše, ide na književne večeri, veštači u sudu – mišljah invalidno da je Bojan u pravu: pismo je on izmislio, pa njegovo delo još je mlado, nije to ikona koju drugi pisci poput nagrađenog Latinovića mogu ubacivati u svoje mozaike da bismo videli kako se oni ophode sa starim, dobrim i svakome znanim Bojanom, oličenjem književne tradicije! Ali su mi se sad otvorile moje sitnosopstveničke oči! Koje su htele da svako potpisuje svoje reči i da sam ubira slavu, sramotu, tantijeme – šta kome mrska tržnica dodeli!

&

Kad bi brucoši na Pennu pitali profesora P. Š. šta je smisao, šta je svrha književnosti, ovaj bi odgovarao: "Književnost služi da bi i ljudi poput mene imali od čega udobno da žive!" Ali to govori Čeh, naš čovek tj. g. Jerkov poput verskog fanatika pada pred lepom književnošću i pred njezinom neizrecivom božanskom prirodom na kolenca, ali je još kako priseban kad brani poslovnog partnera.

Jedva čekam dan kad država neće književnicima i njihovim udruženjima dati više nijedan jedini dinar: krajnje je vreme da se položaj pisaca pogorša. ¶

Netrpeljivost i šivaća mašina

Ekipa "Vremena" posetila je Banju Koviljaču, dve i po godine nakon protesta nezadovoljstva lokalnih meštana zbog ogromnog broja tražilaca azila u njihovom mestu

BANJA KOVILJAČA: Manje azilanata nego pre dve i po godine
Fotografije. Ivan Šepić

Put od Loznice do Banje Koviljače je pun rupa. Sam centar ovog malog mesta nedaleko od Drine takođe vapije za novim fasadama, asfaltom, travnjacima i drugim ulaganjima. Nema mnogo ljudi na ulici. Preko izbledelog pešačkog prelaza jedna žena gura invalidska kolica u kojima nemo sedi dete. Kroz park, a pored velike tezge sa suvenirima, odlaze u pravcu Specijalne bolnice za rehabilitaciju. Uzbrdo, od glavne raskrsnice, stiže se do zatvorene kapija Centra za azil u Banji Koviljači. U dvorištu, dvojica tamnoputih momaka ubacuju loptu u koš. Osim njih, nigde nikoga. U Centru je smešteno oko 90 tražilaca azila i skoro svi su u svojim sobama. U TV sali je nekoliko ljudi. Tišinu remeti tihi glas jednog od prisutnih koji gleda u Skajp na svom tabletu. U drugoj prostoriji traje čas engleskog jezika.

Poslednji put kada je Banja Koviljača bila na novinskim stranama slike su bile potpuno drugačije. Tada je ovo malo turističko mesto vrvelo od Afrikanaca i Azijata koji su, bežeći od rata i nemira u svojim zemalja, ostajali po nekoliko nedelja ili meseci u Banji Koviljači, pre nego što produže ka zapadu Evrope.

U to vreme, deo stanovništva Banje dobro je zarađivao na iznajmljivanju svega što je tražiocima azila moglo da posluži kao natkriveno mesto za boravak. Zarađivali su i vlasnici prodavnica, kafića, internet centara. Na drugoj strani, raslo je nezadovoljstvo druge grupe meštana okupljenih u Udruženje građana "Za Banju Koviljaču", čiji je prvi od ciljeva definisan kao: "Rešavanje problema ilegalnih imigranata i izmeštanje Centra za azil iz Banje Koviljače".

"To je bila situacija u kojoj je sve moglo da eskalira u oba pravca: meštana prema njima i njih prema meštanima. Bilo je kao u kotlu. Gde god se okrenete bili su azilanti", pričaju za "Vreme" članovi Udruženja Ivan Popović, danas član Saveta mesne zajednice Banja Koviljača, i Stanimir Vezilić, predsednik mesne zajednice.

"To je izgledalo kao vašar u Rumi na koji dođe ceo Srem, severna Mačva, Beograd, Novi Sad...", priseća se 2011. godine i Robert Lestmajster, upravnik Centra za azil pa nastavlja: "Razmenjujući informacije, a po običaju iz svojih zemalja, tražioci azila su se okupljali u grupicama po centru Banje, što je lokalnom stanovništvu počelo da smeta."

Prema podacima Komesarijata, tada je iregularnih migranata (onih koji nisu smešteni u Centar za azil i onih koji nemaju odgovarajući papir da čekaju na to mesto) u Banji bilo najviše 1100. U Udruženju "Za Banju Koviljaču" tvrde da ih je bilo i do 3000. I jedni i drugi informacije su dobili od policije.

Banjom su tada kružile priče da su tražioci azila nasilni, da će lokalnim meštanima preneti razne bolesti, da među njima ima i pripadnika terorističkih organizacija... "Preko reke je skoro bio rat. Neki od stanovnika Banje su izbeglice sa tih područja, pa sam slušao komentare od jednog takvog koji je bio u Udruženju: 'Neće se men' ba ovdje šetati nikakvi mudžahedini, imao sam ih ja dosta tamo'", kaže Lestmajster.

Ksenofobične etikete, koju je udruženje tada dobilo, svestan je i Ivan Popović, ali drugačije gleda na to: "Pričali su da je Banja jedna strašno ksenofobična sredina što možda nije ni netačno u smislu da, prosto, čovek ne može da se oseća prijatno kada ga okružuje dve i po hiljade ljudi za koje se ne zna ni ko su, ni šta su, ni odakle su... Glavni problem sa tim ljudima je bio što su došli iz zemalja trećeg sveta, bez ikakve vrste kulture i poštovanja prema onome gde su došli. Nije im bio problem da urinriraju po parku i svašta. Nama jeste i našim gostima jeste. Prođeš pored 'Kur salona', koji je sticajem okolnosti – zatvoren, osetiš miris fekalija."

Situacija je eskalirala oktobra 2011. kada je u lokalnu stanicu policije došla V.R. (1973), državljanka Velike Britanije, i prijavila silovanje. Priveden je Avganistanac Abdirašid N., koji je prvostepenom presudom od 15. novembra 2013. osuđen na pet godina. Žalbu su uložili i javno tužilaštvo

i advokat osuđenog, tako da se predmet sada nalazi u Apelacionom sudu u Beogradu. Abdirašid se i dalje nalazi u pritvorskoj jedinici u Šapcu.

Optužnica je još nedostupna javnosti, pa slučaj i dalje privlači pažnju, posebno zbog priča u Banji koje je čuo i upravnik Lestmajster: "Prema informacijama koje smo mi dobili u istražnom procesu od policajaca koji su radili uviđaje, u pitanju je – ko zna šta. Prema tim saznanjima, dotična Britanka je došla u Loznicu tako što se, preko interneta, upoznala sa jednim našim omladincem. Međutim, ona mu je očigledno poslala ko zna čije slike jer je ovaj, kad ju je video u hotelu gde su se prvi put sreli, pobegao. Ljudi koji rade u policiji, a koji su je videli kasnije, opisali su je kao osobu 'izrazito neprijatne spoljašnjosti'. Ne bih hteo da budem maliciozan, ali to što niko nije hteo da upotrebi ni neki gori izraz – govori dovoljno. Ona je, zatim, počela da se teši druženjem sa tražiocima azila u parku u Banji Koviljači: igrali su

Turistička poseta Banji Koviljači

Godina	Broj poseta			Broj noćenja		
	ukupno	domaći turisti	strani turisti	ukupno	domaći turisti	strani turisti
2008.	**22.443**	**19.283**	**3160**	**178.459**	**158.033**	**20.426**
2009.	**18.434**	**15.862**	**2572**	**157.172**	**139.208**	**17.964**
2010.	**20.512**	**18.300**	**2212**	**185.881**	**167.208**	**18.673**
2011.	**21.693**	**19.143**	**2550**	**217.476**	**192.370**	**25.106**
2012.	**17.538**	**15.388**	**2150**	**167.941**	**150.371**	**17.570**
2013.	**20.644**	**16.591**	**4053**	**171.809**	**150.677**	**21.132**

RAZLIČITE STRANE ISTOG PROBLEMA: Robert Lestmajster, Ivan Popović i Stanimir Vezilić

se loptom, izvodila ih je na piće, oni nju i to je trajalo nekoliko dana i to su svi videli. Na njihovim mobilnim telefonima su pronađene fotografije na kojima su oni u izrazito prijateljskim, turističkim pozama, naslonjeni jedni na druge... Na kraju je to druženje kulminiralo predlogom da se ode u napušteni prostor restorana 'Kur salon', nekad kultno mesto, zaštitni znak Banje Koviljače. Šta je bila priča, kakav je bio dogovor između njih, da li se tom druženju priključio neko ko nije bio planiran, ja ne znam. Međutim, od ljudi koji su radili medicinski uviđaj, čuo sam da nije konstatovano da je bilo nasilne penetracije. Svakako ne znam šta je od dokaza ušlo u istražne izveštaje i ne bih da komentarišem suđenje, niti mogu da tvrdim da je istina samo ovi i ništa više. Ovo je ono što se priča i što sam čuo od ljudi koji su radili istragu", kaže Lestmajsters.

Šta god da je istina, slučaj Adurašida N. motivisao je članove pomenutog udruženja da, nakon petodnevnog bojkota školske nastave, organizuju protest sa naslovom: "U minut do 12: Ko je sledeći?" Govornici su isticali strah meštana za ličnu bezbednost, tražili izmeštanje Centra za azil jer je onemogućen dalji turistički razvoj Banje Koviljače... Uz posredovanje tadašnjeg ministra rada i socijalne politike Rasima Ljajića, iz Banje je Žandarmerija odvezla sve koji nemaju papire.

Dve i po godine kasnije, Banja Koviljača ima druge probleme: Centru za azil nedostaje mašina za šivenje – sada za radionicu šivenja imaju samo jednu. Popović i Vezilić se brinu kako će proći naredna turistička sezona. U njihovim pričama i dalje se sve vrti oko tražilaca azila.

"Igrom slučaja ja od toga živim i posle protesta, za pedeset posto mi je opala prodaja suvenira. Ranije nam je dolazilo mnogo više đačkih ekskurzija, a sada kad dođu, drže se strogo u grupama, čujem kako profesori pričaju: 'Nemojte da se odvajate da vas ne napadnu azilanti'", priča Vezilić, čija je, inače, ona velika tezga na početku šetališta u parku specijalne bolnice.

Tragom priča o nasilnosti tražilaca azila i padu turističke posete Banji Koviljači, "Vreme" je tražilo podatke od MUP-a, Turističke organizacije Srbije i Zavoda za statistiku.

U statistici MUP-a vidi da je u Banji Koviljači u poslednjih pet godina izvršeno ukupno 219 krivičnih dela. Tražioci azila su učestvovali u 13 krivičnih dela, od kojih u osam kao žrtve. Slučajevi u kojima su izvršitelji bili tražioci azila su jedno porodično nasilje (između dvoje tražilaca), pomenuto silovanje, dva krivična dela neovlašćene proizvodnje, držanja i stavljanja u promet opojnih droga i jedno ometanje ovlašćenog službenog lica u obavljanju poslova bezbednosti ili održavanja javnog reda i mira.

Što se tiče turizma, Banja Koviljača je baš sporne 2011. godine imala najviše registrovanih poseta i noćenja. Naredna godina je bila slabija, ali ne i najslabija u poslednjih pet godina.

Naslov "Ko je sledeći?" odzvanja i danas, pa su po banjskom receptu organizovane barikade i protesti svuda gde je država htela da smesti tražioce azila: Bogovađa, Vračević, Lajkovac, Mladenovac, Obrenovac... Odzvanjaju i reči Ivana Popovića iz Banje Koviljače: "Ni na jedan dopis koji je lokalna samouprava uputila vladi, nije odgovoreno. Da nismo to uradili, niko se ne bi pozabavio problemom." ¶

MIRKO RUDIĆ

Projekat "Pogled uprt u evropsko pravo: Izbeglice i azilanti" finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz program "Jačanje medijske slobode u Srbiji". Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka isključivo je odgovornost nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

Jačanje medijske slobode

Srpska ekonomija u ukrajinskoj krizi

Evropska unija ne mora čak ni da uvodi sankcije kao ultimativnu meru za projekat Južnog toka, ali može otežati rad na projektu uspostavljanjem strožijih pravnih regulativa koje ruska strana mora da izvrši. Rezultat bi bila sporija realizacija projekta na regionalnom nivou, što bi imalo negativne posledice za srpsku privredu

Piše: **Miloš Starović**

Ruski opozicionar Aleksej Navalni, iz kućnog pritvora, poslao je nedavno "Njujork tajmsu" listu imena ruske biznis i političke elite kojima bi trebalo uvesti sankcije. Nekoliko sati po objavljivanju članka, Amerika i Evropska unija su uvele sankcije većini onih koji su bili na toj listi, a odnose se na ograničavanje slobode kretanja i zamrzavanje imovine.

Da bi se razumeo kontekst pisma upućenog najtiražnijim američkim novinama, neophodno je razumeti političku ulogu njegovog autora. Aleksej Navalni, koji se smatra pretečom ruske opozicije novog političkog tipa, na poslednjim lokalnim izborima za gradonačelnika Moskve, održanim u septembru 2013. godine, osvojio je 27 odsto glasova birača. Trenutno se nalazi u kućnom pritvoru, koji mu je određen do 28. aprila 2014. godine, a tereti se za pranje novca i zloupotrebe položaja zajedno sa svojim bratom Olegom. Ono što je izuzetno zanimljivo ogleda se u činjenici da su Sjedinjene Američke Države, praćene partnerima iz Evropske unije, postupile vrlo brzo u odnosu na listu imena iz pisma, ali je nekoliko imena mudro izostavljeno. Sankcije, recimo, nisu uvedene pojedincima sa liste poput poznatog biznismena Romana Abramoviča, Alekseja Milera (upravnika Gazproma) kao i Igora Secina (izvršnog direktora Rosnjefta). Stoga se postavlja interesantno pitanje, kolika bi bila cena postupka kojom bi se uvele sankcije prema ovim trenutno izostavljenim pojedincima?

Oktobra 2012. godine, Rosnjeft je kupio 50 odsto akcija u TNK-British Petroleum za 28 miliona dolara. Po automatizmu, Secin je zauzeo važnu poziciju u upravnom odboru britanskog giganta. Takođe, činjenica da je Rosnjeft jedna od najvećih energetskih kompanija na svetu znači da njeni predstavnici sede u mnogim upravnim odborima širom sveta, sa kojima imaju uspostavljena partnerstva. Kada je reč o sankcijama ka Gazpromu, one mogu imati širok opseg i neizmerne i dalekosežne negativne posledice.

Neizbežno je postaviti i sledeće pitanje: Kako se odnosi između velikih sila reflektuju na Srbiju ili Balkan u celini? Kada je reč o energetici, pre samo dva meseca Rosnjeft je objavio plan da kupi hrvatsku kompaniju za naftu i gas INA. Hrvatska, kao punopravna članica Evropske unije, mora zastupati odluke donete u Briselu u odnosu na događaje u Rusiji i Ukrajini i uvođenje sankcija. Međutim, bilo kakve sankcije prema pojedincima iz Rosnjefta mogle bi imati negativne posledice za razvoj hrvatske privrede, pogotovo imajući u vidu navedeni projekat. Srbija je u za nijansu boljoj situaciji, s obzirom na to da je još daleko od punopravnog članstva u EU. Ne bi bilo za očekivati da Evropska unija zahteva od zemlje, koja zasigurno neće postati punopravni član ove organizacije pre 2020. godine, da u punoj meri mora ispratiti rešenja postignuta u okviru institucija evropskog bloka. Međutim, nova vlada Srbije mora da bude svesna svih negativnih posledica koje može imati potencijalno uspostavljanje sankcija prema Rusiji, bilo ka pojedincima, bilo ka institucijama. U Srbiji malo ko nije obavešten o izgradnji Južnog toka i važnosti tog projekta za domaću i regionalnu privredu. Južni tok prolazi kroz sedam zemalja, od kojih su sve, osim Srbije, članice Evropske unije (Bugarska, Mađarska, Grčka, Slovenija, Hrvatska i Austrija). Evropska unija ne mora čak ni da uvodi sankcije kao ultimativnu meru za projekat Južnog toka, ali može otežati rad na projektu uspostavljanjem strožijih pravnih regulativa koje ruska strana mora da izvrši. Rezultat bi bila sporija realizacija projekta na regionalnom nivou, što bi imalo negativne posledice za srpsku privredu. Dolazeća vlada Republike Srbije mora ostati informisana, iz časa u čas, o razvoju situacije i pažljivo analizirati moguće posledice svake potencijalne odluke u vezi sa redefinisanjem trenutnih ekonomskih odnosa sa Ruskom Federacijom. Na kraju krajeva, ukoliko situacija izmakne kontroli i Evropska unija uvede sankcije ka Rusiji kao zemlji (poslednji stepen sankcija), na mikro nivou stagnacija bi mogla da pogodi čak i Kragujevac. Naime, iako je Srbija kao država vlasnik 33 odsto kompanije Fijat automobili Srbija, bilo bi teško zaobići većinskog vlasnika italijanskog porekla koji bi po odredbama Evropske unije morao zamrznuti izvoz u Rusiju.

Jedno je sigurno, trenutna situacija i zaoštravanje odnosa na ekonomskom nivou nikome ne idu u prilog. Brzinom svetlosti situacija na globalnoj sceni se može preslikati i na malu zemlju poput Srbije, koja je trenutno u najnezavidnijem položaju: kandidat za članstvo u EU, a istovremeno specijalni trgovinski partner sa Ruskom Federacijom. ¶

Autor je doktorand na Univerzitetu Sent Galen u Švajcarskoj i potpredsednik za Rusiju i tržišta u razvoju u Investicionoj banci Barklejs u Londonu

VREME USPEHA!
Klub dobrih poslovnih ideja
REDOVNI PODLISTAK NEDELJNIKA "VREME", IZLAZI SVAKOG PRVOG ČETVRTKA U MESECU

DRUŠTVENO ODGOVORNO POSLOVANJE

Važno je biti dobar korporativni građanin

KRISTOF CETL, GRAWE OSIGURANJE

Nastavak ekspanzije

Intervju: Kristof Cetl, generalni direktor GRAWE osiguranja a.d.o.

Nastavak ekspanzije

"Analize nezavisnih institucija i *online* portala postojećih proizvoda na bankarskom tržištu i proizvoda osiguranja života pokazuju da su na tržištu proizvodi osiguranja života konkurentniji u odnosu na bankarske proizvode za klijente koji žele da štede, a posebna prednost je da su u isto vreme – osigurani"

"Sektor osiguranja u Srbiji je i dalje nerazvijen i možemo da kažemo da je rangiran znatno ispod proseka zemalja članica Evropske unije. U prilog tome govore pokazatelji razvijenosti tržišta osiguranja – odnos ukupne premije i bruto domaćeg proizvoda i ukupna premija po stanovniku. Učešće premije u bruto domaćem proizvodu i dalje je oko 2 odsto, dok ovaj pokazatelj za zemlje članice Evropske unije iznosi više od 8 odsto. Ipak, u poređenju sa zemljama regiona Centralne i Istočne Evrope, kao i grupom zemalja u razvoju čiji prosek ne prelazi 3 odsto, Srbija je na zadovoljavajućoj poziciji", ovako ocenjuje stanje tržišta osiguranja u Srbiji za "Vreme" Kristof Cetl, generalni direktor GRAWE osiguranja a.d.o. "Stepen razvoja osiguranja se meri i stepenom razvoja osiguranja života koji u Srbiji beleži veći rast nego ukupni sektor. U 2013. godini osiguranje života ponovo je zabeležilo blagi rast što ukazuje na pozitivan trend razvoja ukupnog sektora", dodaje Cetl.

"VREME": Postoji podatak da celo tržište osiguranja u Srbiji vredi između 500 i 600 miliona evra, i da je to brojka koja se ne menja celu deceniju. Koje su, po vama, nužne mere da bi se ovaj bilans popravio?

KRISTOF CETL: Postoji visok stepen korelacije između nivoa dohotke stanovništva i stepena razvoja osiguranja života, svuda u svetu, pa tako i u Srbiji. Sigurno je da će sa razvojem privrede u našoj zemlji i povećanjem dohotka stanovništva doći do značajnijeg razvoja i u oblasti osiguranja života. Posebno izmena Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju koji će se menjati u pravcu smanjenja prihoda za penzionere, dovešće do potrebe građana da razmišljaju o svojim prihodima u starosti, odnosno do povećanja nivoa potreba za proizvodima osiguranja života i programa kroz koje mogu da se obezbede dodatni prihodi uz penziju.

Podsticaj razvoja osiguranja kroz unapređenje zakonskih propisa koji regulišu delatnost osiguranja i finansija je među prioritetnim ciljevima već nekoliko godina. Po pitanju radnog angažovanja u industriji osiguranja, zakonodavstvo još uvek ne omogućava određene oblike radnog angažovanja koji su prisutni u razvijenim zemljama Evrope, oblike koji dovode do dobrih rezultata poslovanja, i to je jedan od glavnih problema društava za osiguranje. Posledica je značajno povećanje troškova i samim tim teško ostvarivanje profitabilnosti u razvoju prodajne mreže, a profitabilnost uslovljava nove investicije. Nadamo se da će biti omogućen fleksibilniji model zapošljavanja zastupnika za prodaju, pre svega osiguranja života, čime bi se zakonske norme usaglasile sa praksom koja postoji u razvijenim zemljama EU. Odmah zatim, jedan od faktora koji bi značajno uticali na rast i razvoj su poreske olakšice za koje se društva za osiguranje zalažu već nekoliko godina.

Veliki broj osiguravajućih kuća ističe neophodnost poreske reforme, u smislu da se ljudima sa životnim osiguranjem umanji porez. Dokle se stiglo u razgovorima sa državom?

Poslednjih godina je podsticaj razvoja osiguranja kroz poreske olakšice i Francuski model jedno od glavnih pitanja osiguravača koji posluju u delatnosti osiguranja života. Prvi korak bi mogao da bude zakonsko izjednačavanje uplata u dobrovoljne penzijske fondove i uplata za životno osiguranje kada ih vrši poslodavac. To su predlozi koji se odnose na postojeći sistem jer nema potrebe da postoje nejednakosti kada je cilj obe kategorije izdvajanje sredstava za starost. Sredstva koja se akumuliraju kroz osiguranje života mogu da se iskoriste za projekte značajne za društvo. Neophodna je bolja definicija poreskog tretmana kod isplate naknade iz ugovora o osiguranju života i da, na primer, kod isplate naknade za doživljenje pripisana dobit tokom trajanja ugovora o osiguranju života bude osnovica za porez na dohodak građana, a ne razlika između uplate i isplate.

Društva za osiguranje koja se bave životnim osiguranjem predstavljaju institucionalne investitore sa velikim kapacitetima investiranja koje država treba da iskoristi na najbolji način kao najkvalitetnije dugoročne izvore domaćih sredstava. Time bi bilo omogućeno finansiranje razvoja, pre svega, infrastrukturnih projekata. Očekujemo i da će lokalna samouprava iskoristiti zakonske mogućnosti da emisijom municipalnih obveznica finansira razvoj svoje sredine i koristi slobodna sredstva osiguravača. Za osiguravače su to takođe dugoročna ulaganja. Smatram da će nova vlada, izmenom sistemskih zakona, omogućiti da se veliki potencijal osiguranja u Srbiji i realizuje kroz značajnije učešće delatnosti osiguranja u finansijskom sektoru.

Već duže vreme se odlaže razdvajanje kompozitnih društava na društva koja se bave životnim i društva koja se bave neživotnim osiguranjem. Kakve bi posledice, po vama, imalo ovo razdvajanje na postojeća, "objedinjena" društva?

Posledica aktuelne situacije koja se odnosi na podelu kompozitnih osiguravajućih društava je neizvesnost jer osiguravači ne mogu da se pripreme za konačno rešenje, a ako razdvajanje zaista bude konačna odluka, to zahteva, pored visokih troškova, velike organizacione promene i kadrovsko restrukturiranje.

Direktive EU, baš kao i propis Srbije,

nalažu razdvajanje životnog od neživotnih osiguranja, ali dopuštaju nacionalnim zakonodavstvima da u određenim segmentima imaju nešto drugačija rešenja. U većini zemalja EU, među kojima je i Austrija, postoji rešenje kojim se osiguravačima, u cilju podsticaja razvoja sektora osiguranja i privrede uopšte, omogućilo da zadrže kompozitni oblik i da već postojeća kompozitna društva nastave sa istovremenim obavljanjem obe grupe poslova osiguranja uz ispunjenje određenih uslova. A složiće se većina u sektoru da su tržištu u usponu mnogo potrebniji efikasnost i niži troškovi.

Možete li nešto više reći o poslovnim rezultatima GRAWE osiguranja u odnosu na rast tržišta, i pozicije u odnosu na konkurenciju? Koje usluge vas izdvajaju od drugih kuća?

Analizom rezultata društava za osiguranje koje imamo za III kvartal 2013. godine došli smo do zaključka da će, kao i prošle godine, sektor zabeležiti blagi rast i da će se trend nastaviti. U odnosu na ukupan sektor, GRAWE osiguranje beleži veći rast i dalje držimo kurs ekspanzije. To ne potvrđuju samo finansijski rezultati u 2013. godini, već i svi ostvareni planovi koji nisu izmenjeni usled ekonomskih prilika.

Na tržištu Srbije, a i u regionu, GRAWE se ističe kao osiguravač sa dugogodišnjim iskustvom. GRAWE je osiguravajuće društvo u čijem je fokusu poslovanja briga o pojedincima i porodicama, kao i briga o potrebama porodičnog biznisa. Godina 2013. je još jedna u nizu godina u kojoj je GRAWE osiguranje postiglo izuzetne rezultate i potvrdilo svoju jaku poziciju na tržištu osiguranja života u Republici Srbiji.

Svi osnovni pokazatelji poslovanja jasno ukazuju na to da je GRAWE osiguranje postiglo izuzetno dobre rezultate i unapredilo poziciju među liderima na tržištu osiguranja života u Srbiji, što nije posledica samo visokog kvaliteta usluga i konkurentnosti naših proizvoda osiguranja života, već i profesionalizma i stručnosti naših zaposlenih u čija znanja i veštine stalno ulažemo.

Kada se govori o štednji, po pravilu se pomisli na štednju u bankama. Pošto je i osiguranje jedan vid štednje, možete li "zastupati" stanovište da je štednja u osiguranju konkurentnija u odnosu na štednju u bankama?

Osiguravajuće društvo GRAWE, uz druge proizvode osiguranja života, u svojoj lepezi proizvoda ima mešovito osiguranje života za slučaj smrti i doživljenja sa jednokratnom uplatom premije, koje može našim klijentima da obezbedi veći prinos nego što može kamata u banci na oročena sredstva, a pored toga velika prednost je i osiguranje života. GRAWE Invest obezbeđuje jednako pokriće u visini osigurane sume za sve vreme trajanja ugovora.

Osigurana suma sa pripadajućom dobiti isplaćuje se u slučaju doživljenja osiguranja, u slučaju prirodne smrti osiguranika u toku trajanja osiguranja i u slučaju smrti osiguranika usled nezgode. Specifičnost koju ima svaki proizvod osiguranja života je štedna komponenta, ali GRAWE Invest je kreiran za one građane koji žele da štede i da odjednom "investiraju" svoja sredstva koja će im doneti adekvatan prinos. Minimalna uplata kod proizvoda GRAWE Invest je 1000 evra i može da se zaključi na najmanje 3 godine. Najduže predviđeno trajanje ugovora je 25 godina. Ipak, bez obzira na želju da pametno ulažemo svoj novac, ne treba da zaboravimo da je velika prednost ovog proizvoda upravo osiguranje i da se sume navedene u primerima ne isplaćuju samo u slučaju doživljenja osiguranja, već i da se osigurana suma isplaćuje korisnicima osiguranja u slučaju prirodne smrti osiguranika u toku trajanja osiguranja i u slučaju smrti osiguranika usled nezgode.

Sve što važi za druge proizvode osiguranja života, važi i za GRAWE Invest. Tokom trajanja osiguranja, sredstva koja je uplatio ugovarač osiguranja se oplođuju kroz investicije osiguravajućeg društva, pa se po isteku trajanja ugovora o osiguranju života korisnicima osiguranja iz ugovora isplaćuje suma koja se sastoji od osigurane sume zagarantovane ugovorom i dobiti i upravo je taj deo vezan za štednu komponentu ugovora o osiguranju života GRAWE Invest. Po isteku trajanja ugovora, ugovorom zagarantovana osigurana suma isplaćuje se u skladu sa izborom korisnika osiguranja: jednokratna isplata ili mesečna renta.

Posle analize nezavisnih institucija i *online* portala postojećih proizvoda na bankarskom tržištu i proizvoda osiguranja života, može da se izvede zaključak da su na tržištu proizvodi osiguranja života konkurentniji u odnosu na bankarske proizvode za klijente koji žele da štede, a posebna prednost je da su u isto vreme – osigurani.

Važno je biti dobar korporativni građanin

Medicina, sport, ekologija, organizovanje dobrotvornih izložbi i saradnja sa brojnim humanitarnim udruženjima čine okosnicu društveno odgovornog poslovanja šoping-mola Delta City

U vremenu kada velike kompanije teže da mudrim potezima održe svoje poslovanje profitabilnim i najavljuju nove projekte – društveno odgovorno poslovanje predstavlja važan deo aktivnosti i rada svakog ozbiljnog tržišnog igrača. Šoping-mol Delta City, svakako, predstavlja pozitivan primer u organizovanju CSR i edukativnih događaja sa ciljem da se javnosti ukaže na značaj brojnih problema koji često ostaju nepravedno zapostavljeni.

"Kao prvi šoping-mol u zemlji, Delta City je uveo koncept organizovanja različitih akcija sa ciljem da zabavi, ali i edukuje, svoje posetioce. Poseban značaj i mesto u radu šoping-mola svakako imaju i društveno odgovorne manifestacije, koje organizujemo u saradnji sa dugogodišnjim partnerima, među kojima su i Institut za transfuziju krvi, Udruženje žena obolelih i lečenih od raka dojke 'Budimo zajedno', Udruženje za borbu protiv dijabetesa grada Beograda 'Plavi krug', NURDOR i mnogi drugi", kaže za "Vreme" Dijana Hrubik, Senior Brand Manager šoping-mola Delta City.

Posmatrajući dosadašnje akcije, može da se uoči da su medicina, sport, ekologija, organizovanje dobrotvornih izložbi i saradnja sa brojnim humanitarnim udruženjima okosnica društvene odgovornosti šoping-mola Delta City.

ZDRAVLJE PRE SVEGA: "Ukoliko možete da date krv, Vi ste srećna osoba" tradicionalna je poruka kojom nekoliko puta godišnje Crveni krst Novog Beograda i Institut za transfuziju krvi, u saradnji sa Delta Cityjem, pozivaju dobrovoljne davaoce krvi da pokažu humanost i solidarnost, jer tim gestom mogu nekom da spasu život.

U saradnji sa Udruženjem žena obolelih i lečenih od raka dojke "Budimo zajedno", Delta City kontinuirano utiče na podizanje svesti posetilaca i opšte javnosti u vezi sa rakom dojke i značajem redovnih pregleda, kao najbolji način prevencije, ali i uspešno lečenje bolesti. Neke od akcija koje su realizovane bile su "Dan žutih narcisa" i "50

USPEŠNE AKCIJE: City basket ispred Delta City-ja, Naš plavi krug u Delta City-ju i 50 roze balona – 50 lepih želja za obolele od raka dojke

FOTO: DC

roze balona – 50 lepih želja za obolele od raka dojke", u okviru koje su poznate ličnosti iz javnog života, sportisti, ali i posetioci šoping-mola, simbolično u vazduh pustili 50 roze balona, a na svakom od njih je bila ispisana po jedna lepa želja za obolele od ove teške bolesti.

Tradicionalno se, već godinama, u saradnji sa Udruženjem "Plavi krug", u atrijumu Delta Cityja, organizuju akcije povodom obeležavanja Svetskog dana dijabetesa. Besplatno merenje nivoa šećera u krvi i krvnog pritiska, savetovanje, ali i sportske radionice – samo su deo programa kojim posetioci podstiču na preventivno testiranje, u cilju upoznavanja i edukovanja o dijabetesu.

Velika pažnja je posvećena i obolelima od retkih bolesti, a među njima su i deca sa spinom bifide, sa kojom je, uz muzički i zabavni program prilagođen njihovim potrebama, obeležen Svetski dan ove bolesti sa ciljem da se ukaže na ozbiljnost oboljenja, ali i na to kako uticati preventivno na njegovo sprečavanje. Osim zabavnog dela, organizovana je i prodajna izložba radova mladih umetnika, a sva prikupljena sredstva donirana su Udruženju "HISBAS", čiji je zadatak da poboljša kvalitet života osoba sa spinom bifidom, ali i članova njihovih porodica.

SPORT KAO KLJUČ ZA ZDRAV ŽIVOT: Kako bi se ukazalo na značaj bavljenja sportom, organizovane su brojne manifestacije – od tradicionalnog "City basketa" do "Dečije sportske nedelje", sa željom da se ukaže deci, ali i roditeljima, na značaj sporta, pre svega iz zdravstvenih razloga. Poznati sportisti dali su veliki doprinos uključivanjem u ove akcije i ličnim primerom ukazali da je fizička aktivnost preduslov za zdrav život.

HUMANITARNE IZLOŽBE I PROMOCIJA STARIH ZANATA: Od velike važnosti su i akcije koje pozitivno utiču na položaj osoba sa invaliditetom i problemima mentalnog zdravlja, kao što je tradicionalna manifestacija "Naš mali doprinos ima veliku vrednost". Članovi brojnih udruženja na kreativnim radionicama, koje predstavljaju deo radne terapije, prave interesantne i unikatne proizvode koje su imali priliku da izlože i prodaju u atrijumu Delta Cityja. Sav prihod od prodaje išao je za rad udruženja, kako bi im se pomoglo u svakodnevnom funkcionisanju. Poseban doprinos ove manifestacije bio je u rušenju postojećih stigmi i uključivanju osoba sa posebnim potrebama u redovne društvene aktivnosti. Kako bi bili predstavljeni brojni običaji i veštine, iz različitih krajeva Srbije, organizovane su manifestacije, poput "Žene ženama", koje su imale za cilj da afirmišu umnogome zaboravljene veštine i zanate. Tako su posetioci, između ostalog, imali priliku da se upoznaju sa izradom obuće od kože, ručno rađenim sapunima, ekološkim dečijim igračkama od drveta, ali i unikatnim figurama od keramike.

EKOLOŠKA ODGOVORNOST: Osim brojnih manifestacija koje imaju za cilj da edukuju posetioce, Delta City kontinuirano ulaže i u podizanje energetske efikasnosti objekta. "Šoping-mol raspolaže sistemom za upravljanje rasvetom koji omogućava da se osvetljenje pali u skladu sa količinom prirodnog svetla čime se znatno smanjuje potrošnja električne energije, a instaliran je i mehanizam usklađivanja rada sistema klimatizacije, grejanja i hlađenja, u skladu sa brojem posetilaca u objektu", ističe Dijana Hrubik i dodaje da Delta City već godinama učestvuje u globalnoj akciji "Sat za našu planetu" u okviru koje se na sat vremena gasi dekorativna rasveta u cilju ukazivanja posetiocima na racionalno korišćenje električne energije. Sve ove navedene aktivnosti čine objekat ekološkim i društveno odgovornim.

SAMSUNG

Predstavljen Galaxy S5

FOTO: Djordje Tomic FotonImages

Kompanija Samsung premijerno je i korisnicima na srpskom tržištu predstavila GALAXY S5, petu generaciju popularne GALAXY S serije. Novi uređaj kompanije Samsung od 11. aprila biće dostupan kod operatera, ali i u svim Samsungovim prodajnim mestima u Srbiji. Samsung GALAXY S5 predstavlja kombinaciju vrhunske kamere, brzog povezivanja i posebnih alata koji korisnicima pomažu da budu u dobroj formi, kao i funkcija koje objedinjuju naprednu zaštitu uređaja. Uređaj je dizajniran tako da korisnicima pre svega ponudi prefinjeno iskustvo korišćenja."Samsung je poznat po tome da diktira trendove u mobilnom svetu, a GALAXY S5 je telefon na koji smo posebno ponosni jer je reč o uređaju sa najboljom kamerom, najbrži je telefon za pristup internetu i telefon sa najbržom i najstabilnijom Wi-Fi konekcijom", rekao je Saša Oravec, direktor telekomunikacija Samsung Electronics za SEAD region. Novi Samsung GALAXY S5 poseduje kameru od 16 megapiksela, najbrži autofokus na svetu sa brzinom do 0.3 sekunde i napredni HDR (visoki dinamički opseg), što dopušta reprodukciju prirodnog svetla i boje sa upečatljivim intenzitetom i to u svim okolnostima. Uz unapređenu opciju S Health 3.0 korisnici imaju na raspolaganju sveobuhvatan personalni fitnes-monitoring koji im pomaže da nadgledaju i kontrolišu svoje ponašanje, zajedno sa dodatnim alatima kao što su pedometar, evidenciju o dijeti i vežbanju i novi ugrađeni monitor srčanog ritma.

S-LEASING I S-RENT

Sajamski uslovi finansiranja do kraja aprila

Za prvih šest dana Sajma automobila u Beogradu, S-Leasing i S-Rent odobrili su finansiranje za 30 novih vozila u iznosu od 370.000 evra. U zahtevima za finansiranje preovlađuju pravna lica, a brendovi koji se najviše traže su Honda, Mazda, BMW, Škoda, Toyota, Golf i KIA. Prosečna vrednost vozila za koja su podneti zahtevi iznosi oko 15.000 evra. U prilog činjenici da organizatori nisu pogrešili kada su odlučili da u toku trajanja Sajma automobila organizuju i sajam motocikala, govori i povećana tražnja za finansiranjem motora. U toku Sajma finansirano je i pet motora marke Honda vrednosti između 5000 i 7500 evra. Zanimljivo je da su i u ovom slučaju prednjačila pravna lica i preduzetnici. "Prave efekte Sajma znaćemo u roku od dva meseca, jer se isporuka velikog broja vozila očekuje tek posle Sajma, zbog specifičnih zahteva klijenata u smislu dodatne opreme", izjavio je Rastislav Drljić, rukovodilac sektora za rad sa stanovništvom i malim i srednjim preduzećima u S-Leasingu i S-Rentu. Sajamski uslovi u S-Leasingu i S-Rentu važiće do kraja aprila.

RBI

Godišnji rezultati

Raiffeisen Bank International (RBI) sa konsolidovanim profitom od 557 miliona evra četvrti put je najprofitabilnija banka Austrije. RBI je ostvarila profit pre oporezivanja od 835 miliona evra u 2013. godini. Pad godina na godinu od 203 miliona evra prvenstveno se može pripisati jednokratnim efektima u 2012. godini, kao što su prodaja obveznica i ponovna kupovina hibridnog kapitala prvog reda u ukupnom iznosu od 276 miliona evra. Operativni rezultat značajno je poboljšan – za 17 odsto ili 351 milion evra. Ovaj dobar rezultat u suprotnosti je sa većim neto rezervisanjima za gubitke po plasmanima (više za 140 miliona evra), povećanim bankarskim taksama i negativnim rezultatom od derivata i obaveza. "Naš dobar operativni rezultat opet je dokaz da je naš poslovni model siguran, čak i u vremenu izazova i uprkos visokim rezervisanjima. Četvrti put zaredom ostvarili smo najbolji rezultat među austrijskim bankama", izjavio je Karl Sevelda, predsednik RBI-a. Na dan 31. 12. 2013. godine, RBI je imala 57.901 zaposlenog (ekvivalenti puno radno vreme), što je za 4 odsto manje u odnosu na kraj 2012. godine. Racio loših kredita – tj. racio loših kredita prema ukupnim kreditima klijentima – iznosio je 10,7 odsto u godini za koju se izveštava, nakon 9,8 odsto u prethodnoj godini.

OSA I AUTODESK

Četvrt veka partnerstva

U godini kada proslavlja 25 godina od osnivanja, kompanija OSA računarski inženjering postala je član posebnog partnerskog kluba koji okuplja isključivo dugogodišnje distributere Autodesk proizvoda. Na svečanoj dodeli u Las Vegasu, Željku Tomiću, generalnom direktoru i jednom od osnivača kompanije OSA Računarski inženjering, uručena je medalja kojom se obeležava taj veliki jubilej. "Godinu za godinom, Autodesk pred nas postavlja velike izazove kontinuiranim povećanjem kriterijuma kojima se definiše uspeh. Ponosni što smo taj izazov uspešno savladivali 25 godina zaredom, spremni smo za sve što nas očekuje", izjavio je Željko Tomić, generalni direktor i jedan od osnivača kompanije OSA Računarski inženjering. "Nagrađeni partneri su izuzetni upravo zbog njihovih napora da obezbede najbolja Autodesk dizajn rešenja koja će odgovarati potrebama kupaca i zbog istovremenog rasta broja klijenata kroz razvijanje poslovanja", rekao

je Stiv Blum, viši potpredsednik globalne mreže prodaje i usluga kompanije Autodesk. “Upravo takvi partneri stvaraju velike mogućnosti za rast kompanije Autodesk, koja bez njih ne bi bila gde je danas.”

PIRAEUS BANKA

Oplemenjena školska dvorišta

Zaposleni Piraeus banke dali su svoj doprinos društvenoj zajednici opštine Novi Beograd i unapredili sredinu u kojoj ova banka posluje – zajedničkim aktivnostima dobrovoljno su se angažovali u stvaranju bezbednijeg ambijenta u osnovnim školama “Marko Orešković” i “Kneginja Milica”, saopšteno je iz ove banke. U OŠ “Marko Orešković” zasađeno je 250 metara žive ograde i drveće i u dvorište su postavljene nove klupe. Bezbednost dece koja pohađaju ovu školu bila je ugrožena jer nije postojala nikakva ograda koja razdvaja prometnu ulicu od dvorišta. U OŠ “Kneginja Milica” zaposleni su ofarbali veliki deo metalne ograde i udahnuli joj novi sjaj. Takođe, posadili su par sadnica drveća i osvežili prostor novim klupama. U ovim aktivnostima zaposlenima su se pridružili učenici škola, radoznali i spremni da čuvaju svoju novu ogradu i drveće. Takođe, ove lokacije su posetili i Neoklis Neokleus, predsednik Izvršnog odbora i generalni direktor Piraeus banke Beograd, kao i čelnici opštine Novi Beograd, Aleksandar Šapić, predsednik opštine, i Ljiljana Jovčić, pomoćnica predsednika opštine Novi Beograd.

OEBS, AM I MNC

Seminar o borbi protiv korupcije

U organizaciji Misije OEBS-a u Srbiji, Asocijacije medija i Media News&Consultinga, u beogradskom hotelu Metropol održan je dvodnevni seminar posvećen Parlamentarnoj kontroli borbe protiv korupcije. Seminar je bio posvećen unapređenju znanja i nivoa informisanosti novinara, a sa novinarima iz 14 medijskih kuća razgovarali su članica najjače parlamentarne stranke, predstavnici Državne revizorske institucije i Agencije za borbu protiv korupcije, ambasador Slovenije, univerzitetski profesori, advokati, predstavnici nevladinog sektora, kao i glavni urednici nedeljnika NIN i “Vreme”.

Franc Vajler
FOTO: Uniqa

UNIQA

Akvizicije Basler osiguranja

Nakon završetka procesa akvizicije, osiguravajuća grupacija UNIQA u potpunosti je postala vlasnik švajcarskih osiguravajućih kompanija Basler osiguranje u Srbiji i Hrvatskoj. Ugovor je potpisan oktobra 2013. godine, a akvizicija je u potpunosti završena 11. marta 2014. Visina transakcije za obe kompanije iznosila je 75 miliona evra. “Za UNIQA osiguranje u Srbiji, ova akvizicija prvenstveno znači jačanje tržišne pozicije kroz rast tržišnog učešća. Do oktobra ove godine usledиće i formalni proces spajanja dveju kompanija u Srbiji, koje će u budućnosti poslovati pod zajedničkim brendom UNIQA osiguranja. Za klijente i poslovne partnere Baslera na ovim tržištima nema nikakvih promena – svi ugovori koji su do sada zaključeni ostaju pod nepromenjenim uslovima. Izvršenje preuzetih obaveza, sigurnost i maksimalna posvećenost servisiranju klijenata jesu i biće i u budućnosti fokus UNIQA osiguranja. Verujemo da će posle ove akvizicije klijenti i dalje imati pouzdanog partnera u još jačoj i snažnijoj kompaniji”, rekao je Franz Weiler, predsednik Izvršnog komiteta UNIQA osiguranja u Srbiji.

VOJVOĐANSKA BANKA

Najbolja u kastodi uslugama

Ugledna američka publikacija “US Global Custodian Magazine”, koja tradicionalno objavljuje spisak najboljih banaka u oblasti poslovanja hartijama od vrednosti, proglasila je Vojvođansku banku za najbolju u segmentu kastodi usluga u Srbiji u 2013. godini. Ovaj magazin predstavlja vodeći svetski časopis koji prati poslovanje sa hartijama od vrednosti na globalnom nivou. Profesionalni klijenti su ocenjivali kvalitet usluga, sigurnost, efikasnost i profesionalnost banke prilikom pružanja kastodi usluga. “Vojvođanska banka je veoma ponosna na ovaj uspeh koji je stekla zahvaljujući iskusnim i stručnim zaposlenima, odličnom odnosu sa klijentima, kao i modernom i efikasnom sistemu za izvršavanje ovih usluga. Nastavićemo da unapređujemo poslovanje i gradimo čvrste odnose sa klijentima, kako bi Vojvođanska banka zadržala vodeću poziciju u ovoj oblasti”, izjavio je Predrag Milošević, direktor sektora kastodi prodaje. Vojvođanska banka je prvi put učestvovala u istraživanju časopisa 2012. i iste godine je proglašena za banku kojoj je najbolje poveriti kastodi usluge (poslove sa hartijama od vrednosti u Srbiji), saopšteno je iz ove banke

VREME USPEHA je redovni podlistak nedeljnika “Vreme”, izlazi svakog prvog četvrtka u mesecu, uređuju: Aleksandar Aleksić i Radmilo Marković

Arhitektura danas

Od Salona do stvarn

Arhitektura je u Srbiji marginalizovana, opterećena birokratskim tegovima, raznim interesima ali i novim zahtevima vremena. Zašto je arhitekta danas gorki ovozemaljski svedok

Povodom 40 godina od osnivanja Salona arhitekture, neka suštinska pitanja se i sama nameću. O položaju arhitekture u Srbiji, o preseku datog stanja i njegovim najkritičnijim, neuralgičnim tačkama, za "Vreme" govori predsednik žirija ovogodišnjeg Salona, pejzažni arhitekta Aleksandar Bobić.

O SALONU ARHITEKTURE

Ove godine u grafičkom rešenju plakata Salona pojavile su se makaze i to može da se čita na razne načine. Kao otvaranje, kao jubilarni Salon, ali može da se čita i kao rez, a ja bih rekao kao rez u odnosu na aktuelno stanje stvari, neka vrsta promene ili zahteva za promenom. Salon je i dalje najznačajniji događaj za profesiju gde izlažu najveći stvaraoci iz zemlje ali i drugi autori koji žele da pokažu svoju umetničku, formalno arhitekturalnu ili društvenu ulogu. Međutim, vidljivost ili značaj Salona u društvenoj sferi je sasvim drugo pitanje jer se u našoj javnosti i ne govori o arhitekturi. Ova sredina je nažalost izgubila iz vida stvaralaštvo u raznim disciplinama, a naročito u arhitekturi.

NOVI KONCEPTI

Pripadam onima koji misle da arhitektura nije u krizi zato što je posledica neke druge krize, političke ili ekonomske. Arhitektura je sama po sebi u krizi. U kontekstu Srbije problem smeštam u ravan tranzicije u kapitalizam, u fazu izgradnje institucija, instrumenata, u nešto što se teorijski zove parapredstavnička demokratija, i u turbo-kapitalizam. Kapitalizam je s jedne strane slobodno tržište a s druge vladavina prava. Mi imamo i jedno i drugo samo na nivou simulakruma, privida, jer tržište nije uspostavljeno kao ni vladavina prava. Treba da razumemo Srbiju i u okviru globalnog konteksta. A globalni koncept je postindustrijsko društvo, informatičko doba, produkcija ili reprodukcija potrošnje a ne samo kapitala, konzumerizam. Ni gradovi više nisu onakvi kakvi su nekada bili. Ne čitaju se više samo na nivou pojavnosti, urbane morfologije, zgrada, programa, sadržaja, oni se danas čitaju kao bio-infrastruktura, živi pejzaž, energetski sistem, mesta u kojima zajedničare živa bića, ljudi, životinje, biljke. Ako se tako čitaju, onda njihove granice nisu više granice kontinualnog urbanog tkiva. Postoje istraživanja koja su pokazala da su gradovi 500 do 1000 puta veća područja od njih samih, u smislu potrošnje energije. Za mene je grad globalni habitat, jer su poljoprivreda, šume, hidrologija, proizvodnja energije nužni za njegovo funkcionisanje. To je vrlo kompleksan sistem i u mnogim stvarima treba promeniti ugao gledanja.

LEGALNO I ZLOUPOTREBLJENO

U okviru projektovanja, i dalje imamo određene državne firme koje dobijaju poslove od države. Ako smo se već opredelili za kapitalizam, što podrazumeva slobodno tržište, onda se tako ne radi. Nigde ne postoji da jedna firma, kao na primer CIP, projektantski razrađuje celo jedno naselje ("Stepa Stepanović") i razne druge projekte. To znači da se cela struka stavlja u nepovoljan položaj, da se ne podržava i ne jača konkurentno tržište koje treba u jednom trenutku da bude jedinstveno na nivou Evropske unije. Za arhitekturu, a pre svega za javnu sferu, presudno je da se do najboljih rešenja dolazi preko konkursa jer to struku dovodi u poziciju jasnosti. Arhitektonski konkurs ili kako se to u Zakonu o javnim nabavkama zove "konkurs za dizajn" praktično je institucionalizovanje Dobrog, dakle etike. Obaveznost konkursa mora da bude za sve bez obzira na vrstu investitora, jer je arhitektura sastavni deo našeg života.

Druga sistemska stvar je zakon. U poslednjih 15 godina imali smo dva ili tri pokušaja da se promeni Zakon o planiranju i građenju. Reč je o ogromnom, komplikovanom zakonu, kojim pokušavaju da se razreše neka druga pitanja, npr. pitanje zemljišta. Umesto da imamo posebne zakone, po ugledu na standarde EU, kojima će se regulisati pitanja planiranja, građenja, zemljišta i arhitektonske delatnosti (arhitektura, urbanizam i pejzažna arhitektura), mi takva veoma ozbiljna pitanja držimo unutar Zakona o planiranju i građenju. A taj zakon je u ovom partokratskom sistemu faktički predat ili političkom ili esnafskom lobiju.

Nedavno se pojavila vest da je potrebno 17 meseci da se dođe do građevinske dozvole. U praksi to znači da

nosti

,

ARHITEKTURA I KRIZA: Arh. Aleksandar Bobić
Foto: Ivan Šepić

GRAND PRIX SALONA: Dečja ustanova "Tesla – nauka za život" na Novom Beogradu. Autori: Milan Đurić, Aleksandar Vuja i Milka Gnjato
Foto: MPU

nijedan investitor neće da ulazi u rizik, da čeka godinu i po dana sa novcem iz banke kako bi eventualno napravio nešto i obrnuo novac u novi kapital. Zašto ovde treba godina i po dana da se dobije građevinska dozvola? Zato što postoji komplikovan birokratski aparat. Na primer, nadležne institucije vam daju određene uslove, vi treba da projektujete prema tim uslovima a onda iste te institucije proveravaju da li ste postupili prema tim uslovima. U stvari, zašto bi oni to proveravali? Tako se ne radi u zemljama EU, jer vi naprosto imate obavezu da postupite po tim uslovima. Ukoliko ne postupite, onda više nećete moći da radite taj posao, situacija je jasna. Ukidanje samo tog segmenta kontrole skratilo bi period čekanja građevinske dozvole za trećinu vremena.

NELEGALNO I BEZ UPOTREBE

Drugu vrstu problema čini nelegalna gradnja. Ona nije nešto što karakteriše tranziciju, ona je de fakto ovde još od 70-ih godina samo nije bila toliko vidljiva. U velikoj meri dolazi kao posledica ratova 90-ih godina, velike migracije stanovništva, novih ekonomskih odnosa gde ljudi u potrazi za poslom ili kvalitetnijim životom migriraju u veće sredine. Reč je o sistemskom problemu koji pokušava da se reši, i tu postoje određeni pomaci i napori ali jednostavno ne beleže se veliki rezultati. Legalizovati nešto što je nezakonito izgrađeno, dakle nešto što sa stanovišta pravnog sistema ne postoji, saznati kako je izgrađeno, da li je i kako je priključeno na infrastrukturu, pitanje je društvene odgovornosti. Veći problem je što su sva ta nelegalna naselja u suštini ljudi sami izgradili, sa manje ili više znanja iz oblasti građevinarstva, arhitekture, i postavlja se pitanje da li je tu uopšte neko nešto projektovao jer su ljudi spontano gradili, a to je veoma rizično. Na primer, ne razmišlja se o tome da smo mi trusno područje i da postoje vrlo jasni standardi u pogledu kvaliteta i načina gradnje, kao i da ti spontano izgrađeni objekti i naselja ne odgovaraju standardima. U slučaju ozbiljnijeg zemljotresa mi možemo imati veliki problem. Može da se govori i o zdravlju ljudi, jer od čega su izgrađeni ti objekti, kakav je njihov kvalitet? Da ne govorim o zakonskoj obavezi energetske efikasnosti, štednje energije. Sve je praktično urađeno bez arhitekte, bez profesionalne, stručne kontrole, izvan svih normi, planova, izvršnih dokumenata, dakle izvan zakona.

Na to se nadovezuje još jedan problem, a to je da mi imamo više od tri miliona objekata u zemlji koji čekaju da se obnove, od čega je oko milion urgentno. Reč je i o stambenim i o javnim objektima koji moraju da se obnove i prilagode novim standardima što je posao koji čeka nove generacije arhitekata. U Francuskoj se na primer već vrše rekonstrukcije i sanacije na objektima koji su izgrađeni 80-ih godina. U svim zapadnoevropskim zemljama vlada opšti trend da se objekti prilagođavaju novim zahtevima vremena, kao što je energetska efikasnost ili izmenjena struktura načina života. Porodica je izmenjena, njena veličina, način života, potrebe, zahtevi za komforom... To dokazuje i pojava da ljudi sami reorganizuju svoje stanove do te mere da više nismo sigurni da li je to sad stabilno u odnosu na ono kako je projektovano. I tu imamo pojavnost samostalnog rada na objektima koji u slučaju raznih situacija mogu čak i da se sruše.

Svakom akteru u tom procesu moralo bi da bude jasno šta radi i po kakvoj proceduri radi, to regulišu takozvani protokoli. Ali mi u arhitekturi nemamo protokol. Kada se ima protokol, onda je vrlo jasno koja karika u tom sistemu ne radi kako treba. Dakle, nema protokola koji je obavezujući kroz neki zakon ili podzakonski akt. Nema protokola i zato ljudi toliko lutaju tražeći dozvole da bi napravili običan jednoporodični stambeni objekat. Nije im jasno kome treba da se obrate, a zašto nije jasno, zato što je to još uvek predmet mogućnosti za korupciju. Unutar ogromnog birokratskog aparata postoji veliki otpor prema promenama i zato još nismo čuli da je neko izgubio posao zbog toga što je neodgovorno postupio. Kao da je sve perfektno.

BEOGRAD NA VODI

Po mom mišljenju, to nije arhitektonsko-urbanistički već marketinški projekat. Ne vidim ga u smislu "šta je to", nego "šta to može da bude". Mnogi ljudi »

Izložba arhitekata

Ljiljana Miletić Abramović, v.d. direktora Muzeja primenjene umetnosti i kustos Salona arhitekture:

Ovogodišnji Salon arhitekture protiče u znaku 40 godina od osnivanja, i taj jubilej obeležavamo manjom informativnom retrospektivom pre svega prvonagrađenih dela u tom periodu uz video podršku dokumentarnog materijala sa prvog otvaranja Salona i njegovih dosadašnjih postavki. Godišnjice se obično podudaraju sa brojem manifestacije, pa je malo neobična situacija što sada imamo 36. Salon a obeležavamo 40 godina od osnivanja, ali to je zbog devedesetih godina kada su propuštena četiri salona. Inače, Salon je osnovan 1974. u Muzeju primenjene umetnosti na predlog grupe naših poznatih arhitekata koji su smatrali da arhitektura treba da uđe u takvo kulturno polje i da se putem izložbe afirmiše. To su bili na primer istoričar arhitekture Zoran Manević, arhitekti Petar Petrović, Vladimir Blažin, Mihajlo Mitrović, Uglješa Bogunović, Milica Šterić i drugi. Hteli su da obnove ideju o salonima iz perioda između dva svetska rata, kada je takođe grupa arhitekata modernog pravca pokrenula izložbe arhitekture i kada je 1929. održan prvi Salon arhitekture kod nas. Ističem i značaj Jevte Jevtovića, tadašnjeg direktora Muzeja primenjene umetnosti koji je imao sluha i dugoročno gledao tako da se 1979. formira i Odsek za arhitekturu MPU-a. Osnivanjem Salona 1974. stvara se prekretnica u arhitektonskom životu, on je bio i ostao jedna od najvećih regionalnih manifestacija na kojima se izlaže savremena arhitektura. Podsetimo samo da je prvi objekat koji je dobio nagradu 1974. bio Hala "Pionir", što je u to vreme bilo revolucionarno delo i u konstruktivnom i u formalnom smislu, autorskog bračnog para Ljiljane i Dragoljuba Bakića. Osamdesete su bile period otvaranja na kulturnoj sceni, intenzivne komunikacije između centara, što se videlo i na Salonu kada su nagrade dobijali slovenački i hrvatski arhitekti. Zavisno od pogleda i afiniteta kustosa, Salon se takođe modifikovao.

Kao kustos Salona, nastojim da unesem jedan noviji, opštiji, ako smem da kažem i objektivniji pogled na medij arhitekture i da ga potpuno relaksiram od uticaja raznih lobija, pojedinaca, organizacija. U današnjoj situaciji, kada se najavljuju veliki projekti, grade hoteli, a da u svemu tome nema naših arhitekata, kada nema ko da prijavi te objekte Salonu pa ih on i nema u svom pregledu, Salon je u najvećoj meri zamišljen kao izložba arhitekata, autora koji plasiraju autorsku ideju, pristup i rešenje, a u drugom planu su investitori, biroi. Ovo je izložba posvećena arhitekturi i arhitekti u najboljem smislu, ona nema niti može da ima elitistički karakter, ali zato okuplja naše najbolje arhitekte.

Beograd na vodi posmatraju iz ugla "šta je to", i mnoge arhitekte diskutuju "zamislite to na tom mestu... kakve to veze ima sa gradom... to je tzv. nemesto, može da bude bilo gde... objekti su ubačeni iz drugih projekata". Ceo projekat izmeštam iz polja arhitekture i urbanizma i stavljam u polje političkog, a unutar njega u polje ekonomije i prava. Te tri oblasti treba da razreše ovu aporiju Beograda na vodi. Prvo, u pitanju je javno-privatno partnerstvo u kome će država obezbediti zemljište za klijenta koji će tu da uloži tri milijarde dolara. Koncept javno-privatnog partnerstva je istina nepoznat većini evropskih zemalja izuzev Velike Britanije, razvijen je i sprovodi se u SAD i u zemljama Južne Amerike. Debata u ovom trenutku treba da bude na tom nivou, o javno-privatnom partnerstvu. Šta bi ušlo u državnu kasu i da li bi to bila neka vrsta pokretačkog zamajca za ekonomski rast? Kakva je korist građana Beograda od toga? Postoji nešto što je korist države i to je u redu, ali mi nemamo sigurnost da će to da funkcioniše, ne znamo šta to može da bude i kakva je korist od toga u budućnosti. Nisam čuo za mogućnost da će taj klijent da plaća dodatnu rentu za zemljište i da će taj novac biti u fondu striktno namenjenom za potrebe građana, recimo, od parkova do prihvatilišta jer to je taj javni interes. Zato smatram da je o tim pitanjima potrebno otvoriti javnu debatu. S druge strane, mi imamo svega pet rastućih gradova, Beograd, Kragujevac, Niš, Pančevo, Novi Sad i Novi Pazar. U svim drugim gradovima a naročito u ruralnim sredinama opada broj stanovnika. Prema procenama, Beograd na vodi bi bio grad za oko 50.000 stanovnika. Da li mi imamo toliko ljudi kojima to treba, da li će neko da dođe i zašto bi došao u Srbiju da kupi stan ili poslovni prostor kad u Beogradu ima između 200.000 i 300.000 kvadrata poslovnog prostora koji je neiskorišćen. Uostalom, postoji opasnost da se Beograd na vodi nikad ne izgradi, da se gradi decenijama, ne zna se ko će to da kontroliše, u stvari mi sada ne znamo ništa jer još uvek ne postoje ugovori. Najzad, možda to i može da se izvede za pet ili deset godina a da opet ostane "prazan prostor". Zato je važno da ceo proces bude javan i transparentan, da u njega pored države i klijenta budu i formalno uključene građanske organizacije, onako kako se to radi, recimo, u SAD i da, naravno, svi ugovori budu javni, a da se do rešenja dođe kroz institut konkursa. Samo tako je moguće okončati ovu inicijativu na dobrobit svih aktera, a naročito građana.

ŠTA BI DANAS REKAO JOVAN CVIJIĆ?

Citirao bih Antonija Negrija koji kaže "metropola koju nastanjujemo je groteskno pozorište bez izlaza i sa izglednom beznadežnošću", te da mi danas živimo u izopačenim metropolitenskim oblastima. Zbog ubrzanih procesa danas nije moguće sve isplanirati, grad više nije moguće čitati na nivou pojavnosti, urbane forme, već na nivou promenljivosti. Više ne može da se planira na tradicionalan način, već samo kroz parametrijske modele. Samo što mi danas u Srbiji ne znamo ni koliko ljudi živi u pojedinom bloku, kog su obrazovanja, kog socijalnog statusa na primer, a to su neki osnovni parametri da bi se videlo šta im je potrebno. Negri kaže da je u gradovima kao neplaniranim metropolitskim oblastima arhitekta gorki ovozemaljski svedok, razočarani optužitelj i, zaista, danas je pozicija arhitekte upravo takva. U Srbiji, arhitekta ostaje sve više po strani, njegova uloga se redefinisala i marginalizovala a on se u tome manje ili više snašao. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Prijateljski povijen ljudski dlan

Dvadeset šestog marta 1984. godine, u smrt je sopstvenom voljom zakoračio Branko Ćopić, ključni pisac jugoslovenskih detinjstava. Naslutio je vreme umnožavanja crnih konja i crnih konjanika, noćnih i dnevnih vampira, braneći ipak celim svojim životom i delom naše mesečine, nasmejane zore i tužne sutone

Postoje prividne nekonvencionalnosti što su često zapravo konvencionalnije od svake konvencionalnosti. Jedna od njih je i čitanje dnevnih novina odzada. Ta se navika, tako mi se bar čini iz vlastitog iskustva, stiče u djetinjstvu, kad tek naučiš da čitaš, kad uzimaš novine isključivo zarad sportske rubrike. Ne znam danas više zapravo je li to lažno sjećanje ili se stvarno tako desilo, ali mi se čini da sam za smrt Branka Ćopića saznao iz povelikog članka na posljednjoj stranici "Oslobođenja". Ne znam, kažem, je li bilo tako, čak i nama *analognima* nekad se teško i prisjetiti predigitalnog vremena. Malo mi je danas, kao, čudno da za to nisam saznao barem preko televizije, mada mi nije bilo ni punih sedam godina. Znam, međutim, zasigurno da je smrt Branka Ćopića bila prva *aktuelna* smrt nekog pisca za koju sam čuo. A Branko Ćopić mi je u to vrijeme bio ubjedljivo, ali ubjedljivo, najdraži pisac, možda i jedini dostojan statusa *pisca*. Kao i silna jugoslovenska djeca, znao sam *Ježevu kućicu* napamet, a upravo preko Ćopićevih rima u um mi se uvukla ona sugestija bez koje ljubavi za književnost nema: Ako nešto dobro zvuči, onda mora da je istinito.

ODRASTANJE

Tih godina, kad je Mitar Mrkela već stigao u Zvezdu, ali uvijek se isticalo da je došao iz redova OFK Beograda, *romantičara sa Karaburme*, jako sam, recimo, volio Ćopićeve *Oglase Kupusnog lista*, onaj ciklus dječijih pjesmica što ovako počinje: "Evo novina *Kupusnog lista*,/ ovde se piše istina čista, / istina crna, siva i bela./ Evo, na primer, oglasnog dela." Pa se onda tu neki dječak osnovac nudi za direktora fabrike čokolade, a neki dobri profesor traži šaptača za svoje slabe đake, a sve to rimovano, smiješno i razigrano. Ciklus završava pjesmicom *Izjava* koja ide ovako: "U školu idem, s brigom se spremam,/ lekciju ne znam, jer knjige nemam./ Na Karaburmi, kod čika-Vase,/ juče mi bukvar pojelo prase. / Izjavu dajem pred svetom celim:/ svaku ću dvojku s gicom da delim!" Danas mi je neobično da su ove pjesme objavljene još 1954. godine; djeluju mi, naime, modernije. Danas bih, čini mi se, mogao možda teoretski pokušati da obrazložim zašto su one djeci bile (zašto

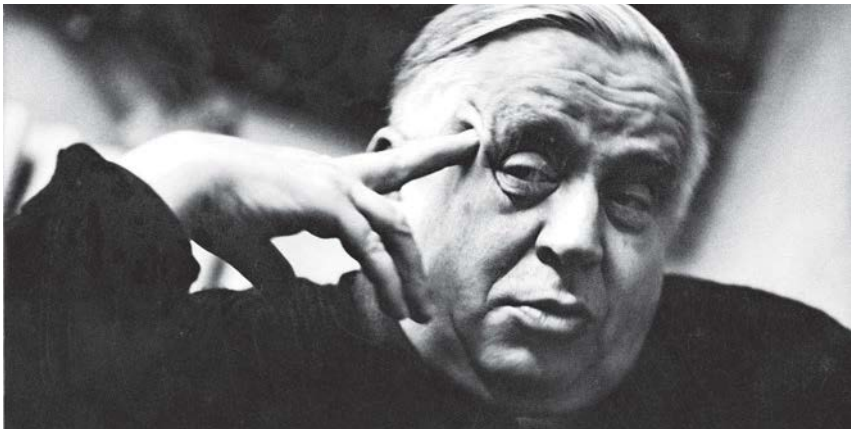

Foto: Dokumentacija "Borbe"

su meni bile) toliko privlačne. Ali besmisleno je to, jer čim se sjetim tih stihova, sjetim se i svog dječijeg oduševljenja idejom dijeljenja dvojke sa gicom, naročito zbog činjenice da se dijeljenje dvojke na dva dobiva jedina ocjena od dvojke nepoželjnija. I taj spoj klasičnog đačkog izgovora o "izgubljenom udžbeniku" uz egzotiku i apsurd (iz moje tadašnje perspektive) praseta na Karaburmi. Iz moje tadašnje perspektive, naime, Karaburma je samo fudbalski stadion; otkud prase na fudbalskom stadionu?! Ti ciklusi *Oglasi Kupusnog lista, Oglasi Šumskog lista, Svi pod krevet, gasi lampe (Boj se bije preko štampe)*, često su objavljivani kao dodatak uz prozne knjige poput *Doživljaja mačka Toše* (kao onih desetak strana "humora" što je dolazilo iza svake epizode *Alana Forda*), pa bi se dijete s pjesmica u jednom trenutku prirodno prebacilo na prozu. Jer Ćopić je pisac uz koga se odrasta. Poslije *Doživljaja mačka Toše* prirodno te čeka *Orlovi rano lete*. Postoji ono ambivalentno osjećanje, prisutno naročito u djetinjstvu, kad završiš knjigu koja te raznese; sretan što si pročitao nešto toliko dobro i nesretan što nema *još*. To oduševljenje kad shvatiš da *Orlovi rano lete* imaju nastavke, *Slavno vojevanje* i *Bitku u zlatnoj dolini*, neusporedivo je intenzivnije od svih kasnijih sličnih oduševljanja u vrijeme kad se primiš na TV serije i kad Holivudom zavlada histerija sikvelizacije.

DOBRI LJUDI I SVETI BOJOVNICI

Kad, kao, odrasteš čeka te *Bašta sljezove boje*. I čeka te jedna od najljepših posveta/prologa u našoj književnosti uopšte, ono pismo mrtvom Ziji Dizdareviću (vidi okvir). Zija Dizdarević je bio Ćopićev prijatelj iz mladosti, pisac ubijen u Jasenovcu kao dvadesetšestogodišnjak. Ćopić je jedanput Krleži ispričao zgodnu anegdotu iz vremena prije Drugog svjetskog rata, kad se bosanski muslimani, naročito mladi intelektualci, javno izjašnjavaju »

Dragi moj Zijo

Znam da pišem pismo koje ne može stići svom adresantu, ali se tješim time da će ga pročitati bar onaj koji voli nas obojicu.

Kasna je noć i meni se spava. U ovo gluho doba razgovara se samo s duhovima i uspomenama, a ja, evo, razmišljam o zlatnoj paučini i srebrnoj magli tvojih priča, i o strašnom kraju koji te je zadesio u logoru Jasenovac.

Pišem, dragi moj Zijo, a nisam siguran da i mene, jednom, ne čeka sličan kraj u ovome svijetu po kome još putuje kuga s kosom.

U svojim noćima s najviše mjesečine, ti si naslutio tu apokaliptičnu neman s kosom smrti i progovorio si o njoj kroz usta svoga junaka Brke. Jednog dana ti si je vidio, realnu, ovozemaljsku, ostvario se tvoj strašan san, tvoja mora.

Tih istih godina ja sam, slučajem, izbjegao tvoju sudbinu, ali evo, ima neko doba kako me, za mojim radnim stolom, osvoji crna slutnja; vidim neku noć, prohladnu, sa zvijezdama od leda, kroz koju me odvode neznano kud. Ko su ti tamni dželati u ljudskom liku? Jesu li slični onima koji su tebe odveli? Ili braća onih kojima je otišao Goran? Zar to nisu tamne Kikićeve ubice?

Kako li smo nekada, zajedno, dječački, lirski zaneseni, tugovali nad pjesnikom Garsijom Lorkom i zamišljali ono praskozorje kad ga odvode, bespovratno, pustim ulicama Granade.

Bio sam, skorih dana, i u Granadi, gledao sa brijega osunčan kamenit labirint njenih ulica i pitao se: na koju su ga stranu odveli? Opet si tada bio pored mene, sasvim blizu, i ne znam ko je od nas dvojice šaputao Lorkine riječi pune jeze: "Crni su im konji, crne potkovice."

Umnožavaju se po svijetu crni konji i crni konjanici, noćni i dnevni vampiri, a ja sjedim nad svojim rukopisima i pričam o jednoj bašti sljezove boje, o dobrim starcima i zanesenim dječacima. Gnjuram se u dim rata i nalazim surove bojovnike golubljeg srca. Prije nego što me odvedu, žurim da ispričam bajku o ljudima. Njeno su mi sjeme posijali u srce još u djetinjstvu i ono bez prestanka niče, cvjeta i obnavlja se. Pržile su ga mnoge strahote kroz koje sam prolazio, ali korijen je ostajao, životvoran i neuništiv, i pod sunce ponovo isturao svoju nejačku zelenu klicu, svoj barjak. Ruši se na njega oklop tenkova, a štitio ga i sačuvao prijateljski povijen ljudski dlan.

Eto, o tome bih, Zijo, da šapućem i pišem svoju bajku. Ti bi najbolje znao da ništa nisam izmislio i da se u ovome poslu ne može izmišljati, a pogotovo ne dobri ljudi i sveti bojovnici.

Na žalost, ni one druge nisam izmaštao, mrke ubice s ljudskim licem. O njima ne mogu i ne volim da pričam. Osjećam samo kako se umnožavaju i rote u ovom stiješnjenom svijetu, slutim ih po hladnoj jezi, koja im je prethodnica, i još malo, čini mi se, pa će zakucati na vrata.

Neka, Zijo... Svak se brani svojim oružjem, a još uvijek nije iskovana sablja koja može sjeći naše mjesečine, nasmijane zore i tužne sutone.

Zbogom, dragi moj. Možda je nekom smiješna starinska odora, pradjedovsko koplje i ubogo kljuse, koje ne obećava bogzna kakvu trku. Jah, šta ćeš...

BRANKO ĆOPIĆ

ili kao Srbi ili kao Hrvati, u zavisnosti od toga "kako se osjećaju". Pa je Jovan Dučić jedanput upitao Ćopića: Kako se osjeća onaj tvoj prijatelj, mladi pisac Zija Dizdarević? Ćopić mu je odgovorio: Dobro se osjeća, jest on mršav, ali zdrav je i nije bolešljiv, skroz se dobro osjeća. (Ima kod Mirka Kovača, u *Uvodu u drugi život*, čini mi se, epizoda što zvuči gotovo kao parafraza ove anegdote.) Kad čitaš danas to pismo, nije nevažna činjenica da je *Bašta sljezove boje* objavljena 1971. godine. Vrijeme je to buđenja nacionalizma, takozvanog Hrvatskog proljeća. Ipak, pišući prijatelju kojeg su ubile ustaše, Ćopić se prisjeća i četničkih žrtava: Ivana Gorana Kovačića i Hasana Kikića. "Tamni dželati u ljudskom liku" i "mrke ubice s ljudskim licem" obično se pojavljuju zajedno, pa su se tako i pojavili devedesetih, nakon Ćopićeve smrti. Ima, međutim, nešto u jeziku pisma što ga nepogrešivo smješta u vrijeme kad se mrak devedesetih možda i mogao naslutiti, ali se nije mogao predvidjeti. Recimo, riječ za ratnika koja Ćopiću očito nosi pozitivnu konotaciju: *bojovnik*. Taj *bojovnik* iz prologa knjige koju je 1971. godine objavila Srpska književna zadruga u međuvremenu, otkad su došli crni konjanici, postao je jedna od onih riječi što su iz srpske perspektive psovka, a iz hrvatske domoljubna legitimacija.

GRIP I GRANADA

Dirljive su i španske reference u pismu, od Lorke i Granade do skice Don Kihota ("smiješna starinska odora, pradjedovsko koplje i ubogo kljuse") na samom kraju. Španija je na neki način odredila Ćopićevo djetinjstvo i život. Godine 1919., kad su malom Branku bile četiri godine, otac mu je umro od pošasti zvane *grippe espagnole*, od španske gripe ili groznice koja je, kažu, ubila duplo više ljudi nego sve oružje iz Velikog rata. Branko je odrastao s djedom Radom, upijajući od njega dobrotu, a iz te dobrote je rasla *bajka o ljudima* iz koje se opet razgranalo cjelokupno Ćopićevo djelo. ("Njeno su mi sjeme posijali u srce još u djetinjstvu i ono bez prestanka niče, cvjeta i obnavlja se. Pržile su ga mnoge strahote kroz koje sam prolazio, ali korijen je ostajao, životvoran i neuništiv, i pod sunce ponovo isturao svoju nejačku zelenu klicu, svoj barjak. Ruši se na njega oklop tenkova, a štitio ga i sačuvao prijateljski povijen ljudski dlan.") Sve ljudsko je u ljudskoj ruci, rekao bi Ćopićev prijatelj Krleža i teško je, kad se sjetiš Ćopićeve smrti, kad se sjetiš skoka s mosta, kojem, koliko god faktografski nije, simbolički kao i da jest posthumno dao ime, ne pomisliti na *povijen ljudski dlan* koji se drži za ogradu, posljednji put. U vremenu *upotrebe književnosti*, kad ne znaš da li je odvratnije siluju seljački šovinisti starog kova ili kvaziurbani vickasti eksperti za globalno savremeno obrazovanje što u *Ježevoj kućici* vide primjer "služenja ideologiji na vlasti u procesu formatiranja mišljenja", Ćopićevo djelo ostaje nalik na taj prijateljski povijen ljudski dlan. Kad kresneš šibicu, onu iz Preverove pjesme o Parizu noću, ono, poput povijenog dlana, ne dâ da se plamičak odmah ugasi. Ono učini da se barem nakratko vide ljepota i dobrota. I da pomisliš da je to isto. ¶

MUHAREM BAZDULJ

***Bulevar Monparnas II* (1939) i *Devojka sa smeđim rukavima* (1977)**
Ljubica Cuca Sokić

Logičan i smiren opus

Prvi put su izloženi svi radovi Ljubice Cuce Sokić koje poseduje Galerija SANU

U Galeriji Srpske akademije nauka i umetnosti u toku je izložba Ljubica Cuca Sokić, 1914–2009–2014. Priređena je povodom obeležavanja stogodišnjice rođenja ove slikarke, jedne od najbitnijih u istoriji naše umetnosti, kao neka vrsta uvoda ili najave naučnog skupa koji će biti organizovan početkom decembra u vreme slikarkinog rođendana.

Izložba Ljubice Cuce Sokić počela je bez svečanog ili bilo kakvog zvaničnog otvaranja. Četrnaestog marta, njene slike su jednostavno osvanule na zidovima Galerije. Neposredno pre nego što su postavljene, Galerija Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU) prosledila je medijima informaciju o održavanju izložbe s naglaskom da svečanog otvaranja neće biti. Nezvanično objašnjenje glasi: s obzirom na to da su izloženi radovi vlasništvo SANU, smatralo se da je tako primerenije, pogotovo kad se nema novca.

Naravno da izostanak svečanog otvaranja ne umanjuje značaj izložbe, koju oseća svako ko prođe pored Cucinih slika, niti će uticati na posećenost izložbi. Ali je ipak red da ga je bilo, da je organizovano bilo kakvo zvanično otvaranje, neka vrsta pozdrava SANU Ljubici Cuci Sokić, svom članu, koja je pritom, da li treba podsećati, prva likovna umetnica izabrana za redovnog akademika, i inicijatorka formiranja Umetničke zbirke Akademije!

Kako je objašnjeno u tekstu Jelene Mežinski Milovanović, objavljenom na sajtu SANU (u vreme pisanja ovog teksta još nisu nađena sredstva za štampanje kataloga inače spremnog za štampu), odmah po prijemu za dopisnog člana SANU, 1965. godine (redovni član je postala 1978. godine), Cuca Sokić se angažovala u radu Odeljenja likovne i muzičke umetnosti i novoosnovane galerije SANU. Na njenu inicijativu, 1969. godine, odlučeno je da se popišu umetnička dela u vlasništvu SANU prema muzeološkim principima. Tako je oformljena Umetnička zbirka SANU. Njen fond je uvećavan otkupima radova redovnih akademika i poklonima. Prvi radovi Cuce Sokić koje je otkupila SANU su tri tempere: *Kompozicija. Konj za ljuljanje*, *Enterijer sa stolicom* i *Mrtva priroda sa bocom i peharom*, sve sa izložbe radova na papiru umetnika akademika, održanoj u Galeriji SANU 1975. godine. Zatim, sa retrospektive u Paviljonu "Cvijeta Zuzorić" 1977–1978. otkupljeni su *Enterijer sa figurom koja šije*, *Zeleni enterijer sa lautom*, *Mrtva priroda sa bocom i peharom*, *Mrtva priroda sa kafetijerom i bocama* i *Mrtva priroda* iz 1975. godine, a na poklon sa ove izložbe dobijen je *Bulevar Monparnas II*. U Vlasništvu SANU je i *Pogled na Sremske Karlovce*, rad Sokićeve iz 1948. godine. Cuca Sokić je 1982. godine Umetničkoj zbirci SANU poklonila 20 radova i bogatu dokumentaciju, a zatim i nedatovanu *Mrtvu prirodu. Kompoziciju u plavo-sivom*.

Radovi Cuce Sokić koje poseduje SANU sada su prvi put svi izloženi. Ukupno ih je 31. Osim njih, na izložbi su i tri autoportreta i nekoliko slikarkinih ličnih stvari. Najveći broj radova su tempere i ulja, naslikani u sedmoj i prvoj polovini osme decenije prošlog veka. Dvadeset radova koje je slikarka poklonila Umetničkoj zbirci izloženi su i publikovani čim su dobijeni: *Poklon akademika Ljubice Cuce Sokić Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, januar–mart 1983*, kao prva izložba tog tipa u Galeriji. Cuca je još dva puta samostalno izlagala u SANU. U Galeriji je bila njena retrospektivna izložba 1995. godine, a zatim, 2012. godine, izložba pastela otkrivenih nakon njene smrti. »

***Pogled na Sremske Karlovce* (1948)**
Ljubica Cuca Sokić

Prema oceni istoričarke umetnosti Irine Subotić, verovatno najmerodavnijeg znalca opusa Cuce Sokić, stvaralaštvo ove slikarke je na vrhu srpskog modernizma. Slikala je (ulje, tempera, gvaš, akvarel, pastel) i crtala pejzaže i mrtve prirode, ređe figurativne kompozicije i enterijer. Rođena je u Bitolju, u bežaniji, decembra 1914. godine. Umrla je 2009. godine u Beogradu, gde je živela od detinjstva. Crtanju ju je u Drugoj beogradskoj gimnaziji učila naša velika slikarka Zora Petrović, pa je možda i zbog toga Cuca Sokić sa nepunih 16 godina, bez znanja roditelja, upisala Umetničku školu. Tamo joj je predavala Beta Vukanović.

Posle diplome, tri godine je provela u Parizu. Irina Subotić podseća da je tamo "gledajući Sezanova dela shvatila suštinske poruke modernizma: da delo mora da se izgrađuje, da ono ima svoje zakonitosti, i ima zračenje koje je iznutra i nije rezultat spoljnjeg efekta". Njena prva izložba je bila u Parizu, u aprilu 1937. godine, u Pariskoj galeriji, sa Udruženjem jugoslovenskih slikara i vajara. Prvu samostalnu izložbu je imala u Beogradu, u februaru 1939. godine u Umetničkom paviljonu "Cvijeta Zuzorić". Pokazala je radove sa motivima iz Pariza, Flandrije i Beograda. Kritika je njenu izložbu ocenila kao događaj u likovnom životu Beograda. Pred Drugi svetski rat postala je član grupe "Desetorica". Ratne godine provela je u Beogradu, teške godine tokom kojih je čak bila na spisku za hapšenje zbog druženja sa angažovanim umetnicima. Irina Subotić podseća da je "posle rata u jednom kratkom periodu i Cuca Sokić prihvatila duh soc-modernizma, bio je to jedini način da se ostane u stvaralaštvu, ali se vrlo brzo vratila svome interesovanju: slikanju predela, enterijera i portreta. Šezdesetih-sedamdesetih godina ulazi u fazu koju nikad nije zvala apstraktnom jer je uvek bila bazirana na viđenom, doživljenom, na nečemu što je nju okruživalo. U sedamdesetim i osamdesetim, već kada je doživela punu zrelost, vratila se jednoj preobraženoj figurativnoj umetnosti uglavnom u svojim mrtvim prirodama i predelima, najčešće Beograda. Dakle, bio je to jedan logičan i smiren opus."

Gospođa Cuca Sokić je, sa potpisnicom ovog teksta, u razgovoru objavljenom u "Vremenu" 8. maja 1995. godine povodom njene retrospektivne izložbe, prokomentarisala svoja tri autoportreta (kao što je već rečeno, izložena i na njenoj aktuelnoj izložbi): "Gledam sad moja tri autoportreta i vidim da sam uradila što nisam imala nameru da uradim. Onaj srednji je iz 1939. godine. Šešir se sačuvao. A onaj desni, iz zbirke Pavla Beljanskog, taj je iz 1942. godine. Onaj srednji ima neku čednost: na njemu je neko bezazleno stvorenje. Onaj levi je već malo zreliji, a onaj desni ima neku dramatiku. Sva tri pričaju o vremenu kad sam ih radila: '39. je sve izgledalo lepo, a ja mlada, '40. isto tako, a '42. je to narušeno. A ja nisam nameravala da se to vidi. To je baš čudno kod umetničkih stvari. Dobiju zaseban život, utkate im ga bez vašeg htenja i upravljanja. Ima nešto čudno u vezi između toga šta čovek nosi, šta bi želeo da napravi, i šta napravi. Na koji način se sve to dešava, ja ne umem da kažem. Ako neko ume, neka mi kaže. Meni je to tajanstveni deo umetničkog stvaranja." ¶

SONJA ĆIRIĆ

Knjige:
Argentinski roman

Kako postati čovek

Ovo je uzbudljiva knjiga o ljudskom i moralnom sazrevanju i odvažnom odbacivanju mržnje i predrasuda za koje ste bili nasleđem "predestinirani"

Počeću ovaj tekst nečim što naizgled – i samo naizgled – nema veze s knjigom Drage Pilsela, ali o čemu sam mnogo razmišljao baš tokom i nakon čitanja njegovog "romana", a što nije i ne može biti slučajnost. Šta je to u čemu smo mentalno odrastali mi, *otroci socializma*? Kakav je to bio vrednosni model? Na jednoj strani autoritarno društvo, nedemokratski politički model s i te kako prisutnim elementima diktature, u ekonomskom bizaran pokušaj kombinacije socijalizma i tržišta, koji je koliko-toliko funkcionisao dok je gledao da uzme najbolje od obeju, ali se sve više izvrgavao u kompilaciju njihovih najgorih osobina. Otuda je neka vrsta *antikomunizma* za nas morala biti sasvim prirodna stvar, a opet, nismo li u nekom globalnocivilizacijskom smislu svi iole "normalni" bili negde "levo", makar i vrlo široko shvaćeno? Pa, mislim, teško da si mogao da budeš za Pinočea, Franka ili Homeinija, ne? A tek kod kuće, šta ti je bila alternativa? Draža, Ljotić, Ante Pavelić?!?! Hvala lepo...

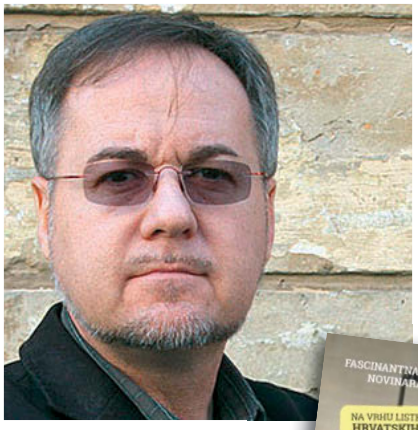
To jest, hajde da to kažemo ovako: biti "levo" značilo je – i danas znači – najpre, najviše i najnužnije: biti protiv svakog i svačijeg nacionalizma, šovinizma i klerikalizma, a protiv "svog" naročito, ne zato što "tvoji" moraju nužno biti najkrivlji, nego jer je tako jedino pošteno. Sve ostalo što čini repertoar levice *može*, ali samo ovo *mora*! U našim, balkanskim okolnostima to je ono što najpretežnije čini emancipatorski potencijal levice, to *transcendiranje plemenskog*, to

dokidanje začaranog kruga "oranja i klanja"; okej, možda je u Čikagu ili tako negde bilo najvažnije buniti se protiv mrskih buržuja i "eksploatacije čoveka po čoveku" u čeličanama ili na pokretnoj traci, ali ovde je to sekundarna stvar: levica je opstajala ili padala *pre svega* na pitanju nacionalizma (recimo, na tome je u Srbiji 1987-88 ne pala nego tresnula, i do danas se nije ljudski pridigla). A čim bi ga prigrlila (pod nekim od milion bednih izgovora), ni fašizam ne bi bio daleko.

Otuda valjda moje iskreno i duboko nerazumevanje sa današnjim pretežno mlađanim neolevičarskim pomodarima (koji se inače množe i šire kapljičnim putem): sve mi to liči na one veselnike što se negde u prašumi bore protiv pošasti "potrošačkog društva", to jest, na štreberčiće koji su toliko mehanički *preučili* da uopšte nisu razvili sposobnost razlučivanja bitnog od manje bitnog u vremenu i prostoru koji nastanjuju. *Pozdravio* ih Horkhajmer... Ne, ko nije u stanju da nesmiljeno i bez malograđanskog pardoniranja govori o nacionalizmu, taj neka ne govori ni o socijalizmu ni o kapitalizmu!

E sad, šta radi i otkud uopšte Pilsel Drago u svemu tome? On upravo nije dete socijalizma, nego čovek vaspitavan u posve drugačijoj vrednosnoj konstelaciji, kao sin nemačko-hrvatske porodice emigranata u Argentini, odgajan u duhu slavljenja Ante Pavelića i genocidne tvorevine NDH, mržnje prema Srbima, Jevrejima i nadetničkoj ideji Jugoslavije, razume se i prema "hrvatskom izdajniku i komunističkom psu" Titu i vasceloj "Titovini". Odrastajući u Argentini u peronističko i postperonističko vreme, mladi se Pilsel formirao u svetonazorno ponešto šizofreno biće, gde je njegova "argentinska" polovina bila oštar kritičar društvenih nepravdi i borac za prava politički, socijalno, rasno ili kako god već potlačenih, dok je njegova "hrvatska" polovina bila petrifikovana u naučenom fašističkom refleksu slepog obožavanja "oslobodilačkog" ustaškog pokreta i "slavne" NDH, i tako tipično emigrantske idealizacije daleke i nedostupne "domovine". Odnosno, samo onoga u "domovini" što takvom bolesnom klišeu odgovara.

Taj Drago Pilsel, kakav je bio u svojoj argentinskoj mladosti, odavno ne postoji. O njegovoj je *čudesnoj transformaciji*

AUTOR I DELO: Drago Pilsel
Foto: glasistre.hr

mnogo toga već mogao saznati svako ko je u poslednjih dvadesetak godina pratio dešavanja na političkoj, medijskoj i ljudskopravaškoj sceni u "regionu". Došavši u Hrvatsku (tada još u SFRJ) u godinama pred rat i upoznajući se sa *stvarnim* životom, ljudima i prilikama na Balkanu, Pilsel je zaokružio svoje ljudsko sazrevanje i katarzu, koje je započeo još u Latinskoj Americi. Čak ni golema ratna duševna iskušenja, uključujući i neprispodobivu ljudsku traumu smrti rođenog brata od ruke ratnog neprijatelja, nisu pokolebali ovog hrišćanskog idealistu u najplemenitijem smislu te reči da odbaci nametnute okove mržnje i predrasuda. Zato još od ranih devedesetih Pilsela znamo kao novinara dosledno angažovanog na strani mira i razumevanja a protiv (prevashodno hrvatskih, naročito političkih i klerikalnih) propovednika nacionalnih omraza i pokrovitelja zločina, kao aktivistu Hrvatskog helsinškog odbora koji odmah nakon Oluje obilazi srpska sela, pomaže svugde gde može, i bez oklevanja svedoči o zločinima nad srpskim civilima; i tako do dan-danas: cela je zrela bi(bli)ografija Drage Pilsela, čoveka *predestiniranog* da bude "ustaša", jedan dirljiv i autentično zadivljujući napor čoveka ka samoostvarenju; ka *samooočovečenju*, ako hoćete. Istupivši iz morbidnog, zlo slavećeg, zlo održavajućeg i zlo proizvodećeg kruga plemenskih mržnji i idiotskih predrasuda koje su mu bile "rođenjem namenjene" da se u njihovoj mlakoj prljavštini valjuška kroz ceo beslovesni život fašističkog idiota, Pilsel zapravo otelotvoruje ono što je svaki istinski emancipatorski napor: on samog sebe izvlači za perčin i iz blata bezvremenog vegetiranja u moralnoj i duhovnoj bedi i nitkovluku izvikanog "domoljublja" stupa na drum Istorije. E, to je humanizam i to je, ako hoćete levica; ostalo je jalovo, dosadno i nadasve komforno graktanje.

"Argentinski roman" (Profil, Zagreb 2013), dakako, nije u žanrovskom smislu roman, i ta mu je odrednica zapravo sasvim suvišna. Radi se o autobiografiji, ne sasvim linearnoj, ponegde tekstualno kvrgavoj, fragmentarnoj, repetitivnoj, a opet sasvim jedinstvenoj i neodoljivoj. To je neodoljivost ljudske autentičnosti bez ostatka, to je uzbudljivost emocije, empatije, volje i sposobnosti za samopreispitivanje, za prevazilaženje "tamnica koje smo izabrali da u njima živimo", kako naše kukavičke mentalne šablone naziva Doris Lesing.

Ona "kvrgavost" znači da Pilsel nije niti će postati profesionalni beletrist; možda je knjiga mogla izvesnim *rewritingom* da u tom smislu ispadne "bolje", ali je zapravo dobro da se na to nije išlo. Što opet nikako ne znači da u njoj nećete naći mnoštvo upečatljivih momenata, osobito u Pilselovom opisivanju sopstvene porodice, sa svim ambivalentnim osećanjima koja to nosi. U svakom slučaju, nije *Argentinski roman* nastao da bi osvojio neku literarnu nagradu svojim umiranjem u lepoti, nego iz duboke ljudske potrebe za ispovedanjem jedne posve atipične ljudske priče, jedne biografije kakva je osobita iz mnogih razloga, ne naposletku i zarad onoga što je Boris Dežulović pišući o ovoj knjizi nazvao "dolaženjem iz drugog pravca": za razliku od tolike "dece socijalizma" koja su *rasterećeno* prigrlila plemenski sumrak i u njemu se kanda sjajno osećaju, Pilsel je došao među nas upravo iz tog i takvog mraka, razgolitio se pred svima odbacujući ga do kraja i uverljivo demonstrirajući da u njemu, tom mraku, nema baš ničega za čime bi vredelo žaliti. Čestito i hrabro, na svaki način ljudski pošteno. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Mađarska: Parlamentarni izbori

ORBANOVA PRAVILA

Čini se da su parlamentarni izbori 6. aprila puka formalnost. Vladajući Fides premijera Viktora Orbana ubedljivo vodi. Prethodni mandat obeležili su potpuna kontrola medija, "oslobodilački" rat protiv Evropske unije, promena ustava i donošenje zakona koje je EU oštro kritikovala, burna nacionalna politika, revizija istorije. Nije imao ko da se suprotstavi: Fides je imao dvotrećinsku većinu

Za "Vreme" iz Budimpešte

Proleće je u velikim gradovima sezona turista, a Budimpešta je u poslednje vreme sve privlačnija i za mlade namernike. Tu je "kvart žurki" (*Bulinegyed*) u jevrejskom delu centra, gde se na malom prostoru nalazi veliki broj (sve boljih) restorana. U modi su "domaća" piva iz malih pivara, rakije u sve više boja i špricer od belog vina ili rozea. Grad je ovih dana dobio i treći restoran sa Mišlenovom zvezdicom.

Idilu korisnika sofisticirane gulaš gastronomije ni na koji način ne ometa kampanja za parlamentarne izbore. Plakati sa raznoraznim likovima su u glavnom u istoj (narandžastoj) boji i poručuju da je "Mađarska uspešnija". Ispod slike Viktora Orbana narodski jednostavno piše: Premijer Mađarske. Da se zna.

U toku dve i po decenije višestranačja Mađarska nije doživela ovako mlaku kampanju i to nije slučajno. Vladajućoj stranci Fides (Mladi demokrati, konzervativna desnica) nikako ne odgovara galama, a kamoli racionalna rasprava o dostignućima Orbanove vlade koja hoće novi četvorogodišnji mandat i koristi sva sredstva da ga obezbedi. Um za komunikaciju Fidesove ekipe (jedan stručnjak za kampanju mržnje iz Izraela i jedan mističan Mađar koji vozi džipove i voli glumice) procenio je da treba izbegavati svaku zamku u kojoj bi moglo da dođe do kritike vlade, da ne treba predstavljati bilo kakav izborni program, te da glavne aktere, a pre svega Orbana, treba zaštititi od javnosti. Zato premijer odbija televizijske duele sa kandidatima opozicije (ujedinjena levica plus liberali sa jedne strane i ultradesnica s druge). Drži govore samo među svojim pristalicama ili na državnim priredbama (recimo povodom 15. marta, praznika Revolucije iz 1848, prilikom koje su mladi učesnici dobijali 800 forinti, oko 300 dinara, na sat). I ne samo da nema rasprave sa Orbanom, nego niko od kandidata Fidesa nema nameru da odmeri snagu sa protivnicima iz redova opozicije.

Rezultati ispitivanja javnog mnjenja daju osnov za takvo ponašanje. Fides, naime, prema rezultatima svih agencija samouvereno vodi sa 10 do 20 odsto ispred udružene levice i liberala (kandidat za premijera je predsednik socijalista Atila Mešterhazi). Opozicija nikako da se primakne Fidesu i nije pomoglo ni udruživanje pet stranaka. Istovremeno, ekstremna desnica (Jobik) sve više dobija na snazi i to posle zaokreta u kampanji, kada su se okrenuli mladim ljudima nudeći im, naizgled, jednostavna rešenja i za najsloženija društvena pitanja.

KONTROLA MEDIJA

Opozicija nema prostora da tematizira neka "dostignuća" Orbanove vlade. Naime, jedan od prvih koraka Fidesa posle dvotrećinske pobede na izborima 2010. godine bilo je uvođenje skoro potpune kontrola nad medijima. Što se tiče javnih medija, ovaj proces je davno završen i ponovo je podržavljena Mađarska televizija, Mađarski radio, Duna televizija i agencija MTI funkcionišu kao propagandna mašinerija vlade. Verovatno je za Ginisovu knjigu rekorda da je, na primer, u samo jednom dnevniku državne televizije 22 puta ponovljena rečenica jednog od vođa opozicije, koji je rekao da će posle izbora biti teže.

Da ne govorimo o slučaju mladog reportera koji je falsifikovao izveštaj sa konferencije za novinare evropskog poslanika Danijela Konbendita, koji je oštro kritikovao Orbana u Briselu zbog mađarskog zakona o medijima – kada je otkriveno da je prilog friziran u korist Orbana, mladi reporter je "za kaznu" postao glavni urednik; ili o slučaju kada je delimično zamućena slika da se na televiziji ne bi videlo lice čoveka koji nije po volji vlasti; ili kada se reporter državne televizije, izveštavajući sa mitinga opozicije, uključio u program iz susedne, prazne ulice...

Situacija medijske scene Orbanove Mađarske je poražavajuća. Postoji samo jedan nezavisan radio (Klubradio), koji je naravno pred bankrotom, jer ne dobija reklame od državnih preduzeća, a privatne firme se mahom plaše da se preko njega oglašavaju da ne bi pale u nemilost vlasti. Jedina televizija koja je kritički

POHOD NA DRUGI MANDAT: Premijer Viktor Orban

Foto: Fonet

nastrojena prema vlasti je ATV. Od dve najgledanije komercijalne televizije, RTV Klub, TV2, ovu potonju su kupili ljudi bliski sadašnjoj vlasti. Najslušaniji komercijalni radio (NEO FM) je bankrotirao. Od tada sve komercijalne radio-stanice (sem Klubradija) emituju ne samo pojedine vesti državne agencije MTI, već unapred pripremljene blokove sa obaveznim redosledom vesti. U provincijskim gradovima osnivači medija su lokalne vlasti (znači u ogromnoj većini Fides). Sloboda štampe se praktikuje na taj način da su urednici obavezni da tekstove podnesu na odobrenje lokalnoj samoupravi.

PROPISIVANJE REČNIKA

Orbanova vlast počiva na komunikacijskim trikovima. Sama stranka je totalno centralizovana, jedan čovek odlučuje o svemu i nema iznošenja individualnih stavova. Sistem funkcioniše otprilike ovako: kada se nešto dogodi ili se inicira neki događaj u akciju odmah stupa "komunikacijski um" (onaj stručnjak za mržnju i čovek sa džipovima). Usvaja se strategija i precizno određuje rečnik, kojim se ima opisati situacija i obavezno okriviti opozicija. Posle toga svaki učesnik Fidesove komunikacije sa javnošću koristi iste te reči. Nema lutanja.

Na početku Fidesove vlasti u prvom planu je bila "oslobodilačka borba" protiv Evropske unije. Do toga je došlo kada je nakon pobede na prethodnim izborima Orban otputovao u Brisel i tražio da mu odobre veći budžetski deficit. Komisija ga je glatko odbila, on se veoma naljutio i započeo svoje napade na Uniju koji ni dan danas ne jenjavaju. Tako je prošao i Međunarodni monetarni fond od koga je prvo tražio zajam, a onda se predomislio, proterao ga iz zemlje i na tržištu novca uzeo kredite sa daleko nepovoljnijim kamatnim stopama. Borba za slobodu ne pita za cenu.

ISTOČNA POLITIKA

Onda je počela strategija otvaranja prema Istoku, pošto mađarski premijer nije više bio dobrodošao na Zapadu (američka vlada već više od deset godina neće ni da čuje za njega). Prvi potez je bio zaista spektakularan: vlada Mađarske je pustila iz zatvora jednog Azerbejdžanca, vojno lice, koji je ranije osuđen na dugogodišnju zatvorsku kaznu jer je ubio svog kolegu oficira Jermenca, i to sekirom, dok je žrtva spavala. On je, nimalo neočekivano, u Azerbejdžanu odmah pomilovan, unapređen i proglašen herojem. Daleka istočna zemlja je prebogata naftom i gasom koji, doduše, još ne stižu u Mađarsku.

Potom se Budimpešta proglasila glavnim uporištem Kine u Evropskoj uniji, ali spektakularnih rezultata ni ovde nije bilo.

Kruna "istočne politike" je navrat-nanos potpisan sporazum između ruskog predsednika Vladimira Putina i premijera Viktora Orbana (februar ove godine) o ruskom zajmu od deset milijardi evra. Tim sredstvima treba da se finansira dogradnja (u stvari izgradnja novih reaktora) nuklearke u Paksu, gradiću na obali Dunava južno od glavnog grada. O ovim planovima vlade javnost ništa nije znala. Potez je izazvao ogorčene reakcije, jer niko nije očekivao da će čovek koji je pre 25 godina (16. juni 1989) pozvao sovjetske trupe da napuste zemlju (one su to odlučile i ranije, ali je to druga priča), sudbinu države ponovo da vezuje za Moskvu. Orbanov korak postao je još kontroverzniji u svetlu događaje u Ukrajini i na Krimu. Teška srca Orban se složio sa politikom EU prema Rusiji. Ali nuklearni sporazum ostaje na snazi.

NACIONALNA POLITIKA

Ništa manje burna nije ni tzv. nacionalna politika Fidesove vlade. Na samom početku mandata usvojen je zakon o dvojnom državljanstvu koji omogućuje svim Mađarima koji nemaju boravište u Mađarskoj da ubrzanom procedurom steknu mađarsko državljanstvo. Do sada ima oko pola miliona novopečenih državljana – a više od 200.000 njih nalazi se na »

Nemačka grabljivica i mađarski anđeo

Od septembra 1941. do kraja aprila 1944. pohađao sam mađarsku gimnaziju u Novom Sadu. Učio sam mađarsku istoriju na osnovu školskog programa tog vremena. Pre toga sam u školi u svom rodnom Zrenjaninu naučio da se Jugoslavija sastoji od devet banovina. Sada sam morao da nabubam da se istorijska Mađarska sastojala od 64 komitata – Mađari kažu *vármegye,* čitaj varmeđe – da, nažalost, nisu sve ujedinjene pod vlašću Budimpešte, ali da je sa okupacijom Bačke tek počelo uspostavljanje "starih, pravednih granica". Ja sam, dakle, u školu prvih šest godina išao u Kraljevini Jugoslaviji, zatim tri godine u Hortijevoj Mađarskoj, sledila je godina bez školskog programa u Aušvicu i Buhenvaldu, pa zatim tri godine u socijalističkoj Jugoslaviji. Možda je to prednost, jer se nisam razvijao opterećen samo jedinim učenjem, jednom dogmom, jednim izvorom legende.

Šta su u školi učili današnji Mađari, koji 6. aprila izlaze na izbore? Imam utisak da mnogi, ako ne i većina, na gubitak negdašnjih teritorija gledaju kao na istorijsku nepravdu koja jednog dana mora da se ispravi. Pitanje je samo na čiji račun. O tome je bilo reči za vreme vladavine Fidesa. Snažnije na istoj ideji insistira jaka, desna opoziciona partija Jobik. Najagresivnije se za istorijski revizionizam zalaže "Omladinski pokret 64 komitata", koji dejstvuje i van granica Mađarske, uglavnom bezuspešno pokušavao je da usreći i naše vojvođanske Mađare.

Mađarska, veoma samostalna u okviru Austro-Ugarske, izgubila je na osnovu ugovora u Trianonu, koji je potpisan 4. juna 1920, 63 odsto svoje teritorije, van njenih granica ostalo je oko šest miliona Mađara. Odvajanje od Mađarske odlučivalo se referendumima, pa su odgovarajuće teritorije postale deo novostvorenih država – Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Čehoslovačke i Rumunije. Odlučujuće odluke su, međutim, donele pobedničke velesile, pre svega američki predsednik Vudro Vilson, iako se zvanično sve obrazlagalo pravom naroda na samoopredeljenje i težnjom da više nikada ne bude nikakvih ratova. Drugi svetski rat izbio je ni dvadeset godina posle toga.

Zahvaljujući savezu sa Hitlerovom Nemačkom Mađarska, kojom je vladao regent Mikloš Horti, malo-pomalo je počela da "vraća" izgubljeno. Posle uništavanja Čehoslovačke 1938. godine dobila je dobar deo Slovačke i Podkarpatsku Ukrajinu, 1940. i deo Transilvanije uprkos nastojanju Rumunije da bude poslušna i kooperativna u odnosu na Berlin, a 1941. Bačku. Mađarska vlada se trudila da se glasno ne čuje škrgutanje zubima zbog toga što su Nemci žitorodni Banat za svaki slučaj zadržali pod svojom neposrednom vojnom upravom.

Nemačka je izgubila rat, ponovo smanjena Mađarska postala je deo istočnog bloka. O decenijama koje slede, o užasu na ulicama mađarskih gradova, pre svega Budimpešte, oktobra 1956. godine, pisao sam i u ovom listu. Ne bih se vraćao ni na novosadsku raciju januara 1942. godine, ali moram zbog veoma aktuelnih zbivanja koje ove naše 2014. godine predstavljaju pravi simbol raspoloženja današnje Mađarske.

Ovog meseca trebalo je da se u centru Budimpešte, na Trgu slobode, postavi veliki spomenik "nemačke okupacije Mađarske", koja je, kako tumači vlada Viktora Orbana, izvršena 19. marta 1944. godine. Iako je sve već bilo gotovo i izgled planiranog spomenika poznat u detalje, ceremonija je zbog protesta međunarodne javnosti, jevrejskih zajednica širom sveta, ali i grupe poznatih mađarskih istoričara, odložena – neki kažu do posle izbora, drugi do maja, a neki izvori tvrde do daljnjeg, možda će se od plana sasvim odustati.

Spomenik, koji je izradio vajar Peter Parkanji, predstavlja crnog orla koji podseća na grabljivicu iz nemačkog grba, a ustremljuje se na lik arhanđela Gavrila raširenih krila u pozi Hrista od svetle bronze, koji simbolizuje Mađarsku. Na vrhu spomenika je natpis "Nemačka okupacija Mađarske 19. marta 1944", a relativno mala tabla pri dnu saopštava da je ansambl posvećen "svim žrtvama" tog vremena, znači, naravno, i Jevrejima. Prema mađarskim podacima, u toj zemlji pre Drugog svetskog rata živelo je 825.000 Jevreja, a u životu je 1945. ostalo 260.000. (U Jugoslaviji je preživela otprilike samo jedna desetina Jevreja). Velika većina nastradalih je od marta 1944. transportovana u nemačke koncentracione logore.

Orbanova vlada (Viktor Orban rođen je 1963) polazi od toga da Mađarska uopšte nije učestvovala u holokaustu, krivci su isključivo Nemci koji su upadom svoje vojske ukinuli

biračkim spiskovima i mogu da glasaju na predstojećim izborima. Jer: "ovi" Mađari mogu da glasaju putem pisma. Oni "drugi" Mađari, koji su napustili zemlju da bi našli posao na Zapadu (ima ih oko pola miliona, London je tako postao treći najveći mađarski grad) nemaju tu privilegiju, nego u svakoj zemlji samo po jedno glasačko mesto. Ne treba mnogo pameti da se zaključi da ljudi koji su zbog socijalne ugroženosti tražili spas u inostranstvu neće putovati nekoliko stotina kilometara, ne štedeći ni vreme ni novac, da bi izvršili patriotsku dužnost. I blizu je pameti da je ova kategorija glasača kritičnija u odnosu na Orbanovu vladu, dok su Mađari u susednim zemljama zahvalni, jer su dobili pasoš EU, a i inače su naklonjeniji "nacionalnim" strankama. Verovatno će i vojvođanski Mađari većinski da glasaju ili za Fides ili za ekstremnu desničarsku stranku Jobik.

Naličje ovakve vrste "nacionalne" politike je odnos prema Hortijevom režimu i samim tim prema antisemitizmu (vidi okvir). Proces rehabilitacije poslednjeg Hitlerovog saveznika je ubrzan (nazivi ulica, trgova, podizanje spomenika, veličanje pisaca sa fašističkom prošlošću, pokušaji prekrajanja istorije). Bruka je pukla ove godine kada se obeležava sedamdesetogodišnjica holokausta u Mađarskoj. Hitlerove trupe su 19. marta 1944. godine ušle u ovu savezničku zemlju, verovatno jer Berlin nije imao poverenja u sposobnost mađarske vojske da zaustavi prodor Crvene armije. Otpora nije bilo. Došao je i Adolf Ajhman sa nekoliko desetina saradnika. Uz pomoć mađarskih

MAKETA: Sporni spomenik "nemačke okupacije"
Foto: pusztaranger

suverenitet zemlje, takođe i "njilaši", članovi jedne mađarske fašističke organizacije čiji je simbol bio krst na čijim su se krakovima nalazile strele. ("Njil" – na mađarskom *nyil* – znači strela, otuda naziv "njilaši".) To je, prosto netačno, jer je regent Mikloš Horti, (koji u svojim posleratnim memoarima otvoreno piše da je "oduvek" bio antisemita), ostao na vlasti i posle ulaska Hitlerove vojske pa sve do oktobra 1944. godine. U hapšenju i transportu Jevreja u logore učestvovale su njegove policijske i žandarmerijske jedinice, kao, uostalom, i u toku novosadske "racije" januara 1942. Vođa njilaša, Ferenc Salaši (1897–1946), preuzeo je svu vlast sa titulom "vođa nacije" tek 16. oktobra 1944, neosporno je kriv za deportaciju i ubijanje budimpeštanskih Jevreja, koji su dotle bili pošteđeni.

Miklos Horti (1868–1957), pre i za vreme Prvog svetskog rata admiral austrougarske ratne mornarice, bio je kao regent neprikosnoveni vladar zemlje od 1920. do pred kraj 1944. godine. Pošto je formalno Mađarska i dalje bila kraljevina, rugali su mu se da je šef kraljevine bez kralja i admiral bez mora. Nesumnjivo je odgovoran za sve što se u vreme njegove vladavine događalo – on je personifikovani simbol nacizma, političar kome su uzor bili Hitler i Musolini. Tom čoveku se sada postavljaju spomenici, na primer u varošici Kereki kraj jezera Balaton, a trg Miklosa Hortija postoji u mestu Đemre, *(Gyömrö)* varošici blizu Budimpešte sa oko 16.000 stanovnika. Počela je njegova potpuna rehabilitacija.

Postavlja se pitanje da li je taj Horti, koji je skoro devedeset godina star mirno umro u Eštorilu u Portugalu, odgovoran za holokaust u vreme od 19. marta do kraja oktobra 1944, što se danas poriče. Toj problematici ja lično mogu da dodam šta mi je u toku dugačkog razgovora u austrijskoj banji Bad Ausze poverio Vilhelm Hetl (*Wilhelm Höttl, 1915–1999*) ne znajući da sam Jevrej. Hetl, rođeni Bečlija, doktor istorijskih nauka, rano je pristupio esesovcima, neko vreme bio ađutant šefa Imperijalnog saveta za bezbednost (RSHA) Kaltenbrunera, posle šef obaveštajne službe SD za Balkan, 1944. šef SS i SD u Budimpešti (*SD – Sicherheitsdienst* – esesovska obaveštajna služba bila je često u konkurenciji sa vojnom obaveštajnom službom *Abwehr* i nadređena Gestapou). Posle završetka rata Hetl je postao saradnik zapadnih obaveštajnih službi. Došao sam kod njega na preporuku jednog lokalnog ugostitelja kao austrijski književnik i novinar.

Hetl je poznat po tome što je prvi rekao da mu je njegov "ratni drug" Adolf Ajhman 1944. poverio kao "tajnu Rajha" da je u logorima ubijeno četiri, a van logora još dva miliona, ukupno šest miliona Jevreja.

Hetl mi je ispričao da se Hitler posle pada Musolinija bojao iznenađenja u drugim savezničkim zemljama, u Hortija nije imao poverenja. Zbog toga je on, Hetl, organizovao da se Hortiju preko "tajne veze" javlja navodna grupa Titovih partizana radi pregovora o separatnom miru sa saveznicima. Vođa te grupe bio je jedan kosovski Albanac, nemački agent. Horti je naseo, esesovci su ga "raskrinkali" i otada imali mogućnost da ga ucenjuju.

Druga priča iz onih vremena je da je stariji sin mađarskog regenta, Ištvan Horti, vazduhoplovni oficir, pilot lovac, zgrožen zbog sudbine Jevreja, koju je video u Ukrajini, nagovarao oca da prekine sa Hitlerom. Činjenice su da je Miklos Horti sina Ištvana postavio za svog zamenika, da je Ištvan bio veoma popularan, a da je poginuo prilikom jednog leta nad Ukrajinom. Pričalo se da su ga zapravo Nemci oborili, a ne Rusi.

Agresivni nacionalistički "Omladinski pokret 64 komitata" ne krije da se bori za ponovno uspostavljanje "svetostefanske Mađarske" u kojoj bi se našli i Vojvodina, cela Hrvatska, deo Slovenije i znatni delovi Rumunije i Slovačke. Ta organizacija na svojoj internet stranici Srbiju, Rumuniju i Slovačku naziva "veštački stvorenim državama". Ostaje da se vidi kako će članice EU Mađarska, Slovačka i Rumunija izaći na kraj jedne s drugima i da li će transilvanijski vampir grof Drakula da zadrži rumunsko ili da zatraži mađarsko državljanstvo. ¶

IVAN IVANJI

žandarma, činovnika, lekara, bolničarki, postignut je svetski rekord: u roku od malo više od dva meseca, u Aušvic, znači u sigurnu smrt, poslato je između 450.000 i 500.000 mađarskih državljana jevrejskog porekla. Horti je sve vreme bio na čelu države.

Orbanova vlada je za obeležavanje godišnjice naručila spomenik koji bi prikazao Mađarsku kao nevinu žrtvu u obliku anđela Gavrila iznad koga stoji agresivan nemački orao. Ne ulazeći u kičasti svet umetničke vizije sadašnje vlasti, ovo je čisto pranje istorije. Zato i stoji u novom ustavu koji je krojio Fides da je Mađarska izgubila suverenitet tog dana 1944. i stekla ga je ponovo posle 1990. godine. Znači: ne samo što je nevina, nego i nedužna (u prevodu na srpski može i "goloruka") žrtva prvo Nemačke, a posle Sovjetskog Saveza. To je bilo previše i za duboko lojalni Mažihis (krovna organizacija Jevreja u Mađarskoj), koji je odbio da učestvuje u zvaničnom programu obeležavanja holokausta.

Ima li politika takvih dometa nekakav odjek u biračkom telu Mađarske? Ako sledimo ciničnu logiku da u Mađarskoj ima mnogo više antisemita, nego filosemita, onda će ponašanje vlade više privlačiti birače, nego što će ih odbijati. Ne znamo šta misli više od tri i po miliona Mađara koji žive u dubokom siromaštvu.

Ako bi kojim čudom ipak pobedila opozicija (koja se uzdaje u tradicionalnu neiskrenost Mađara, pa prema tome da ispitivanja daju lažnu sliku), primopredaja vlasti bila bi više nego turbulentna. ¶

GABOR BODIŠ

U znaku smrtne kazne

Sud u gradu Miniji južno od Kaira je 24. marta osudio na smrt 529 pristalica Muslimanskog bratstva zbog navodne umešanosti u ubistvo jednog policajca, pokušaj ubistva još dvojice pripadnika policijskih snaga, napada na policijsku stanicu i drugih nasilnih dela, i tako postavio svetski rekord po broju smrtnih kazni izrečenih u jednom danu. Taj rekord bi uskoro mogao da bude oboren

Istom sudu, u nastavku procesa, još 715 simpatizera Bratstva optuženo je za identična dela, među njima i Mohamed Badie, duhovni lider Muslimanskog bratstva. Suđenje drugoj grupi je prekinuto posle samo nekoliko sati, a 28. aprila će biti saopštena presuda i izrečene kazne. Deluje kao kratak rok, ali egipatskom sudu je i za izricanje presude prvoj grupi optuženih bilo dovoljno manje od 48 sati. Odbrana nije ni saslušana, nije dokazano da su svi okrivljeni zaista učestvovali u nasilnim protestima. Advokati, koji tvrde da su mnogi osuđenici na smrt uhapšeni greškom, najavili su žalbu.

Suđenje i drakonske presude izazvali su šok i u Egiptu i u svetu. Smrtne presude osudili su Ujedinjene nacije, organizacije za zaštitu ljudskih prava, Evropska unija, Sjedinjene Američke Države. Moguće je da će egipatske vlasti odustati od masovnog pogubljenja i neke od presuda preinačiti, ali na to neće previše uticati pritisak iz sveta. I bez izvršenja kazne, masovnim suđenjima i presudama odaslana je rečita poruka Muslimanskom bratstvu da nema popuštanja u skoro otvorenom ratu, koji, od rušenja predsednika Mohameda Morsija prošle godine, protiv ove organizacije vodi vojska u liku prelaznih vlasti. Ta poruka govori i simpatizerima Bratstva da nemaju razloga da se ičemu nadaju na predsedničkim izborima, koji će se u Egiptu održati 26. i 27. maja.

ŽENE VOLE OFICIRE

Pobednik na tim izborima je već poznat, to je bivši komandant armije Abdel Fatah al Sisi, čovek koji je bio na čelu puča kojim je Morsi srušen. Sisi je u to vreme govorio da nema ambicija da postane predsednik, ali se brzo predomislio. Zvaničnu kandidaturu je podneo 27. marta obučen u uniformu feldmaršala, u govoru koji je prenosila egipatska televizija. Saopštio je da se odriče uniforme i podnosi ostavku na mesto načelnika Generalštaba vojske i ministra odbrane, što je morao da učini jer se, po Ustavu, samo civil može kandidovati za predsednika države. Pomenuto skidanje uniforme nije odvojilo Al Sisija od baze iz koje dolazi: na poziciju prvog čoveka vojske odmah je postavljen njegov blizak saradnik, general Mahmud Hedžazi.

Vojska je u Egiptu decenijama faktor u čijoj ruci je prava moć. Posle rušenja Hosnija Mubaraka 2011. godine armija je i zvanično preuzela vlast, tvrdeći da će je predati onima koji pobede na budućim izborima. To je naizgled učinila u junu 2012. godine, kada je Morsi izabran za predsednika, da bi samo godinu dana kasnije usledio vojni puč pod izgovorom da je Morsi izdao ideale revolucije protiv Mubaraka. Ovogodišnji izbori će samo zvanično potvrditi da se vojska vraća na stare pozicije, ako ih je ikada i napuštala

To što je pobednik izbora unapred poznat, ne znači da Al Sisi nema veliku

BUDUĆI I BIVŠI PREDSEDNIK: Abdel Fatah al Sisi i Mohamed Morsi
Foto: Fonet

podršku unutar Egipta. Od rušenja Mubaraka 2011. godine na površinu su isplivali svi problemi egipatskog društva, ekonomski, verski, politički, a nada u bolje sutra koje donosi revolucija brzo je izvetrila. Zemlja je ubrzano tonula u bezvlašće i dalju ekonomsku krizu, Morsi i Muslimansko bratstvo su dali veliki doprinos strahu sekularnih Egipćana, verskih i nacionalnih manjina, da će im pod njihovom vlašću biti gore nego ranije. U takvoj situaciji raste želja za čvrstom rukom i "jakim čovekom", koji će vratiti mir i stabilnost. Sudeći, međutim, po dosadašnjim rezultatima jednogodišnje vojne uprave, Egipćani će se načekati i mira i stabilnosti.

Objavljujući svoju kandidaturu za predsednika, Al Sisi je obećao borbu protiv terorizma i obnavljanje uništene privrede. Što se privrede tiče, od kada je Egipat pre tri godine utonuo u nestabilnost, ionako krhka ekonomija ove zemlje tone sve dublje, pa bi njen pad teško zaustavio i veći ekonomski ekspert od bivšeg feldmaršala. Od rezultata borbe protiv terorizma, do sada je najvidljiviji brutalni obračun sa Muslimanskim bratstvom, koji je jaz između protivnika i simpatizera islamista produbio do opasnih dubina. Taj obračun je, po podacima Amnesti internešenela, odneo najmanje 1400 života simpatizera i članova Bratstva, uz nebrojene hiljade uhapšenih. Al Sisijeva kandidatura i masovno izricanje smrtnih kazni dodatno su razgnevili Muslimansko bratstvo. U poslednjem talasu protesta u sukobima sa snagama bezbednosti u više egipatskih gradova poginulo je pet osoba.

Sa druge strane, egipatsko ministarstvo spoljnih poslova objavilo je da je u terorističkim napadima od svrgavanja Morsija ubijeno 496 ljudi, uglavnom vojnika i policajaca. Vlasti optužuju Muslimansko bratstvo za te napade, a Bratstvo negira bilo kakvu povezanost sa terorizmom. Odgovornost redovno preuzima džihadistička grupa Ansar Beit al Makdes, čija je baza na Sinajskom poluostrvu. Većina terorističkih napada se ranije dešavala na Sinaju, ali ove godine su dva puta na meti bili i policijski objekti u Kairu.

Čini se da je vojska utvrdila svoju poziciju u Egiptu. Al Sisijeve slike su na svakom koraku, podržavaju ga svi mediji, pre nekoliko meseci je 98 odsto izašlih birača na referendumu glasalo za promenu Ustava, koji je samo godinu dana pre toga donela vlast predvođena Morsijem. No, razloga za trijumfalizam kod sadašnje/buduće vlasti nema previše. Muslimansko bratstvo jeste na prvi pogled razbijeno, proglašeno je terorističkom organizacijom, njegove vođe su po zatvorima, ali ova organizacija je i u prošlosti bila pod sličnim pritiskom, pa je opstajala i rasla. Bratstvo ima značajnu podršku, što su, uostalom, pokazali i prošlogodišnji predsednički i parlamentarni izbori, na kojima su pobedili Morsi i partija iz koje je potekao.

Događaji u protekle tri godine su po mnogim linijama izdelili egipatsko društvo, a svako novo zaoštravanje dovešće do radikalizacije, novih sukoba i žrtava. O tome bi morali da misle Al Sisi i njegova vojnička baza kada se bude odlučivalo o kaznama Mohamedu Morsiju, čije suđenje je u toku, Mohamedu Badieu i njihovim pristalicama. I Hosni Mubarak je decenijama izgledao nedodirljiv, a pao je gotovo preko noći, kada se ispostavilo da čvrsta ruka nije dovoljna da se sačuva vlast pred gnevnim podanicima koji su tražili više hleba i slobode. ¶

MOMIR TURUDIĆ

Razuđena podrška

Američki državni sekretar Džon Keri pozvao je Egipat da preinači smrtne presude i obezbedi adekvatno suđenje optuženima, upozorivši da masovno izricanje smrtnih kazni predstavlja slanje "negativne poruke" u svet. Čini se, ipak, da je vojni vrh Egipta svestan da su te osude ritualne i da ima gotovo odrešene ruke kada su u pitanju dešavanja unutar zemlje. Kairo je decenijama jedan od najvažnijih saveznika Vašingtona u arapskom svetu, garant mira sa Izraelom, vezan uz SAD i obilatom novčanom pomoći. Ta pomoć se mahom koristila za kupovinu naoružanja, naravno od samih davalaca. Međutim, Al Sisi je nekim potezima u poslednje vreme stavio svojim zapadnim saveznicima do znanja da Bela kuća više nije jedino mesto na kome Egipat mora da čeka na pare. Sredinom februara je ruski ekonomski dnevnik Vedomosti objavio da su Rusija i Egipat na pragu zaključivanja ugovora o kupovini naoružanja u vrednosti od više od tri milijarde dolara, da će Egipat od Rusije kupiti borbene avione, sisteme protivvazdušne odbrane, helikoptere i drugo naoružanje, a da bi novac za kupovinu trebalo da bude obezbeđen iz Saudijske Arabije i Ujedinjenih Arapskih Emirata (saudijski režim je Morsija i Muslimansko bratstvo doživljavao kao protivnike, pa vojnu vlast posle puča obilato potpomaže i kreditima i nepovratnim novčanim poklonima). Informacija je objavljena dan nakon susreta Vladimira Putina i tadašnjeg ministra odbrane Egipta Al Sisija u Moskvi, što je bila prva poseta Sisija jednoj stranoj zemlji od kada je sa vlasti zbačen Morsi.

Nije objavljeno da li je tokom prošlonedeljnog susreta Baraka Obame i saudijskog kralja Abdulaha jedna od tema razgovora, pored nezadovoljstva Saudijske Arabije zato što SAD nisu napale Siriju, bila i tesna veza Rijada i Kaira. Međutim, logično je pretpostaviti da SAD ne gledaju sa odobravanjem na činjenicu da Egipat kupuje rusko oružje saudijskim parama, umesto da pazari tamo gde je to do sada redovno činio.

Odaberi svoj pakao

Naseljavanje kosmosa neuporedivo je teže nego što to izgleda u naučnofantastičnim romanima i filmovima. Raznorazni "vorpovi", tahjonski i antimaterijski motori, "crvotočine" i drugi egzotični artefakti univerzuma koji omogućavaju putovanje brzinom većom od brzine svetlosti kroz prečice u prostoru i vremenu više su posledica naše frustracije sopstvenim limitima nego demonstracija ideje utemeljene na naučnim faktima. Tu smo gde jesmo i tu ćemo da ostanemo još mnogo, mnogo vremena

PREVARE I VIZIJE: Organizacija "Mars One" hoće 2023. godine da pošalje prve koloniste na Mars; projekat prve međuzvezdane letilice "Dedal"

Brojni su razlozi koji nas primoravaju da svoje stanište proširimo van granica Zemlje. Naša planeta je prenaseljena, sa resursima koji ne samo da su ograničeni nego se vremenom i smanjuju (pijaća voda, fosilna goriva, plodna zemlja, nastanjiva područja). Deo tih resursa može se pronaći negde u Sunčevom sistemu što našem nastojanju da dohvatimo zvezde daje jaku ekonomsku potporu. Kao primer se često navodi mali asteroid Amun, ne veći od dva kilometra u prečniku, u najvećem procentu sastavljen od gvožđa, nikla, kobalta, platine i drugih dragocenih metala. Ova takoreći beznačajna stena, jedna od bezbroj takvih u Sunčevom sistemu, ima u sebi više čistog metala nego što je do sada iskopano i prerađeno kroz čitavu ljudsku istoriju. Vrednost rude u ovom naizgled beznačajnom kamičku trenutno se procenjuje na oko 20.000 milijardi dolara. Uz to, ni ekološki aspekt nije zanemarljiv: za nas smrtnike zdravije bi bilo da imamo čeličane, rudnike i jalovišta na Marsu ili Mesecu, nego na Zemlji.

Sa druge strane, današnja civilizacija nema svoju "rezervnu kopiju", tako da se neprekidno nalazi u opasnosti da je potpuno zbriše neka katastrofa kosmičkih razmera (neodbranjivi udarac meteorita, epidemija ili sopstvena glupost u vidu nuklearnog rata ili globalnog zagrevanja). Takva mogućnost pre je pravilo nego izuzetak – najveći deo biljnih i životinjskih vrsta danas je istrebljen, uključujući i dinosaure koji su vladali zemljom sve do pre 60 miliona godina. Čak i da nas sve ove pošasti mimoiđu, Zemlja je na duge staze osuđena na propast. I ta propast će se desiti mnogo pre nego što Sunce potroši svoje rezerve nuklearnog goriva. Primičući se lagano svom kraju, naša zvezda svakodnevno postaje sve veća, toplija i sjajnija. Kroz nešto manje od milijardu godina Zemlja će se pregrejati i život na njoj više neće biti moguć.

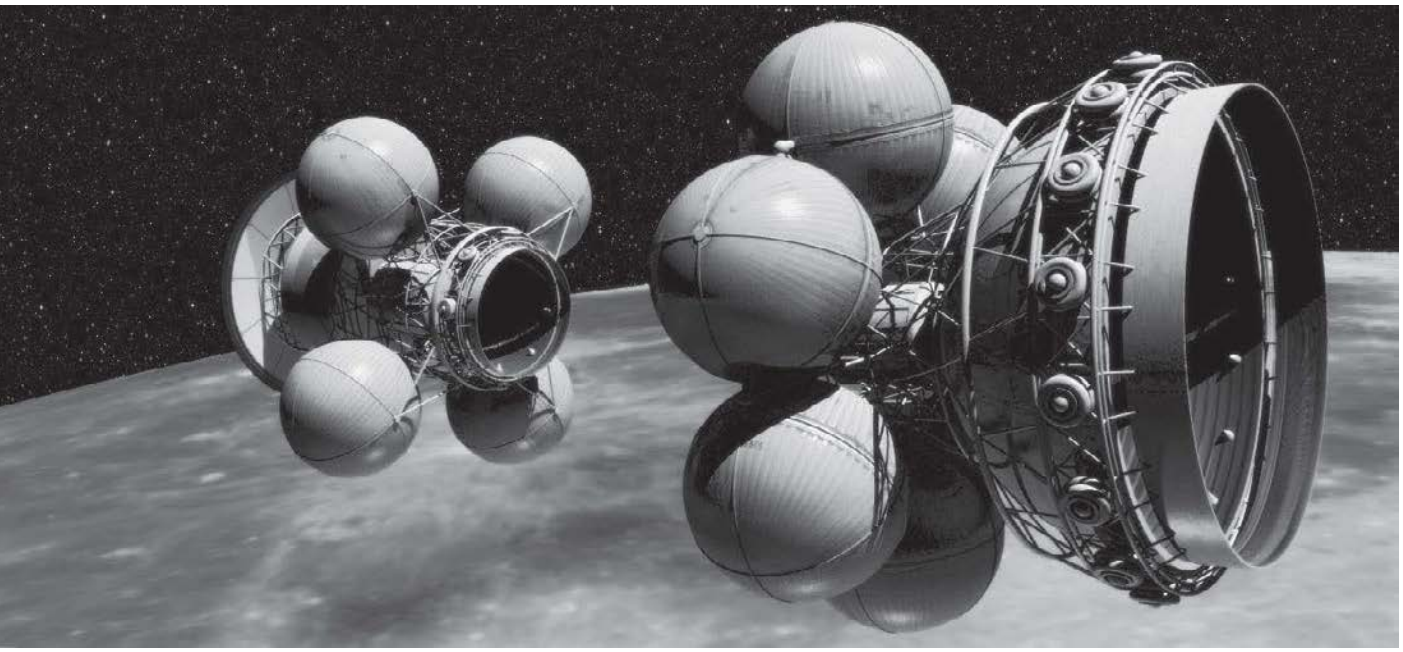
Ali kuda poći? Kada nas mašta ponese, vrlo često zaboravljamo koliko je Sunčev sistem opasan i u suštini negostoljubiv. Naš prvi sused, Mesec, vrlo je siromašan materijalima koji bi bili od koristi budućim kolonistima. Iako je nedavno detektovana značajna količina leda u skrivenim senkama kratera blizu polova, velike temperaturne razlike tokom Mesečevog dana i noći čine naš satelit drugorazrednom destinacijom. Mesec se u tom pogledu ne razlikuje mnogo od Merkura, koji je zbog svoje blizine Suncu i paklenog solarnog vetra jednako negostoljubiv. Šta tek reći za Veneru koja se može uporediti jedino sa biblijskim paklom. Tamošnje temperature prelaze 450 stepeni uz atmosferski pritisak koji je 100 puta veći nego na Zemlji, kao na 1000 metara morske dubine. Atmosfera je skoro u potpunosti sastavljena od ugljendioksida, a nebom krstare oblaci iz kojih padaju kiše sumporne kiseline.

OD ZLA NA GORE

Kada jednom prođete asteroidni pojas između Marsa i Jupitera, stvari se dodatno usložnjavaju. Rastojanja postaju sve veća, Sunčevo svetlo sve slabije, a temperature sve niže. Solarni paneli koji generišu električnu energiju postaju slabi i beskorisni, biće vam potreban neki drugi izvor energije, pri čemu su nuklearni reaktori najlogičniji izbor. Nailazite na gasovite džinove koji nemaju čvrstu površinu na koju biste mogli da sletite. Ukoliko niste voljni da gradite lebdeće gradove nalik na Mijazakijevu "Laputu", moraćete da se naselite na nekom od satelita koji predstavljaju koliko-toliko gostoljubivo stanište. Ali i takvih mesta je jako malo: Jupiter je okružen intenzivnim radijacionim pojasevima koji bi nezaštićenog putnika usmrtili u roku od nekoliko minuta. Ovo zračenje eliminiše najveći deo brojnih Jupiterovih satelita uključujući i one najpoznatije kao što su Ganimed i Io. Moraćete da potražite utočište ili na tamnom Kalistu ili Evropi, ispod čije se debele ledene kore verovatno nalazi vodeni okean u čijim se dubinama, u okolini termalnih stubova povezanih sa toplim jezgrom satelita, možda krije neki drugi život. Ali, da biste stigli do tih toplih dubina, moraćete da kopate kroz kilometarski led, koji je na ekstremno niskim temperaturama tvrđi od granita.

U okolini Saturna imate nekoliko pogodnosti: manju radijaciju, dva "zgodna" satelita, ali i još manje svetlosti i još više hladnoće. Titan je jedini satelit koji poseduje gustu atmosferu i obilje hemijskih elemenata potrebnih za opstanak kolonije, uključujući i jezera tečnih ugljovodonika. Još je interesantniji Enceladus, najsjajniji objekat u Sunčevom sistemu, omalena grudva leda čiji krio-vulkani umesto lave izbacuju led i upućuju na pretpostavku da se ispod sjajne kore verovatno nalazi ogroman rezervoar vode, slično kao i na Evropi. Iza Saturnove orbite uslovi su još drastičniji. Kada prođete "dosadni" Uran, Neptun je poslednja stanica. Do ove planete dopire jedva promil svetlosti koja stiže do Zemlje. Ovo je predvorje apsolutne tame i nezamislive hladnoće gde temperature idu i do -230°C, sa vetrovima koji dostižu 2000 km/h.

Ali da bismo se uopšte zaputili na jedan ovakav put, ostaje nam da rešimo nebrojene probleme, pre svega ekonomske i tehničke. Potrebno je da obezbedimo sredstva koja se, u najjednostavnijoj verziji puta do Marsa i nazad, kreću između 10 milijardi i 1000 milijardi dolara (gornja granica je mnogo verovatnija), što je previše čak i za naše prijatelje iz Emirata. U današnje vreme ekonomske krize, kada sve razvijene države krešu budžete i zavode rigorozne mere štednje, teško je zamisliti da će neko rizikovati da ga pošalju u ludnicu tako što će predložiti trošak od 500 milijardi samo da bismo kročili na Mars. Čak i da ima novca, potrebno je usavršiti postojeće raketne motore jer su sadašnji hemijski odavno prevaziđeni, utvrditi kako će putnici podneti višemesečni put u skučenom prostoru i beztežinskom stanju, zaštititi ih od sveprisutnog kosmičkog zračenja i obezbediti zatvoreni životni ekosistem, kako tokom leta tako i na samom odredištu, sposoban da održi uslove potrebne za život ljudi uz minimalnu ili nepostojeću pomoć sa Zemlje.

Sa druge strane, putovanje između planeta Sunčevog sistema predstavlja dečju igru u odnosu na putovanje između zvezda. Kosmos je, u suštini, ogroman prazan prostor u kojem su izolovane oaze materije razdvojene kolosalnim daljinama čiju pravu dimenziju možemo da sagledamo tek uz pomoć matematike. Zaboravimo na našu želju da dosegnemo centar Mlečnog puta u kojem, na rastojanju od oko 27.000 svetlosnih godina, obitava supermasivna crna rupa. Još bi nam bilo teže da preskočimo ambis širok dva i po miliona svetlosnih godina i posetimo Andromedu, nama najbližu galaksiju. Ograničimo se na relativno skroman cilj da otputujemo do nama najbliže zvezde (Proksima Kentauri), od koje nas deli tek nešto više od četiri svetlosne godine (zanemarimo za trenutak činjenicu da ova zvezda nije idealna meta za naseljavanje s obzirom na to da u njenoj okolini do sada nije uočena nijedna planeta). »

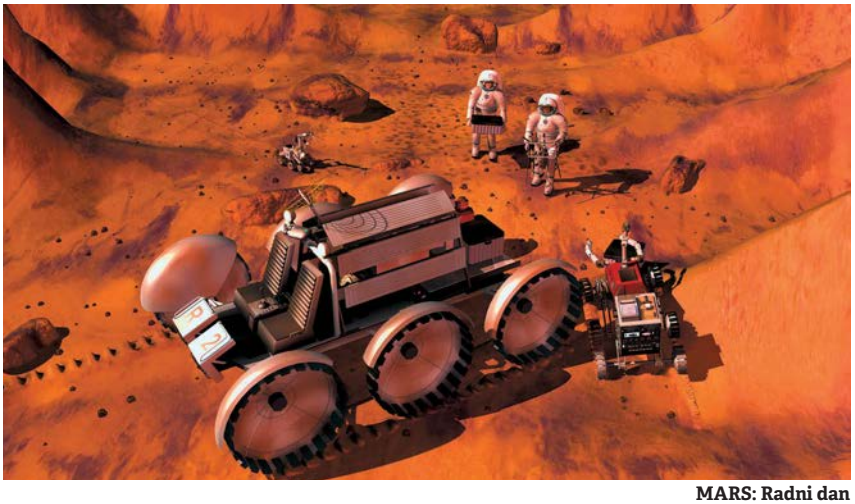
Zemljaci na Marsu

Kada dođe trenutak da načinimo prvi korak u naseljavanju svemira, skoro je izvesno da će se to desiti na Marsu. U mnogim svojim aspektima, Mars liči na Zemlju: dan na njemu traje skoro isto kao i na Zemlji, a zbog nagnutosti ose rotacije Mars ima godišnja doba koja se regularno smenjuju. I što je najvažnije, Mars ima ogromne rezerve vode u vidu naslaga leda na polovima ili na relativno maloj dubini ispod površine. Ali tu negde sličnosti prestaju i počinju razlike koje naš let na Mars čine teškim i rizičnim.

Danas, recimo, niko ne zna kakav bi dugotrajan efekat na ljudsko telo imala smanjena Marsova gravitacija, tri puta slabija od Zemljine. Sva dosadašnja istraživanja ograničena su na bestežinsko stanje. Na Marsu nema tekuće vode, zemljište je jalovo i nepogodno čak i za najotpornije i najekstremnije žive organizme sa Zemlje. Temperatura je vrlo niska (u proseku nigde ne prelazi -5˚C, a pada i do -100˚C) dok je Sunčevo zračenje mnogo intenzivnije nego na Zemlji. Mars nema zaštitno magnetno polje tako da bi astronaut na Marsu, u roku od nekoliko godina, primio dozu zračenja predviđenu za čitav radni vek. Marsova atmosfera je vrlo retka (otprilike kao na visini od 30-40 kilometara iznad Zemlje) i skoro u potpunosti je sačinjena od ugljen-dioksida. Parcijalni pritisak ugljen-dioksida veći je na Marsu nego na Zemlji, tako da je Marsova atmosfera ekstremno toksična i za biljke i za ljude. I na kraju, do Marsa stiže znatno manje Sunčeve svetlosti nego do Zemlje: najlepši dan na Marsu liči na vrlo tmuran zemaljski dan.

Do Marsa se ne stiže ni brzo ni jednostavno. "Prozor" za let (vezan za optimalni položaj Zemlje i Marsa) otvara se, otprilike, jednom u dve godine. Sa gledišta minimalnog utroška goriva, najekonomičnija je tzv. Hohmanova trajektorija, izdužena elipsa koja tangira Zemljinu i Marsovu orbitu, ali takva putanja zahteva najmanje 6-9 meseci putovanja kroz prazan prostor izložen ubistvenom kosmičkom zračenju. Uz veći utrošak goriva do Marsa se može stići i za mnogo kraće vreme, ali veća količina goriva automatski znači i manje korisnog tereta. Spuštanje na Mars još je izazovnije: Mars ima dovoljno jaku gravitaciju da prizemljenje učini značajno težim nego na Mesecu. Sa druge strane, Marsova atmosfera je suviše retka tako da se u poslednjoj fazi ne mogu koristiti padobrani.

Šta čeka astronaute na Marsu? Pre svega, stanište mora da bude apsolutno izolovano od spoljašnjeg sveta sa zatvorenim sistemom proizvodnje i reciklaže hrane, vode i kiseonika. Mars ima malo toga da ponudi naseljenicima: izuzev rezervi vode, tu je još samo solarna energija, čija eksploatacija nije jednostavna

MARS: Radni dan

OSVAJANJE PRAZNINE

O ovome su razmišljale mnoge umne glave, a najdalje je otišlo Britansko međuplanetarno društvo, koje je sredinom sedamdesetih izradilo projekat prve međuzvezdane letelice – "Dedal". Reč je o kosmičkom brodu kolosalnih dimenzija sa masom od preko 50.000 tona od čega najveći deo otpada na gorivo. Broj članova posade nije unapred definisan, ali je on ograničen relativno skromnom količinom korisne opreme koju brod može da ponese (manje od 1 odsto ukupne mase). Umesto klasičnog hemijskog pogona koji je ovde neefikasan i neprimenljiv, "Dedal" koristi energiju koja se oslobađa termonuklearnom fuzijom teškog vodonika (deuterijuma) i lakog helijuma (He-3). Ovaj izotop helijuma nemoguće je proizvesti na Zemlji u potrebnim količinama tako da će on biti obezbeđen iz Jupiterove atmosfere, korišćenjem robotizovanih balona koji će se "rudarskim" poslom baviti najmanje 20 godina. Gorivo će se pakovati u kapsule koje će se pod dejstvom snopova ultrabrzih elektrona komprimovati do pritiska i temperature potrebnih za otpočinjanje nuklearne reakcije.

Iako kontrolisana nuklearna fuzija predstavlja tehnološki izazov koji do danas nismo savladali, dizajneri "Dedala" mislili su na sve ostalo. S obzirom na to da letelica treba da se kreće brzinom koja je uporediva sa brzinom svetlosti, njen sudar čak i sa česticama male mase mogao bi da izazove katastrofalne štete. U tu svrhu osmišljen je ultratvrdi berilijumski štit koji bi trebalo da pruži svu neophodnu zaštitu. Let ka zvezdama istovremeno je i let u nepoznato i zato će "Dedal" biti opremljen jakim teleskopima i flotom pomoćnih letelica na jonski pogon namenjenih istraživanju odredišta mnogo godina pre stizanja na cilj. Izduvni mlaznik motora prečnika 40 metara biće istovremeno korišćen i kao antena za komunikaciju posade sa majkom Zemljom.

I tu negde prestaje mašta, a počinje surova realnost. Kada uopšte krenuti na put koji će trajati decenijama? Sasvim je moguće da bi letelicu koja bi na put pošla danas u nekom trenutku prestigla letelica koja će poleteti kroz 20 godina koja će sigurno imati jači i napredniji »

zbog konstantnih vetrova punih prašine koji umeju da obaviju čitavu planetu na nekoliko nedelja. Komunikacija sa kolonistima ne bi mogla da se odvija u realnom vremenu: čak i pri brzini svetlosti, radio-signalu sa Marsa potrebno je 5–30 minuta da prevali rastojanje do Zemlje. U vreme kada se Zemlja i Mars nalaze sa suprotne strane Sunca, ova komunikacija je praktično nemoguća i po nekoliko meseci.

O Marsu kao našoj narednoj kosmičkoj destinaciji razmišlja se već decenijama. Prvi ozbiljnu studiju pod nazivom "Projekat Mars" izradio je Verner fon Braun, genijalni konstruktor raketa koji je za Hitlera napravio zloglasne rakete "Fau-2", a za Amerikance "Saturn V", najveću raketu svih vremena, koja je čoveka odvela na Mesec. Fon Braun je za pohod na Mars koji bi prethodio njegovoj punoj kolonizaciji predvideo flotu od desetak brodova koja bi bila izgrađena na orbiti pomoću 1000 trostepenih raketa. Ova flota bi na Mars povela prvu grupu od 70 naseljenika. Projekat je u više navrata prepravljan, onako kako su napredovala naša saznanja o Crvenoj planeti, ali je definitivno gurnut u stranu kada je Ričard Nikson likvidirao "Apolo" program i dao prioritet razvoju svemirskog taksija. Nedugo potom, razočaran i deprimiran, Verner fon Braun je okončao svoju karijeru u NASA.

Osvajanje Marsa ponovo je dobilo na publicitetu 1989. godine kada je Džorž Buš, tadašnji američki predsednik, objavio svoju "inicijativu za kosmička istraživanja" u kojoj je opisana dugoročna vizija američkog istraživanja Sunčevog sistema. Višedecenijska saga trebalo je da kulminira čovekovim osvajanjem Marsa. NASA je tako dobila dugo potreban vetar u leđa. Već naredne godina nacionalna svemirska administracija izradila je studiju pod naslovom "Istraživanje Meseca i Marsa", koja je obrađivala narednih nekoliko decenija u kosmosu i predvidela troškove od oko 450 milijardi dolara. Nažalost, dokument je dočekan na nož od strane uticajnih kongresmena i senatora koji nisu želeli da podrže najveću američku investiciju od završetka Drugog svetskog rata. Za samo godinu dana Bušova inicijativa je likvidirana, a NASA se okrenula neuporedivo jeftinijim automatizovanim sondama.

Mnogi ugledni inženjeri NASA bili su razočarani, među njima i Robert Zubrin. On je nakon detaljne analize svih do tada predloženih projekata utvrdio da svi oni pate od istog fundamentalnog nedostatka: ogromni troškovi uglavnom su posledica našeg nastojanja da sve što nam je potrebno za život i rad na Marsu ponesemo sa sobom sa Zemlje. Umesto toga, Zubrin predlaže mnogo jeftiniju alternativu koja je kasnije formalizovana pod naslovom "Mars, direktno". Njegov projekat zagovara brže i lakše putovanje sa neuporedivo manje opreme pri čemu će se neki kritični resursi proizvoditi na Marsu. Zubrin u prvoj fazi predviđa slanje letelice koja će na Mars odneti brod za »

VI
WINE STYLE
KONFERENCIJA

PETAK, 11.4.2014.
HOTEL ZIRA, BEOGRAD

Seminar dr Ričarda Smarta:
„Vina dolaze iz vinograda..."

- Faktori u vinogradarstvu koji utiču na kvalitet vina,
- Kako napraviti kultno - veliko vino,
- Perspektive u praktikovanju vinogradarskog menadžmenta ...

Informacije o prijavi: www.winestyle.rs

VI
WINE STYLE
SALON

SUBOTA, 12.4.2014. OD 14 DO 20 h
HOTEL ZIRA, BEOGRAD

Najveći uvoznici vina u Srbiji

Najbolje vinarije iz regiona

Informacije o prijavi: www.winestyle.rs

ERSTE Bank · WeinAgentin · zira · 1 PRVA · VREME · Danas · HELLO! · Belgrade Insight

povratak budućih astronauta na Zemlju, mali nuklearni reaktor, osam tona vodonika i malu hemijsku laboratoriju nalik na onu iz serije "Breaking Bad". Automatizovana laboratorija bi tokom narednih deset meseci hemijskim putem proizvela 110 tona metana i kiseonika koristeći vodonik i ugljen-dioksid iz Marsove atmosfere. Na taj način će na licu mesta biti obezbeđeno gorivo za povratni let na Zemlju i pogon vozila za istraživanje Marsa. Tek dve godine kasnije put Marsa će krenuti i astronauti, zajedno sa svojim habitatom koji će biti prizemljen u blizini laboratorije. Sve što im je potrebno za povratak na Zemlju već će ih čekati na površini Marsa. Nakon toga, ekspedicije bi trebalo da se smenjuju na svake dve godine.

Zubrin je uložio veliku energiju u promociju svog koncepta koji je naišao na pozitivne kritike u stručnoj javnosti. Imao je priliku da svoj projekat predstavi u odgovarajućim komitetima Senata, a u više navrata su mu odobravana i skromna sredstva da nastavi svoj rad. Iako je Barak Obama više puta najavio da se nada da će "biti tu" kada Amerikanci budu sleteli na Mars negde u četvrtoj deceniji ovog veka, njegove reči nisu bile praćene konkretnim delima. Poslednje finansijske slavine koje su držale u životu Zubrinov projekat zavrnute su 2011. godine. Zubrin se posvetio pisanju knjiga i radu u organizaciji "Mars Society", koju je osnovao 1998. godine sa ciljem promocije istraživanja i kolonizacije Marsa, pre svega privatnim sredstvima.

U nedostatku bilo kakve državne inicijative, Mars je prepušten interesu privatnih investitora koji tek čine svoje prve korake u kosmosu. Takav koncept donosi svoje prve plodove: korporacija SpaceX već se nametnula svojim jeftinim raketnim nosačem Falkon 9 i kapsulom Dragon, koja je Ameriku ponovo spojila sa Međunarodnom svemirskom stanicom. Ali Mars je i za tako uspešne kompanije još daleko, što opet ne znači da je potpuno zaboravljen.

Holandski biznismen Bas Lansdorp pokrenuo je 2012. godine neprofitnu organizaciju Mars One sa ciljem da na Mars 2023. godine pošalje ekspediciju sa kartom u jednom pravcu. Do 2033. godine Mars bi trebalo da ima koloniju od oko 20 astronauta. Projekat će se, kako stvari stoje, finansirati prodajom televizijskih prava za "rijaliti" šou koji će pratiti izbor, obuku i put astronauta na Crvenu planetu (prvi krug selekcije već je obavljen, a među izabranima ima i naših). Troškovi se procenjuju na oko šest milijardi dolara, što je prilično "smešno" u odnosu na procene NASA iz 2009. godine koje su bar 20 puta veće. Projekat je naišao na žestoku kritiku stručne javnosti, uključujući i samog Zubrina. Za njih je Mars One obična prevara iza koje stoji organizacija koja nema ništa: ni znanje, ni koncept, ni kosmodrom, ni raketu, ni astronaute, ništa osim želje da se naprave pare slanjem ljudi u skoro sigurnu smrt. I pored toga, ne manjkaju avanturisti koji bi rado stavili glavu u torbu za trenutak slave. Nedostaju (samo) pare: zasad je sakupljeno svega 300.000 dolara. ¶

ZELENA BAŠTA NA MARSU: Izvor hrane i kiseonika

pogon. Svejedno, pretpostavimo da bi povratno putovanje do Proksime Kentauri ili nešto dalje Barnardove zvezde trebalo da se obavi tokom radnog veka jednog čoveka, nekih 40 godina. A da bi to bilo moguće, "Dedal" bi morao da putuje prosečnom brzinom od barem 20 odsto brzine svetlosti. Pri ovoj brzini relativistički fenomeni još nemaju dominantan uticaj, tako da kinetičku energiju "Dedala" možete da procenite pomoću formule iz školske fizike: masa puta brzina na kvadrat podeljeno sa dva. Potrebna energija zapravo je nekoliko puta veća: prosečna brzina manja je od maksimalne, plus će vam biti potrebna energija ne samo za ubrzavanje, nego i za usporavanje letelice. Sa druge strane, imajte u vidu

da celokupna godišnja proizvodnja energije Sjedinjenih Američkih Država iznosi oko 27.000 milijardi kilovat-sati.

Nagradno pitanje glasi: koliko bi "Dedala" moglo da se otpremi do prve sledeće zvezde korišćenjem ove gigantske količine energije? Tačan odgovor glasi: nijedan! Pri današnjem nivou energetske produkcije Amerika ni za hiljadu godina ne bi proizvela energiju potrebnu za samo jednu međuzvezdanu letelicu kratkog dometa.

Naseljavanje kosmosa neuporedivo je teže nego što to izgleda u naučnofantastičnim romanima i filmovima. Raznorazni "vorpovi", tahjonski i antimaterijski motori, "crvotočine" i drugi egzotični artefakti univerzuma koji omogućavaju putovanje brzinom većom od brzine svetlosti kroz prečice u prostoru i vremenu, više su posledica naše frustracije sopstvenim limitima, nego demonstracija ideje utemeljene na naučnim faktima. Tu smo gde jesmo i tu ćemo da ostanemo još mnogo, mnogo vremena.

FERMIJEV PARADOKS

Da li ćemo jednoga dana ipak napustiti poznato okruženje matične zvezde i krenuti da naseljavamo svoje bliže i dalje kosmičko okruženje slično kao što smo nekad u prošlosti kolonizovali udaljene krajeve sopstvene planete? Gledajući brzinu kojom napreduju nauka, tehnologija i ljudski um, reklo bi se da hoćemo. Uzmite, na primer, veličanstvene projekte kao što su "Moravom do Soluna" ili "Beograd na vodi" – do juče bi samo lud čovek pomislio da ovo može da se napravi, a danas te ideje dobijaju izbore. Prvi avion poleteo je pre malo više od jednog veka, a već danas se naše letelice nalaze u svim delovima Sunčevog sistema, pa i izvan njega. Ali to što nama deluje kao logičan korak napred izgleda da se kosi sa neposrednim opažanjima.

Čuveni nuklearni fizičar Enriko Fermi prvi je uočio i formulisao paradoks koji danas nosi njegovo ime: onoga trenutka kada steknete sposobnost da se krećete između zvezda, čak i minimalnom brzinom, vi ćete naseliti čitav Mlečni put tokom vremenskog perioda koji nije duži od 250 ili 300 miliona godina. To je smešno kratak period za jednu staru galaksiju kao što je naša i vek univerzuma koji se procenjuje na 13,7 milijardi godina. Ako se složimo da je Zemlja samo jedna od nekoliko milijardi sličnih planeta, ako je čovečanstvo samo jedna od inteligentnih civilizacija koje nastanjuju Mlečni put, postavlja se prosto pitanje: "Gde su svi oni?" Zar ne bi trebalo da oko nas sve već uveliko vrvi od raznoraznih civilizacija i kultura koje se međusobno prožimaju kao u *Ratovima zvezda* ili *Zvezdanim stazama*? U stvarnosti, nemamo nijedan dobar trag ili makar indiciju da se negde u našoj okolini drugima već desilo ono što predviđamo samima sebi.

To može da znači samo dve stvari: ili je naseljavanje kosmosa (baš kao i kanal do Soluna) neuporedivo složeniji (možda i nemoguć) poduhvat ili smo potpuno usamljeni u svemiru. Kako to da je svemir tako fino "podešen" da iznedri samo jednu civilizaciju i nijednu više? Odgovor možda leži u takozvanom "antropičkom principu": da je sve samo malo drugačije, da sve nije "udešeno" tako fino kao što jeste, ne bi bilo ni "Beograda na vodi", ni "Vremena", ni vas kao čitalaca, a bogami ni autora ovog teksta. ¶

DR SAŠA MARKOVIĆ

Zabrinjavajuća podrška

Lagumi foruma i sudski epilozi, Vreme 1212.

Piše: **Boris Malagurski**

Lagumi foruma
i sudski epilozi

U broju 1212 nedeljnika "Vreme" od 27. marta 2014. godine objavljen je članak "Lagumi foruma i sudski epilozi", autorke Jovane Gligorijević, koji je prepun netačnih informacija, tendencioznih argumenata i pokušaja da se umanje sudski utvrđene pretnje.

Autorka u odeljku "Javni interes ili propaganda" navodi da je, po njenom sećanju, na sajtu filma *Pretpostavka pravde* bilo navedeno da su "neki od roditelja optuženih za ubistvo Tatona i pojedini advokati njihove odbrane" finansirali film. Ovo je notorna neistina. Nijedan roditelj optuženih za ubistvo Tatona nije dao novac za film, nijedan advokat odbrane nije dao novac za film, dodao bih da niko od ljudi koji su na bilo koji način učestvovali u pomenutom sudskom slučaju nisu dali pare za film. Dakle, ni na sajtu filma nisu bila navedena imena nijednog od roditelja, advokata ili bilo koga drugog ko ima nekakve veze sa sudskim slučajem povodom stradanja Brisa Tatona. Da li je autorka svesno slagala javnost u svom članku ili je projektovala želju da učvrsti svoje vrlo klimave argumente na sećanje izmišljajući nešto što nikada nije postojalo na mom sajtu, zaista ne znam, ali ono što je sigurno da takvo "sećanje" koje, po priznanju autorke, "nije pouzdano" svakako ne sme da se koristi kao argument da je moj film, kako autorka navodi, "u službi aktivnosti odbrane u procesu za ubistvo Brisa Tatona".

Autorka navodi da su donatori filma bili navedeni na sajtu filma, ali da je sajt "ugašen kad je počeo sudski proces protiv forumaša". Ona dalje navodi da je posebno "iritirajuća bila činjenica da je Boris Malagurski uskratio informaciju o izvorima finansiranja produkcije", te da su pretnje koje su mi bile upućene, navodno, imale za cilj da se "utvrdi poreklo novca uloženog u sporni film". Vrlo zanimljivo, imajući u vidu da je sajt bio aktivan sve do oktobra 2012. godine, dok su pretnje počele od 28. avgusta 2012. godine. Netačno je da je sajt uklonjen tek kad je počeo sudski proces, jer je on počeo mnogo kasnije (15. novembra 2013) nakon što je sajt ugašen iz finansijskih razloga. Autorka sama navodi da su imena finansijera bila na sajtu filma, a da su forumaši burno reagovali jer nisu imali uvid u to ko finansira film, iako su imena tamo stajala dok su oni meni pretili jer, eto, nema imena na sajtu. Potpuni promašaj autorke u smislu logike i činjeničnog stanja. Ako su forumaši bili ljuti što nisam stavio imena ljudi koji nisu finansirali film, a za koje oni misle da su finansirali film, mogu samo reći da bajke ne mogu postati stvarnost samo zato što neko tako želi. Nakon što smo Ivana i ja podneli krivičnu prijavu za pretnje, smatrali smo da bi bilo prigodnije ne objavljivati spisak donatora, upravo zato da ih ne bismo na taj način izložili istoj vrsti pretnji koje smo i mi doživeli zbog sadržaja filma. Dodao bih da je argument autorke da činjenica što nisam član nijednog novinarskog udruženja ukazuje na to da nikako ne mogu da se bavim poslom od javnog značaja potpuno prazan, jer nije potrebno da pojedinac bude član nekog udruženja da bi se bavio poslom od javnog značaja, a to je i sud potvrdio.

Što se tiče roditelja osuđenih za ubistvo Brisa Tatona, mogu reći da smo u istraživačkom delu produkcije filma Ivana Rajović i ja bili u kontaktu sa Srđanom Veličkovićem i Snežanom Karbić, roditeljima Stefana Veličkovića i Jovana Karbića respektivno, i to isključivo radi prikupljanja sudskih dokumenata za analizu slučaja, kao i nekoliko fotografija osuđenih što je bilo potrebno za ilustraciju u filmu. Tu se naša saradnja završila. Ostale informacije o sudskom postupku smo dobili od Republičkog javnog tužilaštva (intervjuisali smo portparola Tomu Zorića), Apelacionog suda u Beogradu (intervjuisali smo Radmilu Dičić), kao i iz intervjua sa advokatima odbrane Zorom Dobričanin Nikodinović i Slobodanom Batričevićem (koji je preminuo nekoliko nedelja nakon intervjua). Kontaktirao sam advokata porodice Taton, ali je on odbio da dâ intervju za film. Intervju su odbili i roditelji Brisa Tatona. Ako je činjenica da sam intervjuisao samo advokate odbrane dovoljan za sumnju da su me isti i platili da snimim film, interesuje me da li je činjenica da je Jovana Gligorijević prenela samo reči advokata prvostepeno osuđenih za pretnje Ognjena Rašua u svom tekstu, bez kontaktiranja mog pravnog zastupnika Zore Dobričanin Nikodinović ili mene, dovoljan za sumnju da je Jovana Gligorijević plaćena od strane osuđenih za pretnje, porodice osuđenih za pretnje ili advokata osuđenih za pretnje.

Konstantno opisujući pretnje prvostepeno osuđenih kao "uvrede", autorka ne samo da umanjuje krivično delo koje je za svaku osudu od strane predstavnika svih medija, pogotovo kad je reč o pretnjama nekome ko se bavi poslom od javnog značaja, već i pravda one koji prete fizičkim nasiljem iz jedino njoj poznatih razloga. Ono što smo Ivana i ja doživeli nisu bila obična vređanja, već pretnje. Ono što razlikuje naš slučaj od slučaja u kojem su osuđeni navijači za pretnje Brankici Stanković je to što su navijači koji su pretili Stankovićevoj to činili otvoreno, pred kamerama, a nama su pretnje dolazile iz tame, skrivene iza pseudonima. To što je autorka napisala da su pretnje bile u "delu foruma zatvorenom za širu javnost" opovrgava činjenica da je stranica bila javna, postavljena na internetu i otvorena za svakoga da pročita. U pretnjama su se forumaši obraćali meni, pretili i Ivani i meni, a pozivali i širu javnost da nas fizički napadne. Prosto rečeno, bile su to otvorene pretnje i pozivi na linč. Nikada mi nije smetala nijedna kritika, pa ni uvreda, kada sam u pitanju ja ili moj rad, ali pretnje su nešto sasvim drugo. Uostalom, one su i utvrđene na sudu.

Veoma je zabrinjavajuće što nedeljnik "Vreme" podržava ovakav napad na osobu koja se bavi poslom od javnog značaja, imajući u vidu da je velik broj novinara u Srbiji izložen mnogim pritiscima, pa i pretnjama. Forumaši "Parapsihopatologije" su pozivali na objašnjavanje stvari šipkama po mom licu, maltretiranje i Ivane i mene, moje davljenje u sopstvenom izmetu, vođenje "privatnog rata" protiv mene, pretili su batinama, mlaćenjem, gaženjem, šutiranjem, pišanjem po meni, silovanjem Ivane i mene ("na suvo, da ih boli"), javno propagirali smrt u "najtežim" i "najgorim mukama" njihovog "zajedničkog neprijatelja", kako su me oslovljavali. Ovo nisu bile poruke pisane u afektu, kako ih je opisala autorka, one su ponavljane više od mesec dana. Umesto da se osudi svaka pretnja nasiljem bilo kojem pojedincu, dozvoljava se objavljivanje činjenično netačnog i izuzetno pristrasnog članka u kojem se pravda postupanje onih koji su pretili, traži se razumevanje za njihove pretnje, a sve to u okviru projekta "Sloboda govora na internetu – regulacija ili deregulacija", koji je podržala Fondacija za otvoreno društvo Srbija. Živo me zanima šta osnivač Fondacije za otvoreno društvo Džordž Soroš misli o pravdanju pretnji fizičkim nasiljem.

Da ne pominjem da je prezime Nemanje Paleksića autorka više puta napisala pogrešno. ¶

ZORAN STANOJEVIĆ

Fama o teksterima

Ima nas koji volimo sami da bazamo po radnji tražeći šta nam treba. Gotovo nam je izazov da ništa ne pitamo prodavca, naročito onog koji nam se prišljamči i prati nas praktično od ulaza (takvi me najviše nerviraju u knjižarama, poželim da im tražim *Rat i mir* u midijum veličini, karirani).

E, za nas namćore su smislili nove aplikacije, kombinovane sa lutkama za odeću. Lutke sadrže uređaj koji se povezuje sa vašim mobilnim telefonom i šalje mu informaciju o odeći koju šacujete, ali i da li vašeg broja ima u radnji, po kojoj ceni i na kojoj tačno polici. Onda vas, ako treba, odvede pravo do nje, a možete i da naručite, onlajn, za slučaj da je radnja zatvorena.

Naprednije verzije lutke senzorima prate vaše ponašanje pred njima, snimaju šta gledate i na koji način i zaključuju koliko ste zainteresovani za kupovinu. Ponuda odmah stiže na telefon, kao misli da vam čita, bez kontakta sa prodavcem, dakle potpuno asocijalno kako to mnogi od nas u radnji vole.

Još jedan problem postoji u radnji, zna svako ko je malo zašao u godine, a to je potreba da nekog mlađeg (nikako prodavca!) u blizini pitate za cenu proizvoda koji držite u ruci da ne biste sada vadili naočare (ne vidi baba, sine). Primitivan način da problem prevaziđete je da uperite kameru mobilnog telefona i zumirate. Mnogo bolji je da kupite aplikaciju UltimEyes, koja služi za vežbanje vida, kao što sprave u teretani ojačavaju mišiće. Ultimajs je zbirka vežbi za oči koje se prikazuju na ekranu mobilnog telefona ili ajpeda i oni koji su je isprobali tvrde da posle tridesetak dvadesetominutnih sesija možete ponovo da čitate sa ekrana, bez korišćenja naočara.

Suština je u tome da umesto da "popravljate" sočiva u očima vi menjate način na koji vaš mozak prima informacije, navikavate ga da čita "mutnu" sliku kao da je oštra.

Ali, da li toliko korišćenje mobilnog telefona može da proizvede neku štetu?

Naravno, umrećete ranije. Ne zato što ćete zagledani u telefon upasti u otvoreni šaht, krenuti nesmotreno preko ulice ili tresnuti o banderu (sve to se nekome dogodilo). Ne, smrt će biti mnogo mučnija, imaćete srčane tegobe, probleme sa disanjem, polako ćete venuti ne znajući šta vas je snašlo, tvrdi udruženje britanskih kiropraktičara.

Posmatranjem su ustanovili našu sklonost da se lagano navijemo unapred, za nekih deset stepeni, kada kuckamo poruke ili nešto gledamo na telefonu. A to je veoma neprirodan položaj i vodi u hiperkifozu, trajno iskrivljenje gornjeg dela kičme. Posledice su deformacija grudnog koša u kojem se smanjuje prostor za srce i pluća, pa ne možemo više normalno da dišemo, a i srce je pod nesnosnim pritiskom. Od toga su do sada mahom patili profesionalni biciklisti zbog svog savijenog položaja u vožnji, a sada su na udaru oni koji po ceo dan tekstuju, umesto da vas gledaju u oči kada im nešto pričate.

Kičma im se krivi (suši), a dlanovi (palčevi) deformišu, o čemu bi mogla uskoro da se izjasni i sveta matera Crkva. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	950 din	1500 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku I ZABRANJENO GA JE DAVATI TREĆIM LICIMA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga).
Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS.
Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na *www.vreme.com/pretplata*. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Voz

Bilo je to u ono vreme izbora, daleko preko Tise, kada se Darko Šarić predao i kada se izgubio jedan avion. Činjenica da je negde naprasno nestala letelica, ovog života ovde se uopšte nije ticala. Moj prijatelj i ja sedimo u njegovoj praznoj kafani sa jedinim preostalim gostom i u sitne sate, kao najgore štreberčine, gledamo ekranizaciju Ane Karenjine sa Sofi Merso u glavnoj ulozi. Ili se samo osećamo usamljeno. Ortak pevuši *Ja bih vozio voz*, ja dosađujem obojici zašto je film neviđeni promašaj, a gost ćuti i gleda.

Pre izbora, putujem vozom za Novi Sad. Volim vozove. U njima najbolje možeš da osetiš koliko si nesrećan. Takođe, primećuješ kako su te naučili da moraš sve da znaš. U vozovima više niko ne otvara jediva, iako važimo za gozben narod. Nađe se po koja plastična dvolitarka piva, ali je i ta sumnjivog porekla kao i sami izrazi putničkih lica. A bore, patike i tonovi koje srećemo po Železnici Srbije možda najbolje od svega i predstavljaju državu samu. Sa njima maloumni studenti, pijačni, karirani plastični cegeri, nepodšišane nausnice starijih dama, po koji umišljeni pesnik (a i on je obično malouman), ljudi koji još veruju da su debeli "ćvaćo" brkovi izraz istinske muževnosti, pa s vremena na vreme i ona nesrećnica, sa dva završena fakulteta, što je posle odlepila, ostavila domazluk, te živi po vozovima, a njenu priču svaki redovni putnik ume da prepriča, sa iznova novim detaljima. Na izlaznom peronu, iz nepoznatih prostorija izleće zadrigla, pijana ili samo besna baba i dere se na sav glas: Ješo, saću da te ubijem. Trla je muka.

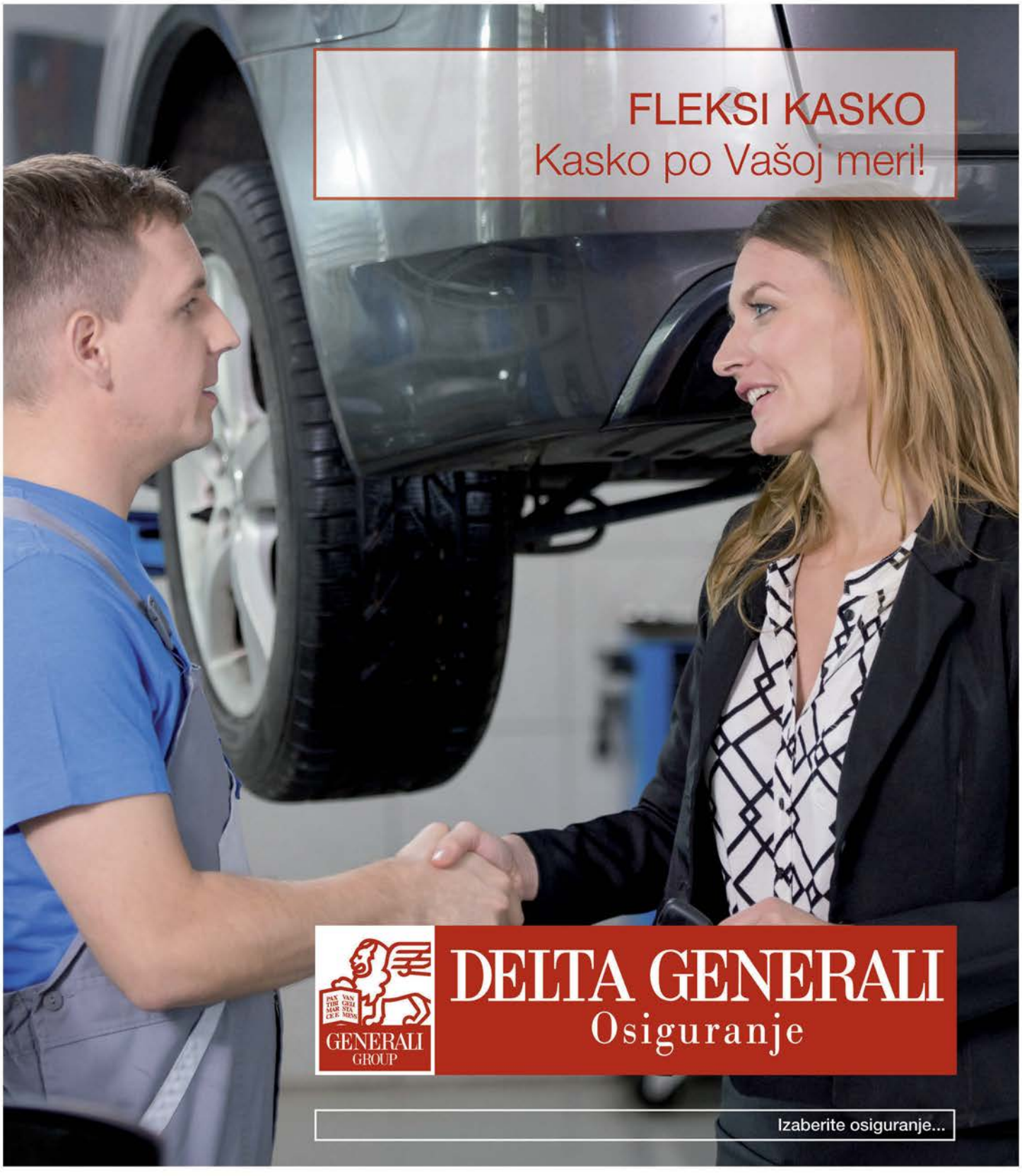
Čini mi se da Jesenjina ljudi čitaju samo da bi odabrali stihove koje će jednoga dana ostaviti potomcima u amanet, da im se, zajedno sa godinom umiranja, prilepe na nadgrobni spomenik, što su ga sami sebi, pre smrti podigli. Postojao je tako u priči i onaj seoski konj koji se utrkivao sa ekspresnim vozom. Jesenjin je, valjda, voleo tu priču, poredivši je sa revolucijom. Naposletku, kako to obično i biva, konjska brzina, došla je glave onoj koju je voleo, nakon što je samoinicijativno zdrobio sopstveni vrat. Neki kažu da je ipak bio kriv Trocki. A, nešto kasnije, zaplovila je kod Peljevina, tamo na početku njegovog romana *Generacija P*, kroz more turskih lažnjaka i tek po kojeg para cipela nesumnjive domaće proizvodnje, nekakva ljupka, debela prodavačica obuće. Nazvana odmilja Manjka, na večnost je upamćena kao gospođa koju za večnost uopšte nije bilo briga. To da je večnost proizvoljna i to što bi ona bila ispunjena potpuno drugačijim licima da nije Staljin uklonio Trockog, nego da je, recimo, bilo obrnuto, Manjku nije nimalo doticalo, niti uznemiravalo. Tako je i zahvaljujući Manjki unutar romana nikao jedan pesmuljak, od pet jednostavnih stihova, pa čak i aluzijama na kasnog Dostojevskog, da čitaocima poručuje: Šta to beše večnost – to je banja... Ali ako banju zaboravi Manja, šta će biti s Državom i svima? Nego, pustimo Manjku, nevažna je ona. Za plesačicu Dankan kažu da je umrla najelegantnijom smrću ikada. Verovatno je bilo do marke automobila. Ja, da mogu da biram, uvek bih se pre udala za onog koji čita Majakovskog i mašta da postane nešto još gore od Tolstoja. Ili bar da vozi voz, pošto je plitka filozofija uvek na najdubljim mestima.

Pitam se, one noći u kafani, šta bi se dogodilo, ukoliko bi umesto aviona nestao voz. Jer, ako je moguće da nestane avion, ko može da nam garantuje da tako, jednoga dana, neće nestati i šina. Ili još bolje, šta bi se desilo, ako bi negde, između Beograda i Niša, iščezle šine i čitav voz sa svim svojim putnicima? Šta bi onda morao da učini samoubica koji je strpljivo, negde kod Donjeg Ljubeša, čekao da se taj isti voz pojavi, propisno na vreme skoči pod njega i završi sa komedijom jednom za sva vremena? Koliko bi onda virtuozni teoretičari zabeležili u medijima ili knjigama?

Pred kraj filma, dakle pred Anino samoubistvo, dok šeta po peronu, nas dve mule cevčimo onaj pelinkovac, a gost zabezeknuto skače sa stolice i izbezumljeno nas upita: Neće valjda da skoči? Ortak se oduševi, komentarišući kako je divan onaj period života kada uopšte nemaš pojma kako će Ana Karenjina da se ubije, niti da je ikada živela. Uzima daljinski i gasi televizor na kadru kada se zahuktali voz približava. Gost se zahvaljuje, odgovara da ne bi mogao da podnese. Konačno puštamo Gobline – *Čak i kad biste me slomili skroz, ja bih vozio voz.* ¶

IVANA PEŠKO

SVI PUTEVI VODE
U DELTA CITY
DeltaCity
ZARA
deltacity.rs
DeltaCity

... jer ono predstavlja najbolji izbor za automobil star preko 5 godina!

Bilo da ste se upoznali pre 5, možda čak i više godina, vaš automobil je veoma važan član domaćinstva. Brojni pređeni kilometri, putevi koju su pred vama, udobna vožnja, razlozi su zbog kojih treba da uložite u zajedničku budućnost i svom četvorotočkašu pružite najbolje uslove.
Delta Generali Osiguranje ima idealno rešenje – **Fleksi Kasko**.
Osmislite kasko osiguranje po svojoj meri i, ukoliko do toga dođe, iskoristite mogućnost stručne procene i brze naknade štete.

Možete li sebi da priuštite život bez osiguranja? Važno je da znate da uvek možete da birate.
Kontakt centar: 011 222 0 555 / www.deltagenerali.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec